

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Psikoloji Anabilim Dalı

ÇOCUKLUKTA ALGILANAN EBEVEYN KABUL VEYA
REDDİNİN YETİŞKİNLİK DÖNEMİ
YAKIN İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

DOKTORA TEZİ

Ayşe ERYAVUZ

DANIŞMAN: Doç. Dr. Azmi VARAN

İZMİR-2006

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğm “ÇOCUKLUKTA ALGILANAN EBEVEYN KABUL VEYA REDDİNİN YETİŞKİNLİK DÖNEMİ YAKIN İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ” adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Ayşe Eryavuz

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın her aşamasında yardım ve önerileriyle değerli katkılar yapan tez danışmanım sayın Doç. Dr. Azmi Varan’a, manevi destekleri ile her zaman yanımda olan eşime, anneme, babama, arkadaşlarıma, Fatma Hanım’a ve bana çalışma enerjisi veren sevgili oğlum Barış’a teşekkür ederim.

Ayşe Eryavuz

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN BELGESİ	ii
TEŞEKKÜR	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

I.1. Psikanalitik Kuram	3
I.2. Bağlanma Kuramı (Attachment Theory)	8
I.2.1. Yetişkin Bağlanma Kuramı	10
I.2.2. Çocukluktan Yetişkinliğe Süreklilik	12
I.3. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (Parental Acceptance and Rejection Theory).....	16
I.3.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu (Warmth Dimension)	18
I.3.2. Kontrol Boyutu.....	20
I.3.3. Fenomenolojik Yaklaşım	21
I.3.4. EKAR Kuramının Alt Alanları	22
I.3.5. EKAR Kuramı Sosyokültürel Sistemler Modeli.....	23
I.3.6. EKAR Kuramı'nın Kişilik Kuramı.....	23
I.3.6.1. Bağımlılık ve Savunucu Bağımsızlık.....	24
I.3.6.2. Duygusal Tepkisizlik.....	26
I.3.6.3. Düşmanlık ve Saldırganlık	27
I.3.6.4. Olumsuz Öz-Saygı	27
I.3.6.5. Olumsuz Öz-Yeterlik	28
I.3.6.6. Duygusal Tutarsızlık	29
I.3.6.7. Olumsuz Dünya Görüşü	30
I.3.7. EKAR Kuramının Başetme Kuramı (Coping Theory).....	31
I.3.8. EKAR Kuramında Değerlendirme	33

I.3.8.1. Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K).....	33
I.3.8.2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ).....	36
I.3.8.3. Eş Kabul-Red Ölçeği (EŞKRÖ).....	38
I.3.9. EKAR Kuramıyla İlgili Araştırmalar.....	38
I.4. Bağlanma Kuramı ve Ebeveyn Kabul-Red Kuramının Karşılaştırılması	42
I.5. Psikolojik Gelişim ve Uyum Sürecinde Babaların Rolü.....	44
I.6. Araştırmanın Amacı ve Yanıtlanacak Sorular	45

BÖLÜM II

YÖNTEM

II.1. Denekler	48
II.2. Veri Toplama Araçları	50
II.2.1. Bireysel Bilgi Toplama Formu	50
II.2.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Yetişkin Formu (Yetişkin EKRÖ)	51
II.2.3. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Yetişkin Formu (Yetişkin KİDÖ)	53
II.2.4. Eş Kabul-Red Ölçeği (EŞKRÖ).....	54
II.3. Uygulama	56

BÖLÜM III

BULGULAR

III.1. Yetişkin Kişilerin Anne-Baba ve Eş Kabul-Reddi Algıları: Cinsiyet ve Medeni Durum Farklılıklarına İlişkin Bulgular	57
III.2. Yakın İlişkisinden Memnun Olan ve Olmayan Kişilerin Anne-Baba ve Eş Kabul-Reddi Algıları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	62
III.3. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Eş Kabul-Reddi Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular	66
III.4. Çocuklukta Anne-Babası Tarafından Kabul Edilmiş Kişilerle Anne-Babası Tarafından Red Edilmiş Kişilerin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	68

III.5. Yetişkin Kişilerin Genel Psikolojik Uyumlarına İlişkin Bulgular	74
III.5.1.Genel Psikolojik Uyumda Cinsiyet ve Medeni Durum Farklılıklarına İlişkin Bulgular	74
III.5.2.Yakın İlişkisinden Memnun Olan ve Olmayan Kişilerin Genel Psikolojik Uyum Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	76
III.5.3.Genel Psikolojik Uyumun Ebeveyn ve Eş Kabul-Reddi ile İlişkisine İlişkin Bulgular	77
III.5.4.Genel Psikolojik Uyumu “Düşük” veya “Yüksek” Olan Kişilerin Ebeveyn ve Eş/Sevgili Kabul-Reddi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	79
III.5.5.Yetişkinlik Dönemindeki Genel Psikolojik Uyumun Yordanmasına İlişkin Bulgular	82
III.6. Eş (Sevgili) Kabul-Reddinin Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	84
III.7. Eş/Sevgili Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişki Üzerinde Anne-Baba Kabul-Reddinin Etkilerine İlişkin Bulgular	87

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

IV.1. Yetişkin Kişilerin Anne-Baba ve Eş Kabul-Reddi Algıları: Cinsiyet ve Medeni Durum Farklılıklarına İlişkin Bulguların Tartışılması	91
IV.2. Yakın İlişkisinden Memnun Olan ve Olmayan Kişilerin Anne-Baba ve Eş Kabul-Reddi Algıları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	92
IV.3. Ebeveyn Kabul-Reddi İle Eş Kabul-Reddi Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması.....	93
IV.4. Çocuklukta Anne-Babası Tarafından Kabul Edilmiş Kişilerle Anne- Babası Tarafından Red Edilmiş Kişilerin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	100
IV.5. Genel Psikolojik Uyuma İlişkin Bulguların Tartışılması	103

IV.6. Eş (Sevgili) Kabul-Reddi'nin Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	108
IV.7. Eş/Sevgili Kabul-Reddi İle Psikolojik Uyum Arasındaki İlişki Üzerinde Anne-Baba Kabul-Reddinin Etkilerine İlişkin Bulguların Tartışılması	110
IV.8. Sonuç ve Öneriler.....	111
KAYNAKLAR	117
EKLER LİSTESİ	127
EK 1: Bireysel Bilgi Toplama Formu.....	127
EK 2: Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği Yetişkin Formu (EKRÖ/K)	130
EK 3: Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ).....	133
EK 4: Eş Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EŞKRÖ/K)	136
EK 5: Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, EŞKRÖ ve KİDÖ'nün Alt Ölçekleri Ortalama ve Standart Sapmaları.....	139
ÖZGEÇMİŞ.....	141
ÖZET.....	144
ABSTRACT.....	145

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Araştırmada Yer Alan Deneklere İlişkin Temel Demografik Veriler.....	48
Tablo 2:	Bekar veya Evli Kadın ve Erkek Denek Gruplarının Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	58
Tablo 3:	Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ Toplam Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	59
Tablo 4:	Yakın İlişkisinden “Memnun Olan” ve “Memnun Olmayan” Örneklem Gruplarına Ait Anne EKRÖ Ortalama Puan ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları	63
Tablo 5:	Yakın İlişkisinden “Memnun Olan” ve “Memnun Olmayan” Örneklem Gruplarına Ait Baba EKRÖ Ortalama Puan ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları	64
Tablo 6:	Yakın İlişkisinden “Memnun Olan” ve “Memnun Olmayan” Örneklem Gruplarına Ait EŞKRÖ Ortalama Puan ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları	65
Tablo 7:	Farklı Alt-Örneklem Gruplarında Hesaplanan EŞKRÖ-Anne EKRÖ ve EŞKRÖ-Baba EKRÖ Korelasyon Katsayıları	67
Tablo 8:	Anne ve/veya Babası Tarafından Kabul veya Red Algılamış Grupların Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ Toplam Puan Ortalama ve Standart Sapmaları ile Bu Ortalamalara Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	70
Tablo 9:	Anne ve/veya Babası Tarafından Kabul veya Red Algılamış Grupların EŞKRÖ Toplam Puan Ortalama ve Standart Sapmaları ile Bu Ortalamalara Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	71
Tablo 10:	Anne ve/veya Babası Tarafından Kabul veya Red Algılamış Grupların Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri ve İlgili Analiz Sonuçları	72

Tablo 11:	Eşi veya Sevgilisi Tarafından Kabul veya Red Algılayan Gruplarda Yer Alan Deneklerin Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ Ortalama Puanları ve İlgili Analiz Sonuçları	74
Tablo 12:	Kadın/Erkek, Bekar/Evli Alt-Örneklem Gruplarında KİDÖ Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	75
Tablo 13:	KİDÖ Toplam Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	75
Tablo 14:	Yakın İlişkisinden “Memnun Olan ” ve “Memnun Olmayan” Örneklem Gruplarına Ait KİDÖ Ortalama Puan ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları	76
Tablo 15:	Çeşitli alt-örneklem gruplarında KİDÖ-EŞKRÖ, KİDÖ-Anne EKRÖ ve KİDÖ-Baba EKRÖ Korelasyon Katsayıları	78
Tablo 16:	Yüksek ve Düşük Uyumlu Deneklerin Ortalama Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ Puanları ve İlgili Analiz Sonuçları	80
Tablo 17:	Anne ve/veya Babası Tarafından Kabul veya Red Algılamış Gruplarda KİDÖ Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile İlgili Analiz Sonuçları	80
Tablo-18:	Eşi veya Sevgilisiyle İlişkisinde Kabul veya Red Algılayan Grupların Ortalama KİDÖ Puanları ve İlgili Analiz Sonucu	81
Tablo 19:	Genel Psikolojik Uyumun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	83
Tablo 20:	Eş veya Sevgiliyle İlişkide Algılanan Kabul-Reddin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	85
Tablo 21:	Kadın Deneklerde KİDÖ Öz-Saygı Alt Ölçeğinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1: EŞKRÖ Toplam Puanları Üzerindeki “Medeni Durum X Cinsiyet” Etkileşim Etkisi 61
- Şekil 2: Eş/Sevgili, Baba ve Anne Kabulünün Kadın Deneklerin Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Yol Modeli. Yol katsayıları standardize edilmiş regresyon katsayılarıdır (Betalar)..... 88
- Şekil 3: Eş/Sevgili, Baba ve Anne Kabulünün Erkek Deneklerin Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkilerini Gösteren Yol Modeli. Yol katsayıları standardize edilmiş regresyon katsayılarıdır (Betalar)..... 89

BÖLÜM I

GİRİŞ

Günümüzde hemen hemen tüm psikoloji kuramları çocukluk çağının insanın psikolojik ve sosyal gelişimi açısından son derece önemli bir dönem olduğu konusunda görüş birliği içindedir (Freud, 1949; Bowlby, 1951; Erikson, 1963; Berne, 1972). Çocukluk döneminde belki de en belirleyici faktör, çocuğun içinde yetiştiği aile ortamıdır. Bu bağlamda, ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveyn davranışları çocuğun kişilik gelişiminde son derece önemli bir rol oynamaktadır.

Psikanalitik kuramla birlikte, çocukluktaki ebeveyn-çocuk ilişkisinin kişinin psikolojik gelişimi üzerindeki etkileri, gerek klinisyenler gerekse araştırmacılar tarafından giderek daha fazla çalışılmaya başlanmıştır. Çocukluk yaşantılarının yetişkinlik döneminde kurulan romantik yakın ilişkilerle ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar ise oldukça yenidir.

Çocukluk yaşantılarının kişinin psikolojik uyumu ve yakın ilişkilerine etkisi özellikle son yirmi yılda nesne ilişkileri kuramı, bağlanma kuramı ve bazı evlilik kuramları içinde daha sistemli bir şekilde incelenmeye başlanmıştır. Çağdaş bağlanma kuramcıları, çocukluk ile yetişkinlik bağlanmaları arasında paralellikler olduğunu belirtmektedirler (Hazan ve Shaver, 1987; Fraley ve Waller, 1998; Fonagy, 1999). Bağlanma ile ilgili çalışmalar önceleri daha çok çocukluk dönemi bağlamaları üzerinde yoğunlaşırken, son yıllarda giderek artan bir şekilde yetişkinlik döneminde yakın ilişkilerdeki bağlanmaların üzerinde de durulmaya başlanmıştır. Bu tür çalışmalarda bağlanma kuramı araştırmacıları, kökleri çocuklukta ebeveynlerle ilişkide oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlik döneminde kurulan yakın ilişkilerde nasıl gündeme geldiğini incelemektedirler (Ainsworth ve Bowlby 1991; Feeney ve Noller, 1990; Hazan ve Diamond, 2000).

Çocukluk yaşantılarının kişilerin duygusal, davranışsal ve sosyal-bilişsel gelişimi üzerindeki etkilerini açıklayan kuramlardan biri de Ronald P. Rohner tarafından (1975, 1986) ortaya atılmış olan Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR Kuramı)'dır. EKAR Kuramı, ebeveyn-çocuk ilişkisinde çocuğun algıladığı kabul veya reddin nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaya ve yordamaya çalışan bir sosyalizasyon kuramıdır. Rohner, kuramında evrensel bir yaklaşımı benimseyerek insan davranışının kültürlerarası genellenebilir ilkelerini tanımlamayı amaçlamıştır. EKAR Kuramı çerçevesinde dünyanın çeşitli yerlerinde yapılmış bir çok çalışmada, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul ve reddinin kişilerin çocukluk ve yetişkinlik dönemlerindeki psikolojik uyumları üzerindeki etkileri incelenmiştir (Rohner, 1975, 1986). Bu çalışmanın kuramsal temelini EKAR Kuramı oluşturmuş ve araştırmada EKAR Kuramı ölçekleri kullanılmıştır.

Ülkemizde, çocuklukta yakın ilişkilerle yetişkinlik döneminde yaşanan yakın ilişkiler arasındaki ilişki çok az araştırılmış bir konudur. Bu nedenle EKAR Kuramı çerçevesinde yürütülmüş olan bu araştırmanın önemli bir boşluğu dolduracağı ve psikanalitik kuramdan bu yana tartışılmakta ve araştırılmakta olan çocukluk-yetişkinlik dönemleri arasındaki süreklilik konusunda yeni ampirik veriler sağlayacağı düşünülmüştür. Araştırmada, çocukluk döneminde anne-baba-çocuk ilişkisinde algılanan kabul-reddin, kişilerin yetişkinlik yaşamındaki yakın ilişkilerini nasıl etkilediği incelenmiştir. Ayrıca, çocukluk yaşantılarının kişilerin yetişkinlik döneminde psikolojik uyumu üzerindeki etkilerinin incelenmesi de amaçlanmıştır.

Bu bölümde önce psikanalitik kuram ile bağlanma kuramlarının çocukluk ve yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki görüşleri üzerinde durulacak, ardından EKAR Kuramı'nın konuyla ilişkili görüşlerine yer verilecektir.

I.1. Psikanalitik Kuram

Çocuklukta yaşanan yaşantıların yetişkinlikteki yansımaları ve çocuk-ebeveyn ilişkileri hakkında bütüncül bir kuram oluşturan ilk kişi Sigmund Freud'dur. Freud tarafından oluşturulan psikanalitik kuram, günümüzde, bazı yönleri ile değişmesine karşın temelde ileri sürdüğü görüşler, özellikle klinisyenler arasında halen büyük ölçüde geçerliğini korumaktadır.

Anne ile çocuk arasındaki ilişkiyi çok önemli gören Freud, bu ilişkinin yaşam boyunca oluşan en güçlü sevgi ilişkisi olduğunu ve sonraki tüm sevgi ilişkilerinin de prototipi olduğunu ileri sürmüştür. Freud, bu prototipin aynı zamanda insan davranışını yaşam boyunca güdüleyen bir temel oluşturduğunu savunmuştur. (Freud, 1979). Anna Freud ve Burlingham (1944) da ebeveyn-çocuk ilişkisinin, tüm insan ilişkilerine model olduğunu ve çocuğun ebeveyni ile ilişkisinde kendisini istenilen ve sevilen biri olarak algılamasının olumlu bir psikolojik gelişim için son derece önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Freud, insanın kişiliğinin psikoseksüel gelişim dönemleri içinde geliştiğini öne sürmüştür. Çocuklukta belirli yaş dilimlerinde belirli (oral, anal ve genital gibi) dürtülerin yoğunlaşmasından yola çıkarak beş gelişimsel dönem tanımlamıştır. Bu dönemlerde yaşanan deneyim ve güçlükler yetişkinin kişilik yapısını etkilemektedir. Freud'a göre tüm insanlar çocuklukta beş psikoseksüel gelişim döneminden geçerler. Kişilik gelişiminin en önemli yönlerinin belirlendiği ve aynı zamanda karşı cinsle kurulan yakın ilişkiler açısından en kritik olan üçüncü dönem fallik dönemdir. Yaklaşık olarak üç ile altı yaşlar arasında yer alan "fallik" dönemin başlamasıyla birlikte çocuğun ilgisi cinsel organına ve ona dokunma yoluyla alınan hazzıya yönelir. İlk iki dönemde çocuk kendi kendisinin sevgi objesi iken, fallik dönemde obje ilişkisi kendisinin dışında biriyle, karşı cinsten ebeveynle kurulur.

Freud, fallik dönemdeki çatışmaları araştırırken "Oedipal çatışma" kavramından yararlanmış ve bu dönemde yer alan Oedipus karmaşasını tanımlamıştır. "Oedipus

Karmaşası” fallik dönemdeki çocukların kendilerine en yakın karşı cinsten kişiyi (anne ya da baba) sevmesi ve bu sevgide cinselliğin ağırlıklı olmasıdır. Çocuğun ilgisinin cinsel organlara yönelmesi ve cinsel arzusunun artmasıyla beraber erkek çocuk, en yakınındaki karşı cinsten obje olan annesine özel bir sevgiyle yakınlaşmaya başlar. Freud bu yaştaki cinsel ilgi ve eylemleri yetişkin insandaki cinsel yaşamın öncüsü, çocuksu bir benzeri olarak görmüştür (Öztürk, 1995). Bu sevginin giderek cinsel ağırlık kazanması, babanın bir "engel" ya da "rakip" olarak görülmesine neden olur. Böylelikle çocukta baba ile ilgili iki-değerli (ambivalent) bir durum ortaya çıkmıştır. Çocuk bir taraftan babasını sevmekte ve onun gibi olmak istemekte, diğer yandan da, daha güçlü olan babasının kendisini "iğdiş ederek" cezalandıracağından korkmaktadır (kastrasyon anksiyetesi). İğdişlik korkusunun ve Oedipal çatışmanın yarattığı kaygı, giderek anneye karşı olan bu duyguların bastırılmasına neden olur ve “Oedipus Karmaşası” erkek çocuğun babayı model alıp onunla özdeşim kurmasıyla çözülür. Erkek çocuk babasıyla özdeşim kurarak bir anlamda hem annesinin sevgi ve ilgisini alma potansiyeli arttırmış hem de kendisini babasının intikamına karşı korumuş olur.

Psikanalitik kuramda kız çocuklarının Oedipal süreci için “Elektra Karmaşası” terimi kullanılmaktadır. Freud, kız çocuklarında Oedipal süreçteki savunucu özdeşimin dinamiklerinin daha belirsiz olduğu görüşündedir. Freud’a göre, konuya kız çocuklar açısından bakıldığında, Oedipal sürecin başlangıcında “penise imrenme” önemli bir rol oynamaktadır. Erkek çocuklardan farklı olarak, penisinin olmadığını gören kız çocuğu, bu durumdan annesini sorumlu tutar ve suçlar. Hem babasının kendisine, hem de penisine sahip olabilme amacıyla babaya yönelir. Böylelikle anne "rakip" konumuna girer. Annesiyle bir sevgi-nefret ilişkisi içerisine giren kız çocuğu bu durumda anneye karşı iki-değerli bir tutumun getirdiği kaygı ile başetme durumunda kalır. Gerek arzu edilen penise ulaşabilmenin imkansızlığı, gerekse çatışmanın getirdiği kaygı sonucunda kız çocuğunun babaya karşı olan duyguları bilinçdışına bastırılır ve kız çocuk anne ile özdeşim kurarak Oedipal çatışmasını çözer.

Oedipal karmaşanın sağlıklı bir şekilde çözümlenebilmesi için çocuğun aynı cins ebeveynle özdeşim kurması gerekmektedir. Aynı cins ebeveynle özdeşim, yetişkin

cinsel kimliği açısından son derece önemlidir. Özdeşim sürecinde oluşabilecek aksaklıklar ileride "eşcinsellik", "otorite ile ilgili sorunlar", "toplum tarafından benimsenen cinsiyet rollerinde kargaşa" gibi pek çok soruna yol açabilir. Bu döneme özgü cezalandırılma korkuları, suçluluk ve utanç duyguları çözümü güçleştirir. Odağ'a (1999) göre, sağlıklı çözüm Oedipal bağların yumuşamasıdır. Kişi böylelikle ileride sağlıklı yakın ilişkiler geliştirebilir. Mutsuz evliliklerde, sık eş değiştirmelerde, anne ya da babaya çok benzeyen insanları eş seçmede ve cinsel sorunların büyük bir bölümünde Oedipal sorunların etkili olduğu bilinmektedir. Odağ, ülkemizde de özellikle anne ile oğul arasındaki Oedipal sorunların önemli bir yer tuttuğuna işaret etmektedir. Örneğin babalarıyla Oedipal bağlarını çözememiş anneler, kocalarıyla uyumsuz bir evlilik sürdüren eşler duygusal olarak oğullarına sarılmakta ve oğullarının Oedipal bağlarını çözmelerini engellemektedirler.

Freud sonrası kuram ve araştırmalarda bağlanma ve sosyalizasyonla ilgili farklı yaklaşımlar ortaya konmuştur. Bunlardan biri Bowlby'nin Bağlanma Kuramı'dır. Bowlby farklı bir kuramsal anlayış öne sürmekle birlikte Freud'un erken bağlanma/sevgi ilişkisinin yaşam boyu sürdüğü görüşüne katılmaktadır. Bağlanma kuramı çerçevesinde yapılan araştırmalar sayesinde çocuk-ebeveyn ilişkisinin doğası ve sonuçlarıyla ilgili çok önemli veriler elde edilmiştir (Bretherton, 1992). Bowlby'nin bağlanma kuramı ve ardından yetişkin bağlanmasıyla ilgili görüşler ileride anlatılacaktır.

Psikanalitik kuramlar içinde yer alan nesne ilişkileri kuramına göre, çocuğun ve yetişkinin duygusal yaşantısı erken yaşantılar sonucu ortaya çıkan mental tasarımlar (içsel zihinsel temsiller) etrafında şekillenmektedir. Çocuğun ebeveynleriyle yaşantıları içselleştirilir ve tekrarlanan bu yaşantılara bağlı olarak kişilerarası etkileşimlerin içsel temsilleri oluşur. Bu içsel temsiller de kişinin iç dünyasında kendinden ve diğerlerinden beklentilerini belirler. Nesne ilişkileri kuramcılarında Mahler'in de belirttiği gibi, çocuğun kendini annesinden hem ayrı, hem de onunla bağlantılı hissetmesindeki başarı kişinin ilerideki ilişkilerini önemli derecede etkilemektedir. Eğer çocuk şanslıysa kendi ve diğer insanlar arasında belirgin ayrımlar yapabilirken bir yandan da onlarla ilintili

olduğunu hissedebilecektir (Mahler, 1971). Ancak erken çocukluk yıllarında acılara maruz kalan çocuklar bu sınır ayrımlarını yapamaz ve ya çevresiyle ilişkisini kesme ya da çok içiçe olma gibi yolları denerler. Hendrix de bu tür sınır sorunlarının ileride evlilikte tekrarlanan sorunlara neden olduğunu savunmaktadır. Örneğin, çocukluğunda kendi olmasına izin verilmeyen kişilerin ileride kendine özgür hissedebileceği bir alan yaratmak için “izole” olduklarını, ailede duygusal olarak yalnız bırakılan çocukların ise büyüdülerinde “herşeyi birlikte yapmak isteyen” “yapışkan (fuser)” kişiler olduğunu; bu kişilerin ileride evlendikleri zaman iki tarafı da tatmin etmeyen bir itme-çekme oyununa girdiklerini belirtir (Hendrix, 1990).

Nesne ilişkileri kuramcıları, erken yaşlardaki ikili ilişkilerin içselleştirilmesi ve içsel psişik yapıların oluşması süreçlerini incelemektedirler. Kişinin kendi ve diğerleriyle ilgili tasarımlarının bilişsel ve duygusal bileşenleri gelişim sürecinde şekillenmekte ve ebeveynlerle erken yaşlarda kurulan duygusal ilişkiler, ego ve süperegö işlevleri, kendilik ve nesne tasarımları gibi psişik yapılara dönüşmektedir. Böylelikle kendilik ve nesne tasarımları, bireyin gelişimsel düzeyiyle bağlantılı olarak içinde bulunduğu psikoseksüel dönemdeki libidinal ve agresif dürtü ve çatışmalarla birlikte gerçek kişilerarası etkileşimlerden köken almaktadır. Kendilik ve nesne tasarımları, ayrıca bilinçdışı arzular, fantaziler gibi iç dünyanın diğer bileşenlerinden de etkilenmektedir. Bu tasarım dünyası gerçeğe uygun bilinçli yaşantıların yanısıra bilinçdışı ihtiyaç ve fantazileri de içeren bir biçimde çok katmanlıdır (Diamond ve Blatt, 1994).

Hendrix (1990) çocukların erken yaşta en çok etkilendikleri insanlarla ilgili zihinlerinde bir imge bulunduğunu ve ileride bu imgeye uyacak kişiden romantik olarak etkilendiğini belirtir. Bu imge, her iki ebeveynin de belli özelliklerinden izler taşıyabilir. İnsanlar karşılaştıkları kişilerde hızlı bir şekilde bu izleri farkedirler. Freud buna “bilinçdışı algılama” demektedir (akt: Kaplan ve Sadock, 1998). İnsanlar temel bilinçdışı arzularını tatmin edecek kişileri ararlar ve bulunca da aşık olurlar. Hendrix, yakın ilişkilerde eş seçerken bizi yetiştiren ebeveynlerimizin baskın kişilik özelliklerini arayıp çocukluk çağı ortamını yeniden oluşturmaya çalıştığımızı belirtmekte ve bunun

kör bir kompulsiyon değil çocukluktaki yaraları iyileştirmek için zorunlu bir ihtiyaç olduğunu savunmaktadır.

Psikanalitik yaklaşıma göre, evliliklerde eşler karşısındaki kişileri ebeveynleri yerine koyarlar. Bu hatalı kimlik verme durumuna aktarım (transferans) denmektedir. Nesne ilişkileri kuramcılarını aktarımlarla beraber evlilik gibi yakın ilişkilerde sıklıkla kullanılan yansıtımlı özdeşim (projective identification) savunma mekanizmasından söz etmektedirler. Fox'un (1996) belirttiği gibi yansıtımlı özdeşimde kişi bir savunma mekanizması sonucu olarak böldüğü (splitting) kendilik parçalarından kötü olanı, kabul edilemez olduğu için diğer kişiye yansıtır, karşısındaki kişiyi istediği biçimde davranmaya iter ve bilinçdışı olarak istediği tepkiyi alarak kendi rolünü pekiştirir. İnsanlar eşlerine tüm özellikleri aynı olmadığı halde sanki ebeveynlerinin kopyalarıymışçasına tepki gösterirler. Tamamlanmamış çatışmaları çözme ihtiyacı nedeniyle, eşlerine belirli ebeveyn özelliklerini yansıtırlar. Eşlerine bu şekilde davranarak istedikleri tepkiyi provake etmeyi başarırlar (Fox, 1996). Bu görüşe göre, çocuklukta içselleştirilen ebeveyn parçası daha sonra kişinin seçtiği karşı cinsten kişiye yansıtılır. Kişi bilinçdışı olarak bu yansıtımayı kabul etme oyununu oynayacak birini eş olarak seçer. Diğer bir deyişle, kişi bilinçdışından kendi aktarımlarına uygun düşecek birini arar ve uygun karşıaktarım davranışlarını sergiler (Alperin, 2001). Sager, evlilik terapisinde incelediği çiftlerden edindiği izlenimlerin yukarıda anlatılan psikanalitik görüşe uyduğunu belirtmektedir (Sager, 1994).

Daha önce de belirtildiği gibi, çocuğun sosyal gelişimini ele alan tüm kuramlarda ebeveyn-çocuk bağlanması önemli bir yere sahiptir. Bu görüşün ilk savunucusu olan Freud, özellikle anne ve çocuk arasındaki bağlanmanın kişinin sonraki kişilik gelişimindeki belirleyiciliği üzerinde durmuştur. Ancak Freud'un kuramında bağlanma ve sosyalleşme ilişkisini açıklamak üzere geliştirilen savunucu özdeşim gibi mekanizmaların ölçülememesi kuramın bu konudaki geçerliğine gölge düşürmektedir. Diğer yanda, bağlanma kuramı çerçevesine yıllar boyu yapılan bir çok çalışmada elde edilen ampirik veriler bağlanmanın hem çocuklar hem yetişkinlerdeki sosyalleşmeyle ilgili olduğunu göstermektedir. Jouriles ve ark. (1991), araştırmalarda erken çocukluk

dönemindeki bağlanma örüntülerinin çocuğun davranış sorunlarıyla ilişkili olduğunu, boylamsal çalışmalarda antisosyal ve kriminal davranışların tutarlı bir biçimde ailesel faktörlerle bağlantılı bulunduğunu belirtmektedirler. Bu ailesel faktörler sıklıkla kaygılı bağlanma ilişkisine neden olan ebeveyn sıcaklığının eksikliği, ilgisizlik, tutarsızlık ve zayıf çocuk yetiştirme tutumlarıdır.

Çocukluk yaşantıları ve yakın ilişkiler konusunda ampirik verilere dayalı çalışmalar da daha çok bağlanma kuramı çerçevesinde yapılmıştır. Araştırmaların sonucunda, çocukluktan gelen bağlanma örüntülerinin yakın ilişkilerin kalitesini, stabilitesini ve ilişkiden duyulan memnuniyet düzeyini yordayabildiği belirtilmiştir (Kirkpatrick ve Davis, 1994). Bağlanma kuramı üzerine çalışanlardan Bartholomew ve Shaver (1998), çocukluktaki bağlanma figürleriyle ilişkilerin, ileride kişinin yakın ilişkisindeki beklentilerini, duygularını, savunmalarını etkilediğini belirtirler. Bağlanma Kuramıyla ilgili çalışmalarda, çocukluktaki ebeveyn sıcaklık ve ilgisinin, yetişkinlerin güvenli bağlanma stili geliştirmesiyle ve ebeveyn reddinin ise güvensiz bağlanmayla ilişkisi gösterilmiştir (Gittleman ve ark, 1998; Perris ve Andersson, 2000; Furukawa ve ark., 2002).

I.2. Bağlanma Kuramı (Attachment Theory)

Çocukluk ve yetişkinlikteki yakın ilişkileri anlama ve açıklamaya yönelik önemli kuramlardan biri Bowlby'nin geliştirdiği Bağlanma Kuramı'dır. Bowlby'e (1973) göre her insanın yakın duygusal bağlar kurmaya ihtiyacı vardır ve bağlanma ilişkisi kişinin psikolojik gelişimini etkilemektedir. Çocuklar fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılandığına bağlı olarak, temel güven ya da güvensizlik duygusu ve ebeveynlerinden aldıkları ilgiye bağlı olarak yakınlık kurabilme kapasitesi geliştirirler. Çocuğun ilk yıllarda ebeveynleriyle güvenli bir bağlanma ilişkisi geliştirememesi sonraki yaşamında psikolojik gelişimini aksatmakta ve yetişkinlikte sağlıklı yakın ilişkiler kurma yeteneğini azaltmaktadır (Gerslma, 2000). Ainsworth ve Bowlby'e göre (1991) bağlanma, insanın yaşamındaki önemli kişiler ile (significant

others), özellikle stres altındayken yakınlaşmayı arama ve sürdürme ile karakterize olan duygusal bir bağıdır. Ainsworth (1969), bağlanmanın belirli özellikleri olduğunu ileri sürmüştür. Bağlanma için öncelikle duygusal bir bağ olmalıdır, bu bağın bir sürekliliği vardır ve kişi yakınlığı sürdürme ihtiyacındadır. Kişi gönülsüz ayrılma durumlarında stres yaşar ve bağlanma figürüyle tekrar biraraya gelince memnun olur. Önemli kişinin kaybında ise yas yaşanır.

Bağlanma Kuramına göre, ebeveynleriyle yaşadıkları ilişkiye bağlı olarak çocuklarda üç farklı tür bağlanma stili görülmektedir:

(1) Güvenli bağlanma (secure attachment): Anne güvenin temelidir. Annenin ayrılması ile çocuğun aşırı stres sergilediği, oynamayı bıraktığı gözlenir. Ancak annenin gidişine gösterilen tepki annenin dönmesiyle sona erer. Anne döndükten sonra çocuk kısa süre içinde rahatlar, anne ile temasa geçer ve çevreyi araştırmaya ve oyununa devam eder.

(2) Güvensiz-kaçıngan bağlanma (insecure-avoidant attachment): Çocuk annenin gidişine nadiren ağlar ve anne geri geldiğinde bir araya gelmekten kaçınır. Bu çocuklar ayrılığa pek fazla tepki göstermez, karşı çıkmazlar. Ancak anneleri dönünce ona fazla yaklaşamaz ve rahatlayıp oyunlarını sürdüremezler.

(3) Güvensiz kaygılı-ambivalent bağlanma (insecure-anxious attachment): Burada söz konusu olan çocuklar, ayrılıktan önce kaygılı olup, anneden ayrılma ile yoğun olarak stres yaşayan çocuklardır. Buna karşın anneleri tekrar geldiğinde, annelerine karşı ambivalent davranışlar gösterirler. Ayrılığa tepki gösterip, protesto eder, anne dönünce de sakinleşmez, anneye yapışırlar ve oyun oynamayı reddederler (Ainsworth, 1991; Collins ve ark., 2002).

Bağlanma kuramına göre gelişim devamlılık gösterir, dolayısıyla ebeveynlerle erken yaşlarda yaşanan ilişkiler gelecekte kurulacak olan ilişkileri şekillendirir. Bu görüş doğrultusunda bağlanma kuramındaki önemli bir kavram da “içsel temsil modeli (internal working model)”dir. Bowlby’nin kuramına göre, her insanın kendini ve yaşamındaki önemli kişileri algılayış biçimine göre oluşturduğu zihinsel modelleri vardır. İnsanlar yeni ilişkiler kurarken eski anıları ve deneyimlerine dayanan bu

modellerden hareket ederler. Bu önemli kişilerle ilgili bilişsel ve duygusal beklentiler ilişkiyi yönlendirdiği gibi, kişinin yarattığı kendilik modeli de bağlanma figürlerinin gözünde ne kadar kabul ve reddedileceğini belirlemektedir. Bağlanma kuramcılarının göre, bu modeller yaşamın ilk aylarında oluşmaya başlar ve ileriki yıllarda da gelişmeye ve değişmeye devam eder (Rothbard ve Shaver, 1994; Diehl ve ark., 1998; Collins ve ark., 2002).

Bağlanma kuramı içinde, gelişim sürecindeki çocuklukla yetişkinlik arasındaki sürekliliği ilk vurgulayan kişi Bowlby olmuştur. Çocukluktan yetişkinliğe uzanan süreklilik görüşü bağlanma kuramcılarının çoğunu etkilemiş ve araştırmacıları yetişkinlik bağlanması üzerinde de çalışmaya yöneltmiştir. Konu üzerinde çalışan araştırmacılar (Collins ve ark., 2002; Fonagy, 1999; Rothbard ve Shaver, 1994), çocuklukta gelişen bağlanma stillerinin yetişkinlik döneminde de devam ettiğini ileri sürmektedirler.

I.2.1 Yetişkin Bağlanma Kuramı

Bowlby'nin bağlanma kuramı, yetişkinlerle yapılan araştırmaları iki temel yönden etkilemiştir: Son yıllarda araştırmalar, bir yandan ebeveyn-çocuk ilişkileri ile yetişkin ruh sağlığı arasındaki bağı açıklamaya, bir yandan da erken çocukluk yaşantılarının yetişkinin bağlanma stilleri ve romantik ilişkileri üzerindeki etkisini incelemeye yönelmişlerdir.

Bowlby ve Ainsworth'un tanımladığı bağlanma stillerinin üzerine yapılandırılmış bu çalışmalar romantik ilişkiler üzerine odaklanmıştır. Bu alandaki ilk çalışmalardan biri, Hazan ve Shaver'ın (1987), Ainsworth'un küçük çocuklardaki bağlanma stillerinin yetişkin romantik bağlanma stillerine uyarlanabileceğini gösterdikleri çalışmadır (Hazan ve Shaver, 1987; Brennan, Clark ve Shaver, 1998). Hazan ve Shaver, yetişkinlik döneminde benimsenen bağlanma stilini belirlemek üzere bir anket geliştirmişlerdir. Bu anketle çocuklukta üç bağlanma stiline (güvenli, güvensiz-kaçıngan ve kaygılı/ambivalent) romantik ilişkilerde de tekrarlandığını

göstermişlerdir. Hazan ve Shaver'a göre (1987), çocukluklarında farklı bağlanma öykülerine sahip yetişkinler, romantik ilişkilerinde farklı düşünce, duygu ve davranışlar sergilemektedirler.

Sonraki yıllarda, Hazan ve Shaver'ın anketinin yanısıra yetişkinlikteki bağlanma stillerini değerlendirmek için çeşitli ölçekler geliştirilmiştir. Bartholomew ve Horowitz 1991'de bireyin kendi ve önemli diğeriyle ilgili olumlu ve olumsuz değerlendirmelerine dayanarak bir model geliştirmişler ve yetişkin bağlanma stillerini dört kategoride incelemişlerdir. Bu model Bowlby'nin "içsel model" görüşüne dayanmaktadır. Bu kategoriler (1) güvenli (olumlu kendilik-olumlu diğeri), (2) kayıtsız (olumlu kendilik-olumsuz diğeri), (3) takıntılı (olumsuz kendilik-olumlu diğeri), (4) korkulu (olumsuz kendilik-olumsuz diğeri) bağlanma stilleri biçimindedir (Griffin ve Bartholomew, 1994). Diehl ve ark. (1998), Bartholomew ve Horowitz'in modelinin yetişkin bağlanması konusunda araştırmalarla desteklendiğini belirtmektedirler. Feeney ve Noller'ın (1990), Collins ve Read'ın (1990), Bartholomew ve Horowitz'in (1991), Feeney, Noller ve Callan'ın (1994), Simpson ve ark.'nın (1992) bağlanma ölçekleri alanda kullanılmış ve Bowlby ve Ainsworth'un çalışmaları yetişkinler için ampirik verilerle desteklenmiştir (akt: Simpson ve Rholes, 1998; Sümer ve Güngör, 1999).

Bağlanma kuramı çerçevesinde çocuklukta ebeveynlerle yaşanan ilişkiler ile yetişkinlikteki ruhsal uyum arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çok çalışma (örn. Bylsma, Cozzarelli ve Sümer, 1997; Parker, 1992) bulunmaktadır. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular bağlanma kuramının görüşlerini desteklemektedir. Ebeveyn sıcaklık ve ilgisinin düşük depresyon düzeyi ve yüksek benlik saygısı ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu gösterilmiştir. Ebeveynin soğuk ve kontrolcü oluşu ise ruh sağlığı zayıflıklarıyla ilişkili bulunmuştur (Holmes, 1993; Gittleman ve ark, 1998; Mikulincer ve Florian, 1998). Goodwin (2003), bağlanma ve borderline kişilik bozukluğu ilişkisiyle ilgili araştırmaların sonucunda borderline kişilik bozukluğu gösteren hastaların güvensiz bağlanma stiline sahip olduğunu belirtmektedir.

Bringle ve Bagby'nin (1992) çalışmasında, güvensiz-kaçıngan bağlanma stiline sahip kadınların çocukluklarında annelerini tutarsız, babalarını ise soğuk algıladıkları; kaygılı/ambivalent bağlanma stiline sahip kadınların hem anne, hem babalarını talepkar olarak algıladıkları bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmada, tutarsız, talepkar ve sıcak olmayan ebeveynliğin yetişkinlikte düşük benlik saygısı ile ilişkisi de gösterilmiştir.

I.2.2. Çocukluktan Yetişkinliğe Süreklilik

Bağlanma kuramı, çocuklukta oluşan bağlanma stillerinin bir yaşam boyunca sürdüğünü ve kişinin çocukluk sonrası yakın ilişkilerinde de yeniden gündeme geldiğini ileri sürmektedir. (Holmes, 1993; Collins ve Read, 1994; Feeney ve Noller, 1990). Bağlanma kuramıyla tutarlı, bağlanma ilişkilerinin yetişkinlik boyunca devam ettiğini gösteren çalışmaların (Hazan ve Shaver, 1987; Bringle ve Bagby, 1992) yanısıra bağlanma stillerinin yıllar içinde değiştiğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Goodwin, 2003). Çocukluk yaşantıları ve yetişkinlerdeki romantik ilişkilerin stili ve kalitesi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar incelendiğinde, bazı çalışmaların bağlanma kuramının görüşlerini desteklediği, bazılarının ise bu tür bir ilişki bulmadığı görülmektedir.

Gittleman ve ark. (1998), bağlanma modeline göre, çocukluktaki ilişkilerin kişilikle bütünleşerek sonraki diğer ilişkileri belirgin biçimde etkilediğini belirtmektedirler. Bu modele göre, sabit bir çevrede erken bağlanma stilleri gelecekteki ilişkilerde yinelenmekte, dolayısıyla yetişkinin ilişkileri üzerinde etkili olarak yetişkinin ruh sağlığını da doğrudan etkilemektedir. Cassidy (2000), insanın psikolojik gelişim sürecindeki devamlılığı vurgulayarak çocuklukta ebeveynlerle ilişkinin ve bağlanmanın yetişkinlikteki romantik ilişkiyi yordadığını ileri sürmüştür.

Hazan ve Shaver'a (1987) göre romantik aşk da bir bağlanma sürecidir. Bu süreçte yetişkin aşıklar arasında, tıpkı geçmişte ebeveynleriyle olan bağlanma bağlarının oluşumu gibi bağlar oluşur. Yazarlar, üç bağlanma stiline (güvenli, kaçıngan ve

kaygılı/ambivalent) romantik ilişkilerde nasıl farklılaştığını incelemişlerdir. Güvenli bağlanma stiline sahip kişilerin kendine güvenen ve yakın ilişkisinde de güvende hissedenden kişiler olduğu, kaçınan bağlanma stiline sahip olanların beklendiği gibi ilişkide de kaçınan bir tavır sergilediği ve bir yandan da kendi duygularına da uzak oldukları, kaygılı/ambivalent stile sahip kişilerin ise kendileri ve ilişkileriyle ilgili endişeli ve sıkıntılı oldukları belirtilmektedir.

Evli çiftler ve romantik ilişkisi olan bekarlarla yürütülen çalışmaların bir çoğunda farklı bağlanma stillerine sahip yetişkinlerin yakın ilişkilerinin özelliklerinin ve kalitesinin farklılaştığı gösterilmiştir (Collins ve ark., 2002). Collins ve ark. (2002), bağlanma stillerinin romantik ilişkilerdeki belirleyici rolüne dikkat çekmektedirler. Bu bağ iki temel mekanizmayla oluşmaktadır. İlk olarak bağlanma stilleri kişinin sosyal algısı ve duygusal tepkilerini doğrudan etkileyerek yakın ilişkilerini yönlendirmektedir. Diğer yandan insanlar bağlanma stillerine göre romantik eşler seçmektedirler. Örneğin güvensiz bağlanma stiline sahip bireyler, romantik ilişkilerinde daha uyumsuz ilişkiler kurmaya eğilimlidirler. Collins ve ark. (2002) bu görüşün çeşitli araştırma bulgularıyla (Collins ve Read, 1990; Feeney, 1994) desteklendiğini belirtmektedir. Collins ve Read'in (1990) çalışmasında, yetişkinlerin karşı cins ebeveynleriyle ilgili tanımlamalarının şimdiki eşlerinin kendilerini tanımlamalarıyla bağlanma stilleri açısından örtüştüğü görülmektedir. Örneğin, babalarını sıcak ve ilgili tanımlayan kadınların eşleri güvenli bağlanma stiline sahip, diğerlerine güvenen ve romantik ilişkilerinde yakınlaşabilen erkeklerdir. Benzer biçimde annelerini soğuk ve tutarsız tanımlayan erkeklerin eşleri kendilerini ilişkilerde kaygılı ve terkedilme korkusu içinde gördüklerini belirtmişlerdir.

Carnelley ve ark. (1994), anneyle olumlu çocukluk yaşantılarının yetişkinlikteki olumlu yakın ilişkiler ve evlilik uyumuyla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Yazarlar bu bulguyu içsel modellerin devamlılığına bağlamışlardır. Ancak çocuklukta baba ile yaşanan olumlu ya da olumsuz yaşantıların bugünkü yakın ilişkiye etkisinin bulunmadığı belirtilmektedir. Gittleman ve ark. (1998), 530 yetişkin kadın ve eşleriyle yaptıkları çalışmanın sonucunda güvenli bağlanma stiline ebeveyn sıcaklığı ve ilgisiyle

yüksek düzeyde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Perris ve Andersson (2000) 361 denekle yaptıkları çalışmada ebeveynlerin yetiştirme biçimleri ile yetişkin bağlanması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ebeveyn sıcaklığı yetişkinlikteki güvenli bağlanma ile; ebeveyn reddi ve kontrolü ise güvensiz bağlanmayla ilişkili bulunmuştur. Korelasyonların, bağlanma kuramını destekler nitelikte olmasına karşın orta derecede olduğu ve anne ve babalar için benzer büyüklükte olduğu görülmüştür. Perris ve Andersson (2000) ayrıca kadınların erkeklere oranla çocuklukta reddedilmeye daha duyarlı olduğunu belirtmektedirler.

Belt ve Abidin (1996) 159 yetişkinle yürüttükleri çalışmanın sonucunda erken çocukluk yaşantılarının evlilik uyumuyla sadece orta derecede ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Japonya’da 61 evli çiftle yaptıkları çalışmada, Furukawa ve ark. (2002) çocukluk yaşantıları ile yetişkinlerin eşleriyle ilişkileri arasında yine orta derecede korelasyonlar bildirmişlerdir. Ayrıca, kadınların anneleriyle çocuklukta ilişkileri ile şimdiki romantik ilişkileri arasında anlamlı bir korelasyon gözlenirken, kadınların babalarıyla ilişkilerinin kocalarıyla ilişkileriyle ilgili olmadığı görülmüştür.

Gerlsma (2000), çocuklukta ebeveyn ilgisi ile yetişkinlikteki yakın ilişkinin kalitesi arasında ilişki bulamamıştır. Gerslma (2000), yetişkinlerin geçmiş değerlendirmelerinin bugünkü ilişkileriyle güçlü bir bağı olduğunu belirtmektedir. Çocukluğunu hatırlamaktan kaçınan bireylerin şimdiki ilişkilerinin daha iyi olduğunu, geçmiş yaşantılarını olumlu hatırlamaya eğilimli bireylerin ise şimdiki ilişkilerinden daha az memnun olduğunu belirten Gerslma, geçmiş ile şimdi arasındaki bu bağda farklı ara değişkenlerin rol oynadığını savunmaktadır.

Yukarıda özetlenen çalışmalara göre, çocuklukta ebeveynlerle ilişkiler ve yetişkinlerin yakın ilişkileri bağlantısıyla ilgili bulguların çelişkili olduğu görülmektedir. Çocuklukta oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlerin romantik ilişkilerinde tekarladığı görüşü kesin bir şekilde kanıtlanamamıştır. Parker ve ark. (1992) çelişkili bulgulara kullanılan farklı ölçeklerin, farklı örneklem gruplarının veya benimsenen farklı yöntemlerin neden olabileceğini belirtmişlerdir. Diehl ve ark. (1998),

yetişkin bağlanmasıyla ilgili çoğu çalışmanın gençlerle yapıldığını, bu nedenle tüm yetişkinleri kapsayamayacağını öne sürmüşlerdir.

Ancak yapılan çoğu çalışmada geçmiş yaşantılar ve şimdiki yakın ilişki arasında korelasyonlar düşük olmakla birlikte beklenen yöndedir. Cassidy'e göre (2000), çocukluk ile yetişkinlik arasındaki tutarsızlığı destekleyen düşük korelasyonlarla ilgili bağlanma kuramında bireysel farklılıklar görüşüne yer verilmektedir. Cassidy (2000), güvensiz bağlanmaya sahip, hatta çocukluğunda istismar öyküsü olan çocukların bazılarının yetişkinlikte başarılı romantik ilişkiler kurabilmesini, çocuklukta anne dışında olumlu ilişki kurulabilen diğer kişiler olmasına, romantik ilişkileri karşı cins ebeveynin de etkilemesine, çocuğun anne babasının ilişkisini model almasına, çocukluk ve yetişkinlikteki çevresel koşullara, olumlu sosyal destek sistemleri gibi faktörlere bağlamıştır. Gittleman ve ark. (1998), çocukluk ile yetişkinlik bağlanma stilleri arasında bir bağ bulunduğunu, ancak bu orta derecedeki ilişkinin nasıl açıklanacağını çok net olmadığını belirtmektedirler. Yazarlara göre, çocukluk yaşantıları ile yetişkinlerin ilişkileri ve işlevselliğinde duygusal destek, sosyal bağların kalitesi gibi faktörler aracı roller oynamaktadır.

Parker ve ark. (1992), çocukluk yaşantılarının yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerin yapısını ve işlevlerini biçimlendirdiğinin ileri sürülmesine karşın bu süreklilik hipotezinin çalışmalarla kesin olarak kanıtlanmadığını belirtmektedir. Literatürde, "Ebeveyn ve Yakın İlişki Bağlılık Ölçeği" kullanılarak yapılan çalışmaların sonucunda; aşırı bir ebeveyn yoksunluğu olmadığı durumlarda çocukluk yaşantıları ile yetişkin yakın ilişkileri arasında bir bağ bulunmadığı görülmüştür. Parker ve ark. (1992), erken yaşantıların kişilerarası ilişkileri biçimlendirdiğini, ebeveyn çocuk ilişkisindeki yetersizliklerin bireyin kişiliğini etkileyerek değersizlik duygularına yol açtığını ileri sürmektedirler. Sonuç olarak bu bağlantıda önemli olanın, zayıf kendilik değeri ve düşük benlik saygısı olduğunu belirtmektedirler. Dolayısıyla, Parker ve ark.'a (1992) göre yakın ilişkilerinin doğasında erken çocukluk yaşantılarının yanısıra bir çok faktör yer almakta ve bunlar geçmiş ile şimdiki ilişkiler arasındaki bağı kurmada modifikatör rolü oynamaktadır.

Sonuç olarak, bağlanma kuramındaki çocukluktan yetişkinliğe süreklilik tartışması sürmektedir. Goodwin (2003), bağlanma kuramının çocukluk ve yetişkinlik ilişkilerinin bağının kurulmasında yetersizlikleri olmasına karşın yetişkinin ilişkilerini anlamada önemli bir çerçeve sunduğunu belirtmektedir. Gittleman ve ark. (1998), çocukluk ve yetişkinlik arasında orta derecede ilişki bulunmasının hem süreklilik lehine hem de sürekliliğin olmaması biçiminde yorumlanabileceğinin altını çizmektedirler.

I.3. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (Parental Acceptance and Rejection Theory)

Çocuklukta ebeveyn davranışlarının önemini ortaya koyan ve bir kişilik kuramı ile bütünleştiren, ebeveyn kabul ve reddinin sonuçlarını yordayan ve bu kuramsal çerçeveyi ampirik verilerle destekleyen kuramlardan biri de Ebeveyn Kabul-Red Kuramıdır. Bu bölümde Rohner (1975) tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR Kuramı) tanıtılmıştır.

EKAR Kuramı, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul ve reddinin nedenlerini ve çocuk ve yetişkinlerin davranışsal, bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerine olası sonuçlarını açıklamaya ve yordamaya çalışan bir sosyalizasyon kuramıdır. Rohner, kuramında evrensel bir yaklaşımı benimseyerek insan davranışının kültürler arası genellenebilir ilkelerini tanımlamayı amaçlamıştır. Kuram, dünyadaki tüm insanların onlar için önemli olan kişilerden sıcaklık almaya ihtiyaçları olduğu temel varsayımıyla hareket eder. Bu ihtiyaç, kültürden, ırksal, fiziksel özelliklerden, sosyal statü, dil, coğrafya gibi diğer kısıtlayıcı koşullardan bağımsız olarak tüm insanlıkta bulunmaktadır (Rohner, 1975).

Cournoyer'e göre (2000), bugün modern psikoloji insan davranışına ait evrensel yasaları belirlemeye ve aynı zamanda belli bir sosyokültürel bağlamdaki insan davranışlarını açıklamaya ve yordamaya yönelmiştir. Bir kuram oluşturmak ve insan davranışının evrensel özelliklerini bu kültür çeşitliliği arasında açıklayabilmenin zorlukları olduğu belirtilmektedir. Rohner'in geliştirdiği EKAR Kuramı bu anlamda

oldukça önemli bir boşluğu doldurmaktadır (Cournoyer, 2000). Rohner ve arkadaşları kuramlarını dünya çapında sınamak üzere gözlem ve görüşmelerle birlikte çeşitli ölçekler geliştirmişlerdir. Çok farklı toplumlarda bir çok araştırmacı tarafından çeşitli yöntemler kullanılarak yapılan 200’den fazla çalışma EKAR Kuramının önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Khaleque ve Rohner, 2001).

EKAR Kuramı, Rohner’in de belirttiği üzere batılı psikologların ebeveyn çocuk etkileşimine ilgi duymaları sonucu doğmuştur. 20. yüzyılla birlikte ebeveyn çocuk etkileşimine ve özellikle de “ebeveyn kabulüne” Amerikan psikologları arasında artan bir ilgi oluşmuştur. İlk olarak psikanalitik kuram içinde yer alan konu, daha sonraları sosyal öğrenme kuramcılarının da ilgisini çekmiş ve ebeveyn davranışlarının ölçülmesiyle ilgili çalışmalarının önünü açmıştır. Psikoloji ve antropoloji eğitimi almış olan Rohner’in bu konu ile ilgili ilk çalışması 1960’ta tamamladığı ebeveyn kabulünün kültürlerarası karşılaştırılmasıyla ilgili yüksek lisans tezi olmuştur. Rohner 1975’te kuramını tüm detaylarıyla tanımlamış ve 1986’da geliştirmiştir. Ardından bir çok araştırmacı kuramın sorularını yanıtlamak üzere çok sayıda çalışma yapmıştır (Rohner, 1986, 1994).

Kuram, temel olarak “ebeveynliğin sıcaklık boyutu” olarak isimlendirilen ebeveyn-çocuk etkileşimine yani ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal bağın niteliği ve ebeveynin çocuğa yönelik duygularını nasıl ifade ettiği üzerine odaklanmıştır. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin bir bileşeni olan sıcaklık boyutu, bir ucunda kabulün, diğer ucunda reddin olduğu bir uzantıdır. Rohner’e göre herkesin çocukluğunda ebeveynleriyle ilişkisinde yaşadıkları, bu uzantının iki ekstrem ucu arasında bir yerdedir. Sıcaklık boyutu, hem çocukla bakımvereni arasındaki sosyal etkileşime ait bir tutumu, hem de bu sosyal etkileşimin çocuğun zihnindeki tasarımına işaret eder. Zihinsel tasarım, çocuğun yaşadığı sevildiği ve kabul edildiğine ya da sevilmediği ve reddedildiğine dair subjektif algıdır. Kuramın öne sürdüğü en önemli sav, kabul ya da redde yola açan ebeveyn davranışlarının kültürel olarak farklılaşabileceği, ancak özellikle subjektif reddedilme algısının değişik toplumlarda kendilik değeriyle ilgili benzer sonuçları doğuracağıdır (Rohner,1986).

I.3.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu (Warmth Dimension)

Tüm insanlar çocukluklarında kendilerini yetiştiren insanlar (genellikle anne babaları) tarafından az ya da çok sıcaklık ve sevgi görmüşlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere, bu sıcaklık ve sevgi (ya da bunların eksikliği) bir uzantı üzerine yerleşebilir. Ebeveyn kabul ve reddi, olumlu tarafında kabulün (sıcaklık, sevgi ve şefkat), olumsuz tarafında ise reddin (sıcaklık ve sevgi eksikliği ile fiziksel ve/veya sözel yaralayıcı davranışlar) yer aldığı ebeveynliğin “sıcaklık boyutu” nu oluştururlar.

Ebeveyn kabulünü, yani sıcaklık ve sevgisini fiziksel ve sözel ifadelerle gösterir. Sevginin fiziksel ifadesi, kucaklama, okşama, öpme, gülümseme ve sevgi, onay ya da desteğin diğer göstergelerini içerir. Çocuğu övmek, onun hakkında güzel şeyler söylemek, ona şarkı söylemek ya da hikayeler anlatmak da sıcaklığın sözel ifadeleridir. Bunlar ve bakım verme, destekleme, sevgi gösterme gibi davranışlar, ebeveynin çocuğu kabul edişinin davranışsal ifadeleridir.

Ebeveynin çocuğu red etmesi, çocuğa yönelik sıcaklık, şevkat ve sevginin olmaması veya belirgin olarak gösterilmemesidir. Rohner’e (1986) göre, ebeveynler çocuklarına karşı dört farklı şekilde “reddedici” olabilirler: (1) Anne-babalar çocuklarından sıcaklıklarını, sevgi ve şefkatlerini esirgeyebilirler, (2) Çocuklarına karşı düşmanlık hissedip, saldırgan davranabilirler, (3) Çocuklarına karşı kayıtsızlık içerisinde, onları ihmal edebilirler, ya da (4) Çocuk, görünürde belirgin bir ihmal, saldırganlık ya da soğukluk olmadığı halde ebeveynleri tarafından sevilmediğine inanabilir (“ayrışmamış red”). “Ayrışmamış red etme”, anne-babanın çocuklarını ihmal ettikleri, ya da onlara karşı şefkatsiz veya saldırgan olduklarına dair açık bir davranışsal gösterge olmamasına rağmen, çocukların anne-babalarının umurunda olmadıklarına veya onlar tarafından sevilmediklerine inanmalarıdır. Anne-babalar çocuklarına karşı sıcak (veya soğuk ve sevgisiz) ya da düşmanca, öfkeli, kızgın, tahammülsüz, huzursuz veya zıt duygular hissedebilirler. Aynı şekilde, anne-babalar çocuklarına karşı kayıtsız olup, onlara karşı ilgisizlik ve umursamazlık duyguları içinde olabilirler. Bazı çocuklar anne-baba sevgisiyle ilgili duygu ve davranışları hiç yaşamamışlardır. Onlar anne-

babalarından bunun yerine sadece düşmanlık ve saldırganlığın, kayıtsızlık ve ihmalin ya da ayırmamış red etmenin soğuk, şefkatten yoksun ifadelerini görmüşlerdir.

Anne-babalar düşmanlık, öfke, kızgınlık veya nefret duyguları ile hareket ettiklerinde, ortaya çıkan davranış genellikle saldırganlıktır. Anne-babalar fiziksel (vurma, itme, birşey fırlatma, çimdikleme, yaralayıcı olan sembolik el-kol hareketleri yapma gibi) ve sözel (alay etme, küfür etme, bağırma, çocuğa veya çocuk hakkında düşüncesiz, aşağılayıcı ve eleştirici şeyler söyleme) bir şekilde saldırgan olabilirler. Düşmanlık duygusu saldırganlığı getirirken, kayıtsızlık da ihmali getirmektedir. Ancak, içsel bir güdüleyici olan kayıtsızlık ile bu duygunun davranışa yansımış hali olan ihmal arasında düşmanlıkla saldırganlık arasında olduğu kadar doğrudan bir ilişki yoktur. Bunun nedeni anne-babaların çocuklarını kayıtsızlıkla hiç bir ilgisi olmayan bir çok nedenden dolayı ihmal edebilmelerindendir. Örneğin, anne-babalar çocuklarına karşı hissettikleri öfkeyle başa çıkabilmek amacıyla çocuklarını ihmal edebilirler. EKAR Kuramında ihmal, ebeveynin çocuğun fiziksel, tıbbi, eğitimsel ihtiyaçlarını karşılayamaması ve çocuğun ilgi ve isteklerine kayıtsız kalmasıdır. İhmalin en önemli göstergesi de ebeveynin fiziksel ve psikolojik olarak ulaşılmazlığıdır. Psikolojik ulaşılmazlıkta anne baba fiziksel olarak vardır ancak, çocuğun ihtiyacı olduğunda, onun taleplerine karşı ilgisizdirler. Bu tür bir ihmalin içsel güdüleyicisi genellikle kayıtsızlıktır. Bazı ihmaller ise öfke duygusundan kaynaklanmaktadır. Çocuğa öfkesi nedeniyle fiziksel olarak zarar vermek istemeyen ebeveyn onu ihmal eder.

Ayırmamış red ise reddetme davranışının açık göstergeleri olmadığı halde çocuğun sevilmediğini, istenmediğini, reddedildiğini hissetmesidir. Ayırmış ve ayırmamış red arasındaki fark, ayırmış reddin davranışsal olarak saldırganlık veya ihmal olarak gözlenmesi ya da subjektif olarak düşmanlık ya da kayıtsızlık duyguları ile hissedilmesidir. Diğer yandan ayırmamış red ise, reddin açık davranışsal göstergeleri olmaksızın kişinin sevilmediğini hissetmesidir (Rohner, 1986).

I.3.2. Kontrol Boyutu

“Ebeveyn kontrolü” çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki gelişim üzerinde önemli etkileri olan ebeveynliğin diğer bir boyutudur. Ebeveyn Kabul-Red Kuram’ında ebeveyn kontrolü, aşırı izin verici ile aşırı kısıtlayıcı ebeveyn davranışlarını içeren iki uçlu bir uzantı üzerinde kavramsallaştırılmıştır (Pettingill ve Rohner, 1985).

Kontrol ile ebeveynin çocuğun davranışlarını ne kadar sınırladığı veya kısıtladığı ve bu sınırlamaların ne kadar zorlandığı kastedilmektedir. Çocuklarının davranışlarını nadiren kontrol eden ebeveynler kuramda izin verici (düşük düzeyde kontrollü) olarak, çocuklarının davranışlarını dakika dakika kontrol eden ebeveynler ise kısıtlayıcı (yüksek düzeyde kontrollü) olarak tanımlanırlar. Ebeveynler çocuklarını genellikle cinsellik, tuvalet eğitimi, evdeki görevler, belli ahlaki değerler, düzenlilik, emirlere itaat ve saldırganlık gibi alanlarda kontrol etmektedirler. Bu boyutun bir ucunda hiç kontrolün olmaması yer alır ki ebeveynler çocuğa hiç bir kural getirmez ya da sadece çocuğun güvenliği ve fiziksel sağlığı için gereken kontrolü sağlarlar. Ebeveyn çocuğun yaptıklarına karşı yönlendirici değildir. Çocuğun kendi yolunu bulmasına ve kendi kararlarına bütünüyle izin verir. Kontrol boyutunun diğer ucunda ise aşırı kontrol vardır ki burada da ebeveyn bir çok durum ve ortamda çocuğa çok fazla kural ve kısıtlama getirir ve onu bu kurallara uymaya zorlar. Davranışlarını her an takip eder ve çocuğun ebeveyni olmadan belli becerileri edinmesini, özerkliğini kazanmasını kısıtlar (Rohner ve Rohner, 1981).

Ebeveyn kontrolünün EKAR Kuramı çerçevesinde fazla çalışılmadığı görülmektedir. Khaleque ve Rohner (2001) yaptıkları meta analizde, 1987-2000 yılları arasında ebeveyn kontrolü üzerinde duran sadece 11 çalışma olduğunu bildirmişlerdir.

I.3.3. Fenomenolojik Yaklaşım

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nda benimsenen fenomenolojik yaklaşıma göre, insanın davranışlarında yaşanan olaylardan çok, kişinin bu olayları nasıl algıladığı, yorumladığı ve anlamlandığı önemlidir. Rohner'in kuramında önemle belirttiği nokta, sözü edilen “reddedilmenin” bir yargı değeri taşımadığıdır. Diğer bir ifadeyle, ebeveynlerin reddedici oluşu çocuğun algısıdır. Çocukları tarafından tutarlı bir biçimde “reddedici” algılanan ebeveynlerin çocuklarının EKAR kuramında öngörülen sorunları yaşadığı araştırmalarla ortaya konmuştur. Buradaki önemli nokta, reddedilmenin çocuğun subjektif yaşantısı olduğudur. Rohner, Kagan'ın (1987) şu ifadesi üzerinde durur: “Bir ebeveynin düşmanı ya da kabul edici olduğu onun davranışlarının gözlenmesiyle değerlendirilemez, çünkü ne sevgi, ne red davranışın belirgin bir niteliği değildir. Ebeveyn sevgisi de onun davranışlarının bir göstergesi değil, çocuğun taşıdığı bir inançtır.” (akt: Rohner, 1994).

Rohner'e (2000) göre, ebeveyn davranışı ile çocukların uyumu arasında anlamlı ilişki bulmayan bir çok çalışmada sadece ebeveyn davranışları üzerine odaklanılmış, çocukların bu davranışları nasıl algıladığı gözardı edilmiştir. Rohner, ancak fenomenolojik bir bakış açısıyla ebeveyn davranışları ve çocuğun psikolojik uyumu arasında bir ilişki kurulabileceğini savunmaktadır. Ebeveyn davranışlarının çocuklar üzerindeki etkisi çocuğun algısal ve içsel süreçleriyle şekillenmektedir.

Özetle, tüm bu yukarıda sayılan nedenlerle EKAR Kuramı, çocuğun algıladığı subjektif sıcaklık, düşmanlık veya kayıtsızlık gibi duyguları vurgulamaktadır. Böylelikle, kuram çocuğun duygularını temel aldığı için etnik sınırlamalardan bağımsız kültürlerarası ampirik çalışmalara olanak tanımaktadır. EKAR Kuramı, dünyanın her yerindeki çocukların “kabul” veya “red” olarak algıladıkları tutumlara karşı tutarlı tepkiler verdiklerini öngörmektedir (Rohner, 1986).

I.3.4. Ekar Kuramının Alt Alanları

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı, “kişilik”, “başetme” ve “sosyokültürel” alanlar olmak üzere, üç farklı alanda beş temel soru sormaktadır:

I. Kişilik Alanı:

1. Anne-babası tarafından reddedilen çocuklara ne olmaktadır? Yani, anne-babası tarafından kabullenilen veya reddedilen çocuklar bu duruma nasıl bir tepki vermektedir?

2. Anne-babası tarafından çocuklukta kabullenilmiş veya reddedilmiş yetişkinler, yetişkinlikte nasıl bir durumdadırlar? Yani, çocuklukta yaşanan reddedilmenin etkileri yetişkinlik veya yaşlılık dönemine kadar sürmekte midir?

II. Başetme Alanı:

3. Anne-babası tarafından reddedilmiş bazı çocuk veya yetişkinler neden bu olumsuz durumla diğerlerine göre daha etkin bir şekilde başa çıkabilmektedirler?

III. Sosyokültürel Alan:

4. Neden bazı anne-babalar çocuklarına karşı sıcak ve sevgi dolu bir şekilde yaklaşırken, diğer bazı anne-babalar çocuklarına karşı soğuk, ilgisiz hatta saldırgan olabiliyorlar? Anne ve babaların çocuklarına karşı olumlu veya olumsuz davranışlarında hangi psikolojik ve/veya toplumsal faktörler rol oynamaktadır?

5. Toplumun genel yapısı ve içinde yer alan bireylerin davranış ve inançları, çocuklukta yaşanan kabullenilme veya reddedilme ile ne denli ilişkilidir?

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı bu sorulara evrensel bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. EKAR Kuramı, hem dünya üzerinde yaşayan çeşitli kültürlerden, hem de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çeşitli etnik gruplardan toplanmış kültürler arası verilere dayanmaktadır. Kuram, bir taraftan 20. yüzyılda yapılmış konuyla ilgili binin üzerindeki ampirik araştırma bulgularını dikkate alırken, diğer taraftan bu bulguların anlaşılabilmesine olanak tanıyacak kuramsal bir çerçeve oluşturmuştur. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı, bu çeşitli araştırma bulgularına dayanarak, anne-baba tarafından kabullenilme veya reddedilme konusunu, döllenmeden ölüme uzanan bir gelişim süreci

içerisinde ele alır. Kuramın tüm yaşam sürecini ele alan bakış açısı, özellikle kişilik alanındaki görüşlerinde ortaya çıkmaktadır (Rohner, 2000).

I.3.5. EKAR Kuramı Sosyokültürel Sistemler Modeli

EKAR Kuramı, hem birey hem de sosyokültürel sistem düzeyinde açıklamalar ve yordamalarda bulunmaktadır. Bireysel düzeydeki açıklama ve öngörüler, EKAR'nın Kişilik Kuramı'nda tanımlanmıştır. EKAR Kişilik Kuramında algılanan kabul-reddin kişilik özellikleri ve davranışlarla arasındaki ilişki bireysel düzeyde ele alınır. Bu konuya ileride ayrı bir başlık altında değinilecektir.

Geniş sistemler düzeyinde ise, EKAR Kuramı sosyokültürel sistem modeliyle, yaygın kabul ve red örüntülerinin süreğenliğini ve ortaya konan alt sistemleri ele alır. Rohner'in ileri sürdüğü sosyokültürel sistemler modeline göre, baskın olan sosyalizasyon örüntüleri varolan alt sistem örüntülerinin sürdürülmesinden geribildirimler alarak biçimlenir. Örneğin, yüksek düzeyde ebeveyn reddi ile karakterize bir sistemde, gelecek kuşakların çocukları da reddeden ebeveyn olacak ve kendi çocuklarını reddedeceklerdir (Rohner, 1986).

I.3.6. EKAR Kuramı'nın Kişilik Kuramı

Rohner, hiçbir kuramın, anne-baba tarafından kabul veya reddedilmenin tüm etkilerini ele almasının beklenemeyeceğini belirtir. Dolayısıyla, Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nda da, dünyanın çeşitli ülkelerinde anne-babaları tarafından reddedilmiş çocuk veya yetişkinleri tanımlayan en belirgin özellikler ele alınmış, diğer bir deyişle, anne-baba tarafından reddedilmenin kişilik üzerinde en belirleyici gözüken etkileri üzerinde durulmuştur. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nda ele alınan yedi kişilik özelliğini, yedi kişilik boyutu olarak görmek gerekmektedir. Bu kişilik özelliklerini, olumlu uçtan olumsuz uca uzanan bir boyut üzerinde düşünecek olursak, her kişi, her kişilik boyutuna

ait uzantı üzerinde, belirli bir noktada olacaktır. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramı, dünya üzerindeki farklı kültür, ırk ve dillerde, kişinin anne-babası tarafından reddedildiği durumda aşağıda özetlenen yedi kişilik özelliğinin olumsuz uçlarından oluşan bir kişilik örüntüsünün ortaya çıkacağını ileri sürmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002). Aşağıda sıralanan yedi kişilik özelliği, bu yedi boyutun red edilme ile ilgili "olumsuz" uçlarıdır.

1. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık (yaşanılan reddedilmenin derecesine ve biçimine bağlı olarak)
2. Duygusal tepkisizlik (duyarsızlık)
3. Düşmanlık, saldırganlık, pasif saldırganlık veya düşmanlık veya saldırganlığın denetimiyle ilgili sorunlar
4. Olumsuz öz-saygı
5. Olumsuz öz-yeterlik
6. Duygusal tutarsızlık
7. Olumsuz dünya görüşü

I.3.6.1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık

En geniş anlamıyla "bağımlılık" kelimesi diğer insanların tepkisine, özellikle de olumlu tepkisine duyulan duygusal bir ihtiyaçtır. Davranış düzeyinde, "bağımlı davranış", çocuk (veya yetişkinlerin) kendileri için önemli olan insanlardan olumlu tepki almak girişimleridir. Çocukluktan yetişkinliğe doğru uzanan süreç içerisinde, olumlu tepkiye duyulan ihtiyaç değişik biçimler alır. Buna paralel olarak, kişilerin olumlu tepkinin kendilerinden esirgenmesine (reddedilmeye) verdikleri tepkiler de artan olgunlukla beraber değişir.

Bağımlılık ve reddedilme arasında karmaşık ve doğrusal olmayan bir ilişki yordamaktadır. Anne-babası tarafından kabul edilmiş çocuk, normal koşullar içerisinde, orta derecede bağımlı olacaktır. Anne-babanın giderek daha fazla reddedici

olduğu durumlarda -belirli bir noktaya kadar- çocuğun da olumlu tepki almak yönündeki girişimleri artacak, yani, giderek daha fazla bağımlı olacaktır. Reddedilme uzantısı üzerinde belirlenmemiş olan bir noktadan sonra çocuk olumlu tepki almak için giderek daha az girişimde bulunacaktır. Bundan sonrasında çocuk dışarıdan bakıldığında bağımsızmış gibi görünse de, bu bağımsızlık "sağlıklı bir bağımsızlık"tan çok "savunucu bir bağımsızlık" olacaktır. Anne-babaları tarafından ciddi şekilde reddedilmiş çocuklar olumlu bir tepkiye hasrettirler. Ancak, sürekli düşmanca veya kayıtsız davranan anne-babalarından sevgi istemeye devam etmek onlar için çok acı verici birşeydir. Bu çocuklar sıklıkla kendi içlerine kapanır (yani, duygusal olarak daha az tepki vermeye başlar) ve duygusal olarak yalıtılmış bir durumun içerisine girdikçe de, olumlu tepki için giderek daha az girişimde bulunmaya başlarlar. Öfke ve yaralanmışlıklarıyla, anne-babalarından uzaklaşabilir, hatta, kendileri anne-babalarını reddedebilirler, kendi içlerine döner, ya da bazen öfke ve yaralanmışlıklarını toplumsal açıdan uygun olmayan biçimlerde dışa vurabilirler. Anne-babaları tarafından ciddi şekilde reddedilmiş olan çocukların bu görünürdeki bağımsızlıkları, aslında onların kendilerini yeni zedelenmelerden korumak, üzerinde hiçbir kontrollerinin olmadığı bir durumda, reddedilmenin acısıyla başa çıkmaya çalışmak için geliştirmiş oldukları yollardır.

Hem anne-baba sıcaklığının (sevgi ve şefkat), hem de açık reddetme ifadelerinin çocuğun bağımlılığını bir noktaya kadar yükseltiyor olması, anne-baba tarafından kabul veya reddedilme ile bağımlılık arasındaki ilişkiyi daha da karmaşık bir hale getirir. Çocukların bağımlılık gereksinimleri bir kabul edilme ortamında, sıcak ve duyarlı anne-babalar tarafından pekiştirilecektir. Çocuklar böyle bir ortamda benimseyebilecekleri bir model bulacaklardır. Anne-babanın sıcaklığı ve şefkati, müdahale edici bir anne-baba denetimi ile yan yana geldiğinde, bağımlılık eğrisinde özellikle göze batan bir yükselme oluşturur. Rohner (2000) bağımlılık eğrisindeki bu yükselmeyi "immatür bağımlılık" olarak adlandırmıştır, çünkü bu tür anne-babalık ufak, meraklı, aktif çocukların yapma eğilimde oldukları bir çok şeyi yapabilme fırsatını onların elinden alır. Bu immatür bağımlılığa yol açan anne-babalığı Rohner "boğucu sevgi" olarak adlandırmıştır. Bu durumdaki çocuk, bebekleştirilmekle, şefkatli denetimle boğulur (Rohner, 2000).

Çocukların reddedilmeye verdikleri tepkilerin, yaşamlarındaki önemli birinin kaybını beklerken yaşadıkları yasa verdikleri tepkilerle bir çok ortak noktası vardır. Her iki bağlamda da çocuklar (ve yetişkinler) yoğun bir sıkıntı yaşarlar; her iki bağlam da psikolojik değişikliklerle ilişkilidir; her iki bağlam da daha önceki sıcak ilişkiyi yeniden oluşturmaya çabalamayı da içeren belirli davranışsal tepkilerle ilgilidir. Hem beklenen yas, hem de algılanmış reddedilmede kişi ilişkisinin kaybına veya aksamasına güçlü bir şekilde direnir. Hem yas hem de reddedilme önemli miktarda endişe, güvensizlik ve diğer acı verici duygusal tepkilerle ilişkilidir. Ancak, bazen, öfke veya büyük bir kızgınlık, yasa normalde ilişkili olan endişe, güvensizlik ve diğer duyguların üstünü örtebilir veya yerini alabilir. Bu duruma, özellikle savunucu bağımsızlık durumunda rastlanılır.

I.3.6.2. Duygusal Tepkisizlik

Ciddi şekilde reddedilmiş çocuklar, model alabilecekleri sevgi dolu anne-babaları olmadığı için, sevgi vermeyi öğrenmemişlerdir. Şefkate çok ihtiyaç duymalarına rağmen, bunu vermekte ve almakta zorluk çekerler. Kendilerini duygusal olarak daha fazla hırpalanmaktan korumak amacıyla reddedilmiş çocuklar duygusal olarak geri çekilme, giderek olumlu tepki almak için daha az girişimde bulunmak ve duygularını üzerini örtmek eğilimindedirler. En sonunda, kendileri için önemli olan insanlardan olumlu tepki almak için çabalamaktan vazgeçebilirler. Ama tüm bunları yaparken, genellikle farkında olmadıkları, bazen de şiddetli bir şekilde inkar ettikleri bir sevgi hasreti içerisinde olurlar. Bu şekilde, reddedilmiş çocuklar duygusal açıdan yalıtılmış, başkalarıyla özgürce ve açıkça sıcak ve yakın ilişkiler kuramayan kişiler olurlar. Bağlanmalarında duygusal sınırlılık veya savunuculukta sorunlar yaşarlar ve aşırı vakalarda apati görülür veya duygulanımları açısından küntleşebilirler.

I.3.6.3. Düşmanlık ve Saldırganlık

Reddedilmiş çocuklar anne-babalarına öfkelenme veya kızgınlık duyma eğilimindedirler. Öfkelerini doğrudan ortaya koyabilirler veya içlerinde biriktirirler ki, bu da öfke denetiminde sorunlara yol açar. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramına göre, şayet anne-babanın çocuğu reddediş biçimi, düşmanlık ve saldırganlık şeklinde ortaya çıkıyorsa, reddedilmiş çocuklar düşmanlık duyguları hissetmeye, saldırgan olmaya veya pasif agresif bir tutum içerisine girmeye özellikle eğilimli olurlar. Bu şartlar altında, çocuklar ayrıca saldırgan bir modelle de karşı karşıya kalırlar. Bu şekilde saldırganlık eğilimleri daha da yoğunlaşabilir. Ancak, bazen, anne-babalar çocuklarının öfkelerini açıkça ifade etmelerine izin vermezler. Bu çocuklar öfke denetiminde sorunlar yaşamaya eğilimli olurlar. Bastırılmış, aşırı kontrol edilmiş öfke, sıklıkla kişinin saldırganlıkla endişeli bir şekilde “uğraşmasında”, saldırganlık içeren hayal veya rüyalarda, ya da kişinin başkalarının hayali veya gerçek saldırganlıklarıyla garip bir şekilde ilgilenmesi gibi başka kılıklara bürünmüş veya sembolik şekillerde ortaya çıkabilir. Ancak, en uygun koşullarda bile çocuklarda (veya yetişkinlerde) hiç bir saldırganlığın görülmemesi mümkün olmayacaktır. Dünyanın her köşesinde normal çocuklar (veya yetişkinler) zaman zaman sinirlilik, öfke gibi düşmanlık veya saldırganlık içeren bir tablo içerisine girebilirler. Hiçbir zaman öfkeli veya saldırgan gözükmeyen çocuklar, aşırı saldırgan olan çocuklardan farklı, ama aynı derecede psikolojik olarak sorunlu olabilirler (Rohner, 1975).

I.3.6.4 Olumsuz Öz-Saygı

Öz-değerlendirme, kişinin, olumludan olumsuza uzanan bir uzantı üzerinde yer alan kendisiyle ilgili duygu, tutum ve algılarını içerir. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramında “öz-saygı” ve “öz-yeterlik”, kişinin kendisiyle ilgili değerlendirmelerinin iki farklı boyutunu oluşturur (Rohner, 1984/1999). Öz-saygı boyutu, kişinin kendi değeri; öz-yeterlilik ise yeterliği ile ilgilidir.

Öz-saygı, kişinin kendi değeri hakkında yaptığı genel duygusal değerlendirmedir. Olumlu öz-saygı, kişinin kendisini beğendiği, onayladığı, kabul ettiği, kendisiyle rahat olduğu, kendisini değerli, başkalarının saygısını hak eden biri olarak gördüğü, ender olarak kendisinden memnun kalmadığı anlamına gelir. Diğer yanda, olumsuz öz-saygı, kişinin kendisini beğenmediği veya onaylamadığı, kendi değerini düşük gördüğü, kendisini hiçbir değeri olmayan, suçlanmayı hak etmiş biri olarak algıladığı ve kendisini diğer kişilerden aşağı gördüğü anlamlarını taşır.

Reddedilmiş çocuklar mecazi anlamda şöyle derler: “Benim annem beni sevmiyor, dolayısıyla ben sevmeye değer değilim. Ben iyi değilim!” Sembolik etkileşim kuramcılarına göre, anne-babanın reddetmesine verilen bu tepki, çocukların kendilerine yaşamlarındaki “önemli kişilerin” onlara baktığı gibi bakma eğiliminde olmalarından kaynaklanır. Onların yaşamındaki “önemli kişiler” arasında en önemli olan anne-babaları şayet onları sevmiyorsa, o zaman, bu çocuklar kendilerini sevelemeyecek ve dolayısıyla da, değersiz ve yetersiz kişiler olarak algılama eğiliminde olurlar (Rohner, 1986).

I.3.6.5. Olumsuz Öz-Yeterlik

Öz-yeterlik, kişinin kendi yeterliliği hakkında yaptığı değerlendirmeleri içerir. Olumlu öz-yeterlik duyguları, kişinin kendisini sorunlarıyla yeterince başa çıkabilen, başarılı veya yapacağı işlerde başarılı olacağını düşünen, kendinden emin, kendine güvenen ve sosyal açıdan yeterli biri olarak gördüğü anlamına gelir. Diğer yanda, olumsuz öz-yeterlik, yetersizlik duyguları, günlük yaşamın taleplerini karşılamada yetersiz kaldığını düşünme, kişinin istediği şeyler için yeterince mücadele edemediğini hissetmesi gibi duygu ve düşüncelerle ilgilidir (Rohner, 1986).

Kişinin kendini değerlendirmesiyle ilgili iki ayrı boyutu oluşturan “öz-saygı” ve “öz-yeterlik”, faktör analizinde bazen iki ayrı faktör bazen de tek bir faktör olarak belirmektedir. Bu iki kavramın kişilik kuramında ayrı ayrı ele alınmış olmasının

nedeni, anne-baba tarafından kabul veya red edilme ile farklı şekilde ilişkili olmalarındandır (Rohner, 1986). Kendilerini değersiz, iyi olmayan ve eleştirileri hak eden biri olarak gören çocuklar, bu duyguları kolayca kişisel yetersizlik ve yeteneksizlikle ilgili inançlara genellerler. Bu çocuklar yaşamlarındaki önemli olaylar üzerindeki kontrollerinin az olduğunu hissederler. Sevilip sevilmemenin insan yaşamındaki en önemli olaylardan biri olduğu düşünülecek olursa, reddedilmiş çocukların bu değerlendirmeleri bir anlamda doğrudur. Ancak, bu çocuklar olumsuz öz-yeterlik duygularını yanlış bir şekilde diğer alanlara da genelleme eğilimindedirler. Bu çocuklar kendilerini kendi kendisini gerçekleştiren bir kehanetin ortasında bulurlar: Kendilerini yetersiz ve beceremeyen bir olarak gördükçe, gerçekten de öyleymiş gibi davranmaya başlayabilirler. O zaman, diğer insanlar onları daha olumsuz bir şekilde değerlendirir ve bu olumsuz değerlendirme onların zaten zedelenmiş olan öz-saygı ve öz-yeterlik duygularına bir geribildirim olarak ulaşır. Bu yıkıcı döngünün, hiç şüphe yok ki, anne-babaları tarafından reddedilmiş çocukların okul başarısının kabul edilmiş çocukların okul başarısına göre daha düşük olmasında rolü vardır. Bu döngüyü yetişkinlerin mesleki yaşamlarında da görmek mümkündür (Rohner, 1986).

1.3.6.6. Duygusal Tutarsızlık

Reddedilmenin getirdiği psikolojik hasardan dolayı sevilmediklerini hisseden çocukların, anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocuklara göre strese karşı toleransları daha azdır. Bir çok klinisyenin belirttiği gibi, bu çocukların "ego gücü" daha azdır. Bunun bir sonucu olarak anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocuklara göre duygusal açıdan daha az tutarlıdırlar. Diğer bir deyişle, bu çocukların günlük küçük streslere canı sıkılır, öfkelenir ya da bunlara benzer başka tepkiler verirler. Elbette, anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocukların da canları herhangi birşeye sıkılabilir. Zaten, ele alınan tüm bu kişilik özellikleri açısından anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocuklar ile anne-babaları tarafından reddedilmiş çocukların arasında niteliksel değil, niceliksel bir fark söz konusudur.

I.3.6.7. Olumsuz Dünya Görüşü

Bir insanın gerçekliği -ya da yaşam ve dünya ile ilgili imgesini - psikolojik açıdan nasıl inşa edeceği büyük ölçüde çocukluktaki yaşantıları, özellikle de anne-babasıyla olan ilişkisinde yaşadığı kabul veya reddedilme deneyimleri tarafından biçimlenecektir. Anne-babalarının ellerinde psikolojik açıdan çok zedelenmiş olan "reddedilmiş çocuklar", anksiyöz, güvensiz, bağımlı veya savunucu bir şekilde bağımsız, öfkeli ve duygusal açıdan tepkisiz olmaya ve öz-saygı ve öz-yeterlik duygularını değersizleştirmeye eğilimli olacaklardır. Bu noktaya geldikten sonra, bu acı aile yaşantılarını ve içsel duyguları yaşamın ve evrenin özüne yüklemek bu çocuklar için sadece küçük bir adımdır: “Hayat bu işte. Acı verici ve güvenilmez”. Anne-babaları tarafından reddedilmiş bir çok çocuğun gözünde dünya, özünde arkadaşça olmayan, düşmanca, güvenilmez, hoş olmayan bir yerdir. Reddedilmiş çocuklar genellikle hayattan bundan daha fazla bir şey pek beklemezler. Diğer bir deyişle, bu çocuklar olumsuz bir dünya görüşü geliştirirler ve bu olumsuz görüş bir kez oluştuktan sonra onları yaşamları boyunca sürükler.

Görüldüğü gibi, bu bölümde anne-baba tarafından kabul edilmenin olumlu etkileri üzerinde değil, reddedilmenin olumsuz sonuçları üzerinde durulmuştur. Bunun nedeni, anne-baba tarafından reddedilmenin çoğu zaman bu sonuçların ortaya çıkması için yeterli oluşudur. Oysa, aynı şeyi anne-baba tarafından kabul edilme için söyleyebilmek mümkün değildir. Örneğin, anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocuklar, reddedilmenin dışında pek çok nedenden dolayı saldırgan olabilirler ya da öz-saygıları zedelenmiş olabilir. Ancak, anne-babaları tarafından kabul edilmiş çocuklarda reddedilmiş çocuklar için tanımlanmış olan kişilik özelliklerinin tümünün bir arada görülmesi pek olası değildir. Şayet burada ele alınan kişilik özelliklerinin tümü ortaya çıkmışsa, bu çocukların kendilerini kabul edilmiş gibi hissetmedikleri düşünülebilir. Anne-babaları tarafından çok fazla sevilmiş, en sağlıklı çocukların bile pek azı tüm bu kişilik boyutlarının hepsinde de en optimal noktada yer alacaktır. Kabul edilmiş çocuklarda bu kişilik özelliklerinin olumsuz yönleri farklı derecelerde ortaya çıksa da, genel olarak orta derecede görülmektedir.

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı, karşıt olumlu gelişimsel deneyimlerin (biriyle iyi bir arkadaşlık kurabilme gibi) olmadığı bir durumda, reddedilmiş çocukların ileride bağımlı ya da savunucu bir şekilde bağımsız; duygusal açıdan bir parça tepkisiz; düşmanca, saldırgan veya pasif-agresif veya düşmanlık ve saldırganlık duygularını denetlemede sorunlar yaşayan; olumlu öz-saygı ve öz-yeterlikte kayıpları olmuş; olumsuz bir dünya görüşüne sahip ve çocukken kabul edilmiş yetişkinlere göre duygusal açıdan daha tutarsız yetişkinlere dönüştüğünü yordamaktadır. Dahası, kişilik kuramı bu yetişkinlerin diğer insanlardan olumlu tepki görmeye güçlü bir gereksinim hissettiklerini ancak kendilerine gösterilen şefkati kabul etme ve karşı tarafa da gösterme becerilerinin sıklıkla zedelenmiş olacağını ileri sürmektedir. Dolayısıyla reddedilmenin kötü yan ürünlerinden başka biri de çocukluklarında reddedilmiş bu yetişkinlerin anne-baba olarak reddetme ve ona eşlik eden kişilik özelliklerini çocuklarına aktarmasıyla oluşan döngüdür. Bu kişilerin evlilik ilişkileri de olasılıkla daha az tatmin edici ilişkilerdir.

1.3.7. EKAR Kuramının Başetme Kuramı (Coping Theory)

EKAR Kuramında, insanların ruh sağlığının, yaşadıkları reddedilmenin sıklığına, şiddetine ve süresine bağlı olarak bozulduğu ileri sürülmektedir. A.B.D ve tüm dünyada yapılan çalışmalarda, kuramın öngördüğü gibi çocuk ve yetişkinlerin yaklaşık %80'ninin Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın kişilikle ilgili görüşleri doğrultusunda tepki verdikleri belirlenmiştir. Kuramın beklentileri doğrultusunda tepki vermeyen kişilerin bir bölümü “sorunlu” kişiler olarak adlandırılmıştır. “Sorunlu” kişiler bir reddedilme yaşamamış olmalarına rağmen ruhsal sağlıkları yine de zedelenmiş kişilerdir. İnsanlar, anne-baba tarafından reddedilmeyle hiçbir ilişkisi olmayan pek çok nedenden dolayı psikolojik olarak rahatsızlanabileceği için, Ebeveyn Kabul-Red Kuramı araştırmacıları bu kişileri yeterince çalışmamışlardır.

EKAR Başetme Kuramında asıl ilgi odağı, ciddi bir biçimde reddedici olan aileler tarafından yetiştirilmelerine rağmen yine de duygusal ve genel ruhsal sağlığı iyi

olan “duygusal başedeci”lerdir. Diğer yanda, “araçsal başediciler”, mesleklerinde veya işlerinde başarılı olan ama duygusal ve ruhsal sağlığı zedelenmiş kişilerdir. Maxim Gorki gibi birçok ünlünün yaşamında bunu görmek mümkündür. “Duygusal başediciler” ise reddedilmenin en yıkıcı etkilerinden bile bir şekilde sıyrılan kişilerdir. Bu kişiler reddedilmeden hiçbir zarar görmemiş, yani reddedilmeye karşı “şerbetli” kişiler olmamalarına karşın yine de, duygusal açıdan oldukça sağlıklı, uyum düzeyleri yüksek kişilerdir.

Hem kuramsal hem de ampirik açıdan, başetme mekanizması Ebeveyn Kabul-Red Kuramı’nın en az gelişmiş kısmıdır. Bazı kişilerin algılanmış reddedilme ile diğerlerine göre daha etkin başa çıkabilmelerinde rol oynayan mekanizma ve süreçler hakkında güvenilir bir bilgi henüz yoktur. Yine de, Ebeveyn Kabul-Red Kuramı’na göre, başetme mekanizmasını anlayabilmek için, hem kişiyi hem de kişinin içerisinde bulunduğu durumu göz önüne alan, çok yönlü bir bakış açısı benimsemek gerekecektir. Bu bakış açısının üç ögesi vardır: Kişinin kendisi, diğerleri ve içerisinde bulunulan durum-bağlam. Ebeveyn Kabu-Red Kuramı’nda benimsenen çok yönlü davranış modeli, kişinin davranışının kişi, diğerleri ve bağlam arasındaki etkileşimin bir fonksiyonu olduğunu ileri sürer. Kişinin kendisi ile ilgili özellikler çocuğun zihinsel tasarımları ile diğer kişilik özelliklerini kapsar. “Diğerleri” ile ilgili özellikler, reddedici anne-babanın kişisel özelliklerinin yanısıra, reddedilmenin şekli, sıklığı, süresi ve ağırlığı gibi faktörleri içerir. “Bağlam” özellikleri ile kastedilen ise, çocuğun yaşamındaki “diğer önemli kişiler” ile çocuğun içerisinde bulunduğu çevrenin sosyal-durumsal özellikleridir. Hipotetik olarak diğer bütün koşulların eşit olduğu bir durumda, reddedilmiş çocukların red edilme ile başetme olasılığı, sıcak, destekleyici bir alternatif “bakım veren” kişi veya bir “diğer önemli kişi”nin varlığı ile yükselecektir.

Çocukluktan yetişkinliğe uzanan zaman içerisinde, çok ağır bir şekilde reddedilmiş ve psikolojik olarak çok hasar görmüş kişiler hariç, bir çok reddedilmiş kişinin, ailelerinin dışında, maruz kaldıkları red edilmenin bir çok duygusal, bilişsel ve davranışsal etkilerini hafifletecek yeterince olumlu deneyimleri olur. Dolayısıyla, başarılı bir psikoterapi, olumlu iş yaşantıları, tatmin edici bir evlilik gibi diğer bazı

doğurucu süreç ve sonuçlarla, çocuklukta anne-babaları tarafından reddedilmiş çocuklar, reddedici anne-babalarının doğrudan etkisi altında oldukları günlere göre duygusal ve psikolojik olarak daha uyumlu olabilirler.

I.3.8. EKAR Kuramında Değerlendirme

Ebeveyn kabul-reddinin ve olası sonuçlarının dünya çapında çalışılması için çeşitli araştırma desenleri ve yöntemleri kullanılmıştır. Etnografik toplumsal ve psikolojik çalışmalarda algılanan ebeveyn kabul-reddini ölçmek için görüşmeler, öz-bildirim ölçekleri ve davranış gözlemleri yöntemleri kullanılmıştır. Bu bölümde, bu çalışmada kullanılan öz-bildirim ölçeklerin nasıl geliştirildiği anlatılmıştır.

I.3.8.1. Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K)

Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği yetişkinlerin çocukluğunda algıladığı ebeveyninin kabul-red ve kontrolle ilgili davranışlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek, anne ve baba formu olmak üzere iki formdan oluşmuştur. Yetişkin bireye 7-12 yaşlar arasında algıladığı ebeveyn davranışlarıyla ilgili 73 soru sorulmaktadır.

Bu ölçeğin ilk formu (EKRÖ) algılanan ebeveyn davranışlarının kontrol boyutunu içermemektedir ve Rohner, Saavedra ve Granum tarafından 1978’de geliştirilmiştir. Ölçekte kişinin algıladığı ebeveyninin kabul/reddi dört alt ölçekle değerlendirilir: (1) algılanan sıcaklık ve sevgi, (2) algılanan düşmanlık ve saldırganlık, (3) algılanan kayıtsızlık ve ihmal, (4) algılanan ayrımlaşmamış reddedilme. EKRÖ, bir alt ölçeği (sıcaklık/sevgi) 20 madde, iki alt ölçeği (düşmanlık/saldırganlık ve kayıtsızlık/ihmal) 15’er madde, diğer alt ölçek ise (ayrımlaşmamış red) 10 madde olmak üzere toplam 60 maddeden oluşmaktadır. Rohner ve ark. 1997’de daha sonra ebeveynliğin kontrol boyutunu içeren 13 madde ekleyerek EKRÖ/K’yı geliştirmişlerdir. EKRÖ’nün anne ve baba formunda denekler çocukluklarında ebeveynleriyle ilgili

algıladıkları davranışları Likert tipi bir ölçek üzerinde kendileri yanıtlarlar. 1 ve 4 puan arasında değerlendirilen yanıtlar “hemen hemen her zaman doğru”, “bazen doğru”, “nadiren doğru”, “hiç bir zaman doğru değil” biçimindedir. Testin en genel sonucunu yani algılanan kabul ve reddi yorumlamak için sıcaklık/sevgi alt ölçeğindeki tüm maddeler ve kayıtsızlık/ihmal alt ölçeğindeki yedi madde ters puanlanır. Ölçekteki yüksek puan algılanan minimum sıcaklığı ve maksimum reddi göstermektedir. Testte sıcaklık/sevgi alt ölçeği ile ilgili olası en düşük puan 20, en yüksek puan 80 ve orta nokta 50 puandır. Düşmanlık/saldırganlık ve kayıtsızlık/ihmal alt testleri için bu puanlar sırasıyla 15, 60, 37.5, ayrılaşmamış red için ise 10, 40 ve 25 puandır. Testin toplam puanlarına bakıldığında ise olası en düşük puan 60, en yüksek puan 240 (ki maksimum reddi gösterir), orta noktası ise 150 puandır.

EKRÖ, 1971 yılında rasyonel-kuramsal bir zemin üzerinde yapılandırılmış bir ölçektir. Testin oluşturulmasında geçerli bir çok kuramsal görüş ele alınmıştır. EKAR Kuramında savunulan görüşler doğrultusunda ebeveynliğin sıcaklık boyutunun davranışsal göstergelerini ölçeceği düşünülen maddeler seçilmiştir. EKRÖ’nün yetişkin ve çocuk formlarının geliştirilmesi sırasında, ABD’de olduğu gibi diğer ülkelerde de kullanılabilir bir ölçek olması için alt ölçeklerdeki maddelerin evrensel olarak uyarlanabilirliğine, alt ölçeklerin uluslararası ortak referanslarının olmasına ve maddelerdeki kullanılan dilin anlaşılabilirliğine dikkat edilmiştir. Bir ön çalışma ile 101 toplumu içeren kültürlerarası bir anketle, sıcaklık/sevginin, düşmanlık/saldırganlığın, kayıtsızlık/ihmalin ve ayrılaşmamış reddetmenin sözel ve fiziksel ifadelerinin tüm dünyada ebeveyn kabul ve reddinin temel göstergeleri olduğu gösterilmiştir. Bu çalışma aynı zamanda bu belirgin kümelerin uluslararası referansları olduğunu da açığa çıkarmıştır. Test maddeleri farklı antropologlarca yeniden incelenerek ve daha küçük örneklemelerle çalışılarak dil açısından düzeltilmiştir.

EKRÖ yetişkin formu, 1973’te öğrencilere uygun olarak madde analizi yapılmış ve alt ölçeklerin toplam test puanı ile korelasyonları incelenerek düşük korelasyon gösteren maddeler elenmiş veya değiştirilmiştir. Daha sonra, 1975’ten itibaren ise testin standardizasyonu, istatistiksel güvenirlik ve geçerlik analizleri yapılmaya başlanmıştır.

EKRÖ'nün geçerlik ve güvenirlik analizleri APA tarafından belirtilen “Eğitimsel ve Psikolojik Testlerin Standartları”na uygun bir biçimde yapılmıştır. Yetişkinler için EKRÖ ve KİDÖ'nün (Kişilik Değerlendirme Ölçeği) geçerlik ve güvenirlik çalışması ABD’de yaşayan 147 üniversite öğrencisinin oluşturduğu örneklem ile değerlendirilmiştir. Denekler, Washington D.C.’de yaşayan, 18-43 yaşlar arası kadın ve erkeklerden oluşmuştur. Yetişkin deneklerin test puanları arasında yaş ve cinsiyete bağlı bir fark bulunmamıştır. Testin iç tutarlılığıyla ilgili istatistiklerde, Yetişkin EKRÖ'nün iç tutarlılık katsayıları (Cronbach’s alpha) .86 ile .95 arasında bulunmuştur.

EKRÖ'nün eş zaman geçerliği için yapılan çalışmada, iki farklı geçerli ölçekten maddeler eklenerek testin farklı bir versiyonu kullanılmıştır. EKRÖ'nün dört alt ölçeğinin eşzaman geçerliği için Schaefer’in Ebeveyn Davranışı Ölçeği’nden (CRPBI) üç alt ölçek ve Bronfenbrenner’in Ebeveyn Davranışı Anketi’nin bir alt ölçeği kriter olarak alınmıştır. Aynı zamanda birleşici ve ayırdedici geçerlik için her EKRÖ alt ölçeğinin birbiri ve diğer geçerlik alt ölçekleriyle korelasyon matrisleri bildirilmiştir. Eş zaman ve birleşici geçerlik istatistikleri her EKRÖ alt ölçeğinin geçerlik alt ölçekleriyle anlamlı dercede ilişkili olduğunu göstermiştir. Örneğin, EKRÖ’deki algılanan ebeveyn “kayıtsızlık/ihmal”inin CRPBI’de algılanan “düşmancıl kopukluk” ile korelasyonu .86’dır.

Tüm bu iç tutarlılık (güvenirlik) ve eşzaman, birleşici, ayırdedici geçerlikleri ile ilgili ölçümler EKRÖ'nün alt ölçeklerinin dayandığı kuramsal yapının yapı geçerliğini göstermektedir. Ayrıca özellikle yetişkin EKRÖ formunun faktör analizi verileri de yapı geçerliğinin güçlülüğünü desteklemektedir. Faktör analizi sonucunda kabul ve red olmak üzere iki temel faktör bulunmuştur. Bu iki faktörün arasındaki korelasyonun .55 olması önemli görülmüş, ebeveyn kabul ve reddi birbirinden tamamen bağımsız faktörler olmayıp, tek bir boyutun iki ayrı ucu olarak yorumlanmıştır. Bu da ebeveynliğin sıcaklık boyutunda “algılanan kabul” ve “algılanan red” kavramlarının yapı geçerliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Rohner ve arkadaşlarının teste (EKRÖ) sonradan eklediği kontrol boyutu ile test EKRÖ/K olmuştur. Kontrol boyutu ile algılanan ebeveyn kontrolü (izin vericilik-kısıtlayıcılık) ölçülmektedir. 13 maddeden oluşan kontrol skalasında puanlar 13 (minimal kontrol) ile 52 (yüksek düzeyde kontrol) arasında değişmektedir. EKRÖ'nün kontrol alt ölçeği geliştirilirken Schaefer'in Kontrol Skalası'ndan yararlanılmıştır. Kontrol skalasının yetişkinler için güvenilirlik ve geçerlik analizleri incelendiğinde iç tutarlık katsayılarının anne kontrolü için .77, baba kontrolü için .91 olduğu görülmektedir. Bu çalışmada EKRÖ/K yerine EKRÖ kullanılmıştır.

I.3.8.2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)

KİDÖ yetişkinlerin kişilik ve davranış özelliklerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ölçekte, yedi kişilik boyutu 63 soruyla değerlendirilir. 1978'de Rohner, Saavedra ve Granum tarafından geliştirilen ölçekteki yedi kişilik boyutu şunlardır: 1. Bağımlılık, 2. Düşmanlık/saldırganlık, 3. Öz-saygı, 4. Öz-yeterlik, 5. Duygusal duyarlılık 6. Duygusal tutarlılık ve 7. Dünya görüşü. Rohner'e göre (1984, 1999) tüm insanlar, kişilik özelliklerine göre yukarıda tanımlanan yedi farklı boyut üzerinde belirli noktalara yerleştirilebilirler.

Kişilik Değerlendirme Ölçeği, EKRÖ'ye tamamlayıcı bir test olarak geliştirilmiştir. EKAR Kuramında savunulduğu gibi, algılanan ebeveyn kabul ve reddi KİDÖ'nün ölçtüğü kişilik ve davranışsal yapılarla ilişkilidir. Ayrıca KİDÖ bağımsız bir test olarak da kullanılabilir. Yetişkin KİDÖ'de her bir kişilik boyutu için dokuzar madde olmak üzere toplam 63 madde bulunmaktadır. KİDÖ de EKRÖ gibi kişinin kendi yanıtladığı dörtlü Likert tipi bir öz-bildirim ölçeğidir. Her alt testteki yüksek puan, algılanan ebeveyn reddine eşlik ettiği öngörülen davranış kümesinin (bağımlılık, düşmanlık/saldırganlık, olumsuz benlik algısı gibi) belirgin olarak fazlalığına işaret eder. Testteki bu eğilimin yanlış yanıtlamayı engellemesi için 20 madde ters puanlanmıştır. Her bir kişilik boyutu için ayrı puanlar veren testin toplam puanı da hesaplanarak kişinin genel ruh sağlığı hakkında bilgi verdiği; testin toplamındaki

yüksek puanın bireyin duygusal/davranışsal işlevselliğindeki bozulmayı gösterdiği belirtilmektedir (Rohner, 1984, 1999). KİDÖ’de her bir alt ölçek için en düşük puan 9, en yüksek puan 36 ve orta nokta 21.5, testin genelinde ise en düşük puan 63, en yüksek puan 252 ve orta nokta 157.5 puandır.

Yetişkin KİDÖ de EKRÖ ile aynı yıl ve yine rasyonel-kuramsal bir zemin üzerinde geliştirilmiştir. Bir çok geçerli kuramsal faktör dikkate alınarak geliştirilen testteki kişiliğe ilişkin özelliklerin dünyanın her yerindeki insanlarda değişen düzeylerde bulunduğu holokültürel kanıtlarla gösterilmiştir. Böylelikle KİDÖ alt ölçeklerinin evrensel olarak uygulanabilir olduğu görülmüştür. Yukarıda açıklanan EKRÖ için yapılan çalışmalardaki işlemlerin tümü KİDÖ’nün geliştirilme aşamasında da tekrarlanmıştır. KİDÖ’nün geçerlik çalışması için farklı altı geçerli ölçekten alt ölçekler seçilmiştir. Lorr ve Youniss’in (1973) Kişilerarası Stil Envanteri’nin üç alt ölçeği KİDÖ’nün eş zaman geçerliliği için kriter alt ölçekleri olarak kullanılmış, diğer KİDÖ alt ölçeklerinin eş zaman geçerliği için de Shostrom’un (1966) Kişisel Oryantasyon Envanteri, Buss ve Durkee’nin (1957) Düşmansılık Envanteri ve Rosenberg’in (1965) Benlik Saygısı Ölçeği’nin birer alt ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca yanıtlardaki olası yanlılıkları değerlendirmek amacıyla Crowne ve Marlow’un (1960) Sosyal Beğenirlik Ölçeği ile Couch ve Keniston’un ölçeklerinden yararlanılmıştır.

Yetişkin KİDÖ güvenirlik katsayılarının .73 ile .85 olduğu görülmüştür. Geçerlikle ilgili yapılan analizler sonucunda ise duygusal tepkisizlik alt ölçeği dışında tüm KİDÖ alt ölçeklerinin geçerlik alt ölçekleriyle anlamlı derecede yüksek korelasyonlar gösterdiği bulunmuştur. Eş zaman geçerlikleri ve aynı zamanda birleşici ve ayırdedici analizleri için her bir KİDÖ alt ölçeğinin birbiri ve diğer geçerli alt ölçeklerle korelasyonları anlamlı bulunmuştur. İç tutarlılık (güvenirlik) ve eşzaman, birleşici, ayırdedici geçerlikleri ile ilgili ölçümler KİDÖ’nün alt ölçeklerinin dayandığı kuramsal yapının yapı geçerliğini göstermektedir. Ayrıca KİDÖ faktör analizi verileri de yapı geçerliğinin güçlülüğünü desteklemektedir. KİDÖ 13 dile uyarlanmış ve her kıtada bir çok çalışmada kullanılmıştır. Khaleque ve Rohner (2001), ABD’de bir çok etnik grupta kullanılan ve 252 denekten oluşan bir meta analiz çalışması sonucunda

ortalama etki büyüklüğü katsayılarını .86-.90 olarak bildirmişlerdir. Ayrıca 12-18 aylık aralarla yapılan test-tekrar test güvenirlik katsayısı .76 olarak bulunmuştur.

EKRÖ ve KİDÖ'nün Çekçe, Japonca, İspanyolca, Hintçe gibi dünyadaki bir çok dille birlikte Türkçe çevirisi ve güvenirlik, geçerlilik çalışmaları bulunmaktadır. Ülkemizde yapılan çalışmalara yöntem bölümünde değinilecektir.

I.3.8.3. Eş Kabul-Red Ölçeği (EŞKRÖ/K)

Eş Kabul-Red Ölçeği, kişinin eşi (veya sevgilisi) tarafından algıladığı kabul-red ve kontrolü değerlendirmeyi amaçlayan, 73 sorudan oluşan bir öz-bildirim ölçeğidir. EŞKRÖ/K'da maddelerin puanlanması ve yorumlanması EKRÖ/K ile aynı biçimdedir. EŞKRÖ/K'nın ABD'de yapılan güvenirlik ve geçerlik çalışmalarında ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu bulunmuştur. EŞKRÖ/K'nın test-tekrar test güvenirlik katsayısı .97 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt ölçekleri arası korelasyonlar ise .49 ile .79 arasında değişmektedir (Rohner, 2001). Bu çalışmada EŞKRÖ/K yerine EŞKRÖ kullanılmıştır.

I.3.9. EKAR Kuramıyla İlgili Araştırmalar

Bu bölümde EKAR kuramıyla ilgili yapılan sayısız çalışmadan sadece bir kısmına yer verilmiştir. Aşağıda kuramın geçerliliği ve evrenselliği açısından önemli olduğu düşünülen ve araştırma konusuyla bağlantılı olan bazı çalışmalar bulunmaktadır.

EKAR kuramının testlerinin geçerliliği ile ilgili sekiz holokültürel çalışma (Rohner, 1960, 1975; Rohner, Dewalt & Ness, 1973; Rohner & Frampton, 1982; Rohner & Ness, 1975; Rohner & Rohner, 1981, 1982), bir büyük etnografik çalışma (Rohner & Chaki-Sircar, 1988), bir çok küçük ölçekli toplumsal çalışma (örn. Rohner,

Kean & Cournoyer, 1991) ve dünya çapında yüzlerce betimsel çalışma yapılmıştır (akt. Rohner, 1999).

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği 24 dile çevrilmiştir. Rohner ve Cournoyer'in 1994'teki çalışmasında EKRÖ'nün faktör yapısı dünya üzerindeki sekiz sosyokültürel grupta aynı iki temel faktör yapısını (kabul ve red faktörleri) göstermiştir (akt. Rohner, 1999). Rohner ve Rohner'in (1981) EKAR Kuramının kültürlerarası uygulanabilirliğiyle ilgili çalışmasında 186 değişik toplumdan oluşan bir örneklem ile kuramın ebeveynliğin sıcaklık (kabul-red) boyutu ve kontrol boyutu incelenmiştir. Çalışmada, anne ve babaların davranışlarında cinsiyetin bu iki boyut açısından belirleyici bir etkisi olmadığı saptanarak sonuçlar "genel" ebeveyn davranışı olarak sunulmuştur. Bu çalışmada, algılanan ebeveyn kabul-red değişkenleri arasında yüksek korelasyonlar bildirilmiştir. Örneğin, algılanan ebeveyn sıcaklığı, ebeveyn ihmali ve düşmanlığıyla negatif yönde, ihmal ise düşmanlıkla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bu çalışmanın bulgularına göre, dünyadaki çocukların çoğu ebeveynlerini sıcak algılamakta, daha az oranda düşmansı ve ihmalkar ve orta düzeyde kontrol edici algılamaktadırlar. Sonuç olarak batı dünyasının bilinen bir "gerçeği" olarak ortaya konan "sağlıklı psikososyal gelişimin sevgi ve orta dereceli kontolle sağlanabileceği" tezi kültürlerarası bir örneklemde de ampirik olarak gösterilmiştir (Rohner ve Rohner, 1981).

Ebeveyn kabul-reddi ile ilgili çalışmalar tutarlı bir biçimde algılanan ebeveyn reddinin çocukların ve yetişkinlerin psikolojik gelişimi ve kişilik uyumları üzerinde ciddi olarak olumsuz etkileri olduğunu göstermiştir (Rohner, 1994). Çocuklukta yaşanan reddedilme, bir çok olumsuz özelliği ve bu özelliklerin çocuklukta yetişkinliğe sürekliliği nedeniyle, ebeveynleri tarafından reddedilmiş kişileri yaşam boyu sosyal ve duygusal sorunlardan oluşan bir risk grubuna dahil etmektedir (Khaleque ve Rohner 2001).

Dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan ebeveyn kabul-reddi ile ilgili çeşitli çalışmaları gözden geçirdikleri çalışmalarında Rohner ve Britner (2002), ebeveyn kabul

reddi ile genel psikolojik uyum arasında .42 ile .74'lük korelasyon katsayılarının bulunduğunu rapor etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre ebeveyn kabul-reddi depresyon ve depresif duygulanım, davranım bozukluğu, suçluluğu içeren davranış sorunları ve alkol-madde kötüye kullanımı ile ilgili sorunlarla ilişkili bulunmuştur.

Kültürlerarası örnekleme yetişkin deneklerin duygusal tepkisizliği, olumsuz dünya algıları ve duygusal tutarsızlıkları gibi değişkenlerin anlamlı derecede algılanan ebeveyn düşmanlığıyla ilgili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kültürlerarası örnekleme öz-değer ve öz-yeterliğin daha genel bir ölçüm olan öz-değerlendirme etrafında birleştiği görülmektedir. Bağımlılık, yetişkin örnekleme çocuklarınkinin aksine tüm kültürlerde algılanan düşmanlık ile anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur. Rohner'in üç ayrı kültürde yürüttüğü çalışmalarda algılanan red, kişiliğin bağımlılık dışında tüm özellikleriyle anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur. Diğer bir deyişle, kendini reddedilmiş algılayan tüm deneklerin aynı zamanda kendini bir biçimde saldırgan bulduğu, öz-değerleri ve öz-yeterliklerinde bozulma olduğunu hissettikleri, duygusal açıdan tepkisiz ve tutarsız oldukları ve olumsuz bir dünya algılarının olduğu söylenebilir (Rohner, 1986).

EKAR Kuramı çerçevesinde ebeveyn kabul ve reddinin gerek çocuğun, gerekse yetişkinin psikolojik uyumlarına etkileriyle ilgili pek çok çalışma yapıldığı halde ebeveyn kabul ve reddinin yakın ilişkilerle ilişkisi yeni çalışılmaya başlanan bir konudur. Rohner'e göre, çocukluklarında kabul algılamış olmalarına karşın, bugünkü psikolojik uyumları bozuk olan kişilerin bu durumları halen sürmekte olan (ya da yakın bir zamanda yaşanmış) yakın duygusal ilişkilerinde reddedildiklerini algılamalarından kaynaklanmış olabilir. Rohner, yetişkinlikteki yakın duygusal ilişkilerde eş (veya sevgili) tarafından reddedilmenin ebeveyn reddi kadar incitici olabileceğini ve yetişkin kişide, çocuklarda olduğu gibi, ebeveyn reddi ile ilişkili olduğu gösterilmiş olan yedi kişilik boyutunda hasara yol açabileceğini ileri sürmüştür (Rohner, 2001). Ancak eş reddinin etkileri ebeveyn reddi kadar yoğun ve uzun süreli olmayabilir (Khaleque, 2001).

Yalçinkaya (1997) çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkin kadınların romantik ilişkileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ebeveyn kabul ve reddinin EKRÖ ile değerlendirildiği araştırmada, çocukluklarında kabul algılayan kadınların yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerinde güvenli bağlanma stiline; reddedilme algılayan kadınların ise kaçınan bağlanma stiline sahip olduklarını bulmuştur. Yalçinkaya (1997) ayrıca, babalarından kabul algılayan kadınların yakın ilişkilerini daha gerçekçi değerlendirdiğini bulmuştur. Yurtdışında EKRÖ ve EŞKRÖ kullanılarak yapılmış ilk çalışma Khaleque'in (2001) 100 kadın ve 14 erkek Amerikalı üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmadır. Khaleque (2001), çalışmasında çocuklukta anne-baba, yetişkinlikte ise eşle yaşanan kabul ve reddin kişilerin psikolojik uyumu üzerindeki etkilerini incelemiş ve çocuklukta yaşanan kabul ve reddin yanısıra yetişkinlikte yaşanan kabul ve reddin de kişilerin psikolojik uyumu üzerinde etkili olduğunu bulmuştur.

Varan (2004) EKAR Kuramı ve ölçeklerini kullanarak ebeveyn kabul-reddinin yetişkinlikteki yakın ilişkilere etkisini Türkiye'de araştıran ilk kişidir. "Tarih tekrarlanıyor mu?" alt başlıklı çalışmasında Varan her iki cinsiyette de çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin bugün yakınlıkta algılanan kabul-redle anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu bulmuştur. Evli ve bekarların benzer sonuçlar gösterdiği çalışmada, ilişkisinden memnun olan ve olmayan denekler ise bir çok açıdan farklılaşmaktadır. Örneğin ilişkisinden memnun olan deneklerin çocukluklarında da kabul algıladığı belirtilmektedir. Ayrıca annenin kabul ya da reddinin kişinin ilerki yaşamındaki ilişkisini biçimlendirmede daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Son yıllarda bu konuda yapılan benzer bir çalışmada da Parmar ve Rohner (2005) Hindistan'daki üniversite öğrencilerini incelemişler ve kişilerin bugünkü psikolojik uyumlarının hem geçmişteki ebeveyn kabul reddi ile hem de bugün eşlerinden algıladıkları kabul-red ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ancak Türkiye'dekinden farklı olarak deneklerin annelerine oranla babalarından algıladıkları kabul eşlerinden algıladıkları kabul ile daha yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur.

Ayrıca deneklerin bugünkü psikolojik uyumlarını baba kabulü ve eş kabulü yordamaktadır.

I.4. Bağlanma Kuramı ve Ebeveyn Kabul-Red Kuramının Karşılaştırılması

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı ile Bağlanma Kuramı arasında bir çok ortak nokta bulunmaktadır. Her iki kuram da evrimsel bir bakış açısını temel almaktadır. Bağlanma kuramı, insanların yaşamındaki önemli kişilerle sürekliliği olan duygusal bağlar geliştirmesini sağlayan evrimsel olarak kazanılmış biyolojik bir eğilimi olduğunu ileri sürmektedir. EKAR Kuramı, insanların ebeveynlerinden olumlu tepkiler almaya biyolojik temelli bir gereksinimi olduğunu savunur. Bu “olumlu tepkiye ihtiyaç” bakım, konfor, destek, beslenme, sevgi, şevkat ve diğer olumlu tepki biçimlerini içerir. Her iki kuramda da sözü edilen eğilimler insanoğlunun biyolojisinden köken aldığı için bunların aynı zamanda evrensel ya da türe özgü olduğu düşünülmektedir.

Her iki kuram da “içsel modeller / internal working models” (bağlanma kuramı) veya EKAR kuramındaki benzeri “zihinsel temsiller / mental representations” kavramlarından yola çıkmıştır. İki kuram da çocuklukta önemli kişilerle kurulan ilişkilerin daha sonraki ilişkilere prototip oluşturmasını zihinsel temsiller yoluyla açıklamaktadır. EKAR kuramı da bağlanma kuramı da çocuk ve yetişkinlerin, bağlanma duyguları geliştirdikleri birincil bakım veren ve diğer önemli kişilerle ilişkilerin kesilmesine ya da kaybına direnç gösterdiklerini savunmaktadır.

Her iki kuram da genel duygusal bağları ve belirli bağlanmaları ayırtetmektedirler. Örneğin, bağlanma içeren bir duygusal bağ, bir kişiyi göreceli olarak uzun bir süre diğer kişiye bağlar. Bu ilişkide partner, biricik ve yeri başka biriyle değiştirilmesi mümkün olmayan bir öneme sahiptir. Tüm duygusal bağlarda kişi partnerine belirli dönemlerde fiziksel ve duygusal yakınlık ihtiyacı hisseder. Burada önemli olan, bağlanmanın diğer duygusal bağlardan farklı olarak bireye duygusal güven ve rahatlık sağlamasıdır. EKAR kuramında kişinin duygusal bağ kurduğu kişilere

“önemli diğerleri” denmektedir. Ebeveynler genellikle çocuklar için en önemli kişilerdir çünkü onlar sıklıkla çocukların bağlanma figürleridir. Çocukların kendilerini güvende hissetmeleri ve diğer psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ebeveynleriyle olan ilişkilerinin niteliğine bağlı olduğu için, ebeveynler çocukları için özel bir öneme sahiptirler. Rohner, çocukların ebeveynlerinden olumlu tepki alamadıklarında bağlanma kuramı ve EKAR kuramında sözedilen bazı duyguların ve davranışların (güvensizlik, kaygı, öfke, bağımlılık vs.) görüldüğünü belirtmektedir.

Kuramlar arası farklılıklara bakıldığında ise, bağlanma kuramında ana odak çocuk iken, EKAR kuramında ana odak ebeveynliğin kalitesidir. Geleneksel olarak bağlanma kuramı, daha ağırlıklı olarak bebek ve oyun çocuklarının başta anneye olmak üzere ebeveynine bağlanma davranışları üzerine odaklanırken, EKAR kuramı, ağırlıklı olarak ebeveyn kabulü ya da reddi (sıcaklık/şevkat, düşmanlık/saldırganlık, ihmal/kayıtsızlık ve ayrışmamış red) olarak ortaya çıkan ebeveynlerin bakım verme niteliği üzerinde durmaktadır. Bağlanma kuramı temelde bebekler ve oyun çocukları üzerinde dururken, EKAR kuramı okul çağı çocukları, ergenler ve yetişkinler üzerinde durmaktadır. Ancak, son zamanlarda her iki kuram da bebeklikten yaşlılığa dek tüm yaşamı kapsayan bir bakış açısını benimsemektedir. Bağlanma kuramı, ebeveynliğin kişilikle ilgili sonuçlarını güvenli/güvensiz gibi bağlanma tipi ya da kategorisi olarak tanımlarken EKAR kuramı tüm kişilik sonuçlarını derecelendirilebilen boyutlar aracılığıyla tanımlar, örneğin: düşmanlık ya da agresyonun derecesi, olumludan olumsuz uca değişebilen benlik algısı gibi. EKAR kuramı farklı ebeveynlik stillerinin sonucu olarak kişilik özelliklerinin bütününe odaklanır.

EKAR Kuramı başlangıçtan bu yana kültürlerarası karşılaştırmaları içeren çalışmalara ağırlık vermiştir. Bağlanma kuramıyla ilgili çalışmalar ise daha çok batı kültürlerinde geçerlidir. Rohner’e göre, EKAR Kuramının geniş kültürlerarası çalışmaları, bağlanma kuramının kültürlerarası sınanması için bir örnek oluşturabilir.

1.5. Psikolojik Gelişim ve Uyum Sürecinde Babaların Rolü

Çocukluğun önemini vurgulayan kuramların çoğunda ve özellikle psikanalitik kuramda önceleri sadece annenin rolüne odaklanılmış ancak çocuklar ve yetişkinlerle yapılan çalışmalar sonucunda, sağlıklı gelişim ve psikolojik uyum açısından anne sevgisi gibi babanın sevgisinin de önemli olduğu görülmüştür (Lamb, 2000).

Rohner (1998), baba sevgisinin çocuk gelişimi üzerine etkilerini incelediği makalesinde, babaların sevgi ifadeleriyle ilgili davranışlarının öneminin annelerin sevgisine kıyasla uzun yıllar boyunca (kendi kuramı da dahil olmak üzere) epeyce ihmal edildiğini belirtmektedir. Baba sevgisini EKAR Kuramı çerçevesinde, çocuğun babasına yönelik algıladığı kabul ve red olarak tanımlayan Rohner, 1970’li yıllara dek babaların çocuk yetiştirme sürecinde etkisiz kabul edildiğini ancak 1970’lerden 1990’lara gelindiğinde, yapılan çalışmalarla bu bakış açısının değişmeye başladığını belirtmiştir. Rohner (1998), baba sevgisinin çocuk gelişiminde annenin etkisi kadar ve bazen de annenin etkisinden bağımsız olarak oldukça önemli olduğunu ve baba sevgisinin çocuğun kişiliği üzerinde özgün sonuçları yordayabileceğini belirtmektedir.

Benzer biçimde Lamb (2000) de kültürler arasında farklılaşan rolüne rağmen babaların çocuk gelişimi üzerinde önemli bir yere sahip olduklarını savunmaktadır. Hoffman (1994), babanın davranışlarının kız çocukların ruhsal gelişiminde, psikolojik akademik ya da kariyer uyumunda ve cinsel rol gelişimini etkileyerek karşı cinsle ilişki kurmasında, evlilik ilişkisinde önemli olduğunu savunmaktadır.

Literatürdeki çalışmaları derlediği yazısında Rohner ve Veneziano (2001), özellikle erkek çocukların cinsiyet rolüyle ilgili çalışmaların maskülen babaların sıcak ve ilgili olduğu durumlarda çocuğun erkek rolüyle barışık olduğunu gösterdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Lamb’ın (2000) çalışmasında çocuklarıyla ilgili babaların çocuklarının ilgisiz olanlara kıyasla bilişsel ve sosyal düzeyde daha başarılı, psikolojik açıdan uyumlu ve daha empatik oldukları bulunmuştur. Literatürdeki bir çok yayın, babanın yokluğu ve ilgisizliğinin çocukta antisosyal davranışlar ve yetişkinlerde de

yakın ilişki kurmada ve sürdürmede güçlüklerle ilişkili olduğu yönündedir (akt: Erdoğan, 2004).

Rohner ve Veneziano (2001), çocuktaki olumlu sonuçları öngörmeye doğrudan etkileşim, ulaşılabilirlik ve çocuk için sorumluluk duymak gibi konularda baba çocuk ilişkisinin kalitesinin önemli olduğu vurgulamaktadırlar. Rohner ve Brothers (1999), baba çocuk ilişkisinin aynı zamanda yetişkinin kişilik bozukluğu ya da borderline kişilik organizasyonunu etiyolojisinde de önemli bir yere sahip olduğunu savunmaktadırlar.

Amato (1994), baba sevgisinin hem kız, hem erkek çocukların yaşam doyumları, kendilerini iyi hissetmeleri ve psikolojik uyumlarıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ayrıca diğer bazı çalışmalarda (Cole ve McPherson, 1993; Barrera ve Garrison-Jones, 1992) annenin etkisinin dışlanarak yapılan analizlerin yine baba sevgisinin çocuk ve gençlerde gözlenen depresif belirtilerle ilişkili olduğunu ve çocuğun genel uyumunu doğrudan etkilediği belirtilmektedir (akt: Rohner, 1998).

Tüm bu çalışmalar, uzun süre ihmal edilen baba sevgisinin çocuk ve yetişkinlerin ruhsal sağlığıyla ilişkili olduğunu; aynı zamanda psikolojik ve davranışsal sorunları öngörmeye önemli olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada da babaları tarafından kabul ve red algılayan kadın ve erkek yetişkinlerin romantik yakın ilişkilerinde eşleri tarafından kabul ve red algılamaları arasındaki ilişkiye bakılarak baba kabulü ve sevgisinin romantik ilişkiye olası etkileri hakkında bilgi edinilmiştir.

I.6. Araştırmanın Amacı Ve Yanıtlanacak Sorular

Bu çalışmada temel olarak insanların çocukluk yaşantılarında anne babası ile ilişkilerinin yetişkin yaşamında karşı cinsle ilişkilerini etkileyip etkilemediği araştırılmış ve şu sorulara yanıt aranmıştır.

1. Ülkemizdeki yetişkin kişilerin çocukluk döneminde anne-babaları ve bugünkü eş (veya sevgilileriyle) ilişkilerinde algıladıkları “kabul-red” din düzeyi nedir?
2. Ülkemizdeki kadın ve erkek denekler ile evli veya bekar denekler arasında çocuklukta anne-baba, yetişkinlikte ise eş (veya sevgiliyle) ilişkide algılanan “kabul-red” açısından farklılaşma var mıdır?
3. Yetişkinlik döneminde yaşamakta olduğu yakın ilişkisinden “memnun” olduğunu belirten deneklerle “memnun olmadığını” belirten denekler, anne-baba kabul-reddi ile eş (veya sevgili) kabul-reddi açısından farklılaşmakta mıdır?
4. Yetişkin kişilerin çocukken anne ve babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları kabul-red ile bugün eş (veya sevgiliyle) yakın ilişkilerinde algıladıkları kabul-red arasında nasıl bir ilişki vardır?
5. Çocuklukta bir veya iki ebeveeniyle ilişkisinde “kabul” veya “red” algılamış denekler, bugünkü yakın ilişkilerinde algıladıkları eş (veya sevgili) kabul-reddi ve yakın ilişkilerine ilişkin değerlendirmeleri açısından farklılaşmakta mıdır?
6. Bugün eşi veya sevgiliyle ilişkide “kabul” veya “red” algılayan denekler, çocukluklarında anne ve babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları kabul-red açısından farklılaşmakta mıdır?
7. Ülkemizdeki yetişkin kişilerin yetişkinlik dönemindeki genel psikolojik uyumlarının düzeyi nedir?
8. Ülkemizdeki kadın ve erkek denekler ile evli veya bekar deneklerin genel psikolojik uyumları arasında farklılaşma var mıdır?

9. Yetişkinlik döneminde yaşamakta olduğu yakın ilişkisinden “memnun” olduğunu belirten deneklerle “memnun olmadığını” belirten denekler, genel psikolojik uyumları açısından farklılaşmakta mıdır?

10. Kişilerin genel psikolojik uyumu, çocuklukta anne-babaları ile ilişkide algılamış oldukları ve halen sürmekte olan yakın ilişkilerinde algılamakta oldukları kabul-red ile ne kadar ilişkilidir?

11. Genel psikolojik uyum ile çocuklukta anne-babayla ilişkide algılanmış olan kabul-red arasındaki ilişki, kadın ve erkeklerde, evli ve bekarlarda, ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerde farklılaşmakta mıdır?

12. Bugünkü genel psikolojik uyumları daha “iyi” olan kişiler ile psikolojik uyumları daha “kötü” olan kişiler, çocukluk ve yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerde algıladıkları kabul-red ve bugünkü yakın ilişkilerinden memnuniyetleri açısından farklılaşmakta mıdır?

13. Kadın ve erkek deneklerin genel psikolojik uyumlarının yordanmasında kişinin annesi, babası ve eşi (sevgilisi) ile ilişkisinde algıladığı kabul-reddin göreceli katkıları nedir?

14. Kadın ve erkek deneklerin eş (sevgili) kabul-reddinin yordanmasında kişinin annesi ve babasıyla ilişkisinde algıladığı kabul-reddin ve genel psikolojik uyumunun göreceli katkıları nedir?

15. Çocukluk dönemine ilişkin ebeveyn kabul-reddi anıları, yetişkinlik döneminde algılanan eş/sevgili kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide nasıl bir ara (mediating) faktör rolü oynamaktadır?

BÖLÜM II

YÖNTEM

II.1. Denekler

Araştırma örneklemi, evlilik (n=145, %48.7) veya romantik bir ilişki (n=153, %51.3) yaşamakta olan 298 kişiden oluşmuştur. Yaşları 18 ile 64 arasında değişen deneklerin 156'sı (%52.3) kadın, 142'si (%47.7) ise erkektir. Ortalama ilişki süresi tüm denekler için 7.3 (S.S.=7.8) yıldır. Araştırmada yer alan evli ve bekar deneklere ilişkin temel demografik veriler aşağıda, Tablo-1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırmada Yer Alan Deneklere İlişkin Temel Demografik Veriler

			Evliler n=145 (%48.7)			Bekarlar N=153 (%51.3)		
		Tüm Denekler N=298	Tüm Evliler (n=145)	İlişkisinden Memnun Olanlar (n=93)	İlişkisinden Memnun Olmayanlar (n=52)	Tüm Bekarlar (n=153)	İlişkisinden Memnun Olanlar (n=112)	İlişkisinden Memnun Olmayanlar (n=41)
YAŞ	Ortalama	30.68	37.43	37.21	37.81	24.33	24.38	24.17
	(SS)	9.78	8.47	8.58	8.35	5.93	6.36	4.56
CİNSİYET	Kadın (f)	156	78	45	33	78	57	21
	(%)	%52.3	%53.8	%48.4	%63.5	%51	%50.9	%51.2
	Erkek (f)	142	67	48	19	75	55	20
	(%)	%47.7	%46.2	%51.6	%36.5	%49	%49.1	%48.8
SED	Alt (f)	54	40	27	13	14	8	6
	(%)	%18.1	%27.6	%29	%25	%9.2	%7.1	%14.6
	Orta (f)	118	39	27	12	79	58	21
	(%)	%39.6	%26.9	%29	%23.1	%51.6	%51.8	%51.2
	Üst (f)	126	66	39	27	60	46	14
	(%)	%42.3	%45.5	%41.9	%51.9	%39.2	%41.1	%34.1
İLİŞKİ SÜRESİ (yıl)	Ortalama	7.3	12.1	12.5	11.4	2.8	3.43	2.2
	(SS)	7.8	7.9	8.4	6.7	4.75	5.24	2.7

Bu tabloda izleneceği gibi, evli ve bekar deneklerin cinsiyet açısından dağılımları benzerdir ($\chi^2_{1, 298}=.236, p>.05$). Ancak, bu iki grup yaş ($t_{293}=15.45, p<.001$), ortalama ilişki süresi ($t_{269}=11.56, p<.001$) ve sosyo-ekonomik düzey ($\chi^2_{2, 298}=.25, p<.001$) açısından anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Evli denekler, doğal olarak, bekar deneklerden daha yaşlıdır. Bekar deneklerin yaş ortalamaları 24.33 (SS=5.93) iken, evli deneklerin yaş ortalamaları 37.43'dür (SS=8.47). Evli denekler, yine beklendiği gibi, bekar deneklerden daha uzun süreli ilişkilere sahiptir. Ortalama ilişki süresi, evli denekler için 12.1 yıl (SS=7.9; en az=6 ay, en çok=37 yıl), bekar denekler için 2.8 yıldır (SS=4.7; en az=1 ay, en çok=27 yıl).

Evli deneklerin yaklaşık üçte ikisi (%67.6) ile bekar deneklerin yaklaşık yarısı (%43.1) bir işte çalışmaktadır. Çalışma oranı evli erkek ve kadınlarda %91 ve %47.4 iken, bu oranlar bekar erkek ve kadınlarda sırasıyla %50.7 ve %35.9'dur. Deneklerin sosyo-ekonomik düzeyleri (SED) eğitim, hanede yaşayan kişi sayısı, hanenin aylık geliri, ev ve araba sahibi olup olmama değişkenleri ölçüt alınarak hesaplanmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyin belirlenmesinde üniversite öğrencisi olan denekler, ülkemizde üniversiteye giren kişilerin büyük bir bölümünün üniversiteden mezun olduğu gerçeği göz önüne alınarak, üniversite "mezunu" olarak değerlendirilmiştir. Yapılan istatistiksel değerlendirme sonucunda evli ve bekar deneklerin sosyo-ekonomik açıdan beklenen yönde anlamlı biçimde farklılaştığı görülmüştür. Elde edilen oranlar incelendiğinde, evli deneklerin daha çok "üst" sosyo-ekonomik düzeyde, bekar deneklerin ise daha çok "orta" sosyo-ekonomik düzeyde toplandıkları görülmüştür.

Araştırmada yer alan denekler bir sonraki adımda, yaşamakta oldukları evlilik veya romantik ilişkiden memnun olup olmadıklarına göre iki farklı gruba ayrılmışlardır. Denekler yakın ilişkilerinden memnuniyetlerini Bireysel Bilgi Toplama Formu'nda yer alan ve "Çok memnunum"dan (4 puan) "Hiç memnun değilim"e (1 puan) uzanan dörtlü Likert tipi bir derecelendirme üzerinde değerlendirmişlerdir. Yaşamakta olduğu yakın duygusal ilişkisinden "çok memnun" veya "memnun" olduğunu belirten denekler "memnun olanlar" grubuna, ilişkisinden "memnun olmadığını" veya "hiç memnun olmadığını" söyleyen denekler ise "memnun olmayanlar" grubuna dahil edilmişlerdir.

İlişkisinden memnun olan ve olmayan deneklere ait temel demografik veriler Tablo 1’de görülebilir.

Uygulanan Ki-kare testi sonucunda ilişkisinden memnun olan ve olmayan denekler arasında cinsiyet ($\chi^2_{1, 298}=1.77$, $p>.05$), yaş ($t_{293}=1.42$, $p>.05$) ve sosyo-ekonomik düzey ($\chi^2_{2, 298}=1.08$, $p>.05$) açısından anlamlı bir fark bulunmadığı belirlenmiştir. İlişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik düzey açısından farklılaşıp farklılaşmadığı evli ve bekar denekler için ayrı ayrı irdelenmiş, yapılan istatistiksel analizler sonucunda gerek evli (cinsiyet: $\chi^2_{1, 145}=3.04$, $p>.05$; yaş: $t_{141}=.40$, $p>.05$ ve sosyo-ekonomik düzey: $\chi^2_{2, 145}=1.36$, $p>.05$) gerekse bekar deneklerin cinsiyet ($\chi^2_{1, 153}=.001$, $p>.05$;) yaş ($t_{150}=.191$, $p>.05$) ve sosyo-ekonomik düzey ($\chi^2_{2, 153}=2.21$, $p>.05$) açısından farklılaşmadıkları bulunmuştur.

II.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları aşağıda kısaca tanıtılmış ve araştırmada kullanılan tüm değerlendirme araçlarının birer örneği Ek-1’de sunulmuştur.

II.2.1. Bireysel Bilgi Toplama Formu

Varan (2003) tarafından hazırlanmış olan 27 maddelik Bireysel Bilgi Toplama Formu, deneklerin cinsiyet, yaş, medeni durum gibi temel demografik özelliklerini araştıran maddeler ile deneklerin kendileri ve yakın ilişkileriyle ilgili bazı değerlendirmelerini araştıran maddelerden oluşmuştur.

II.2.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Yetişkin Formu (Yetişkin EKRÖ)

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ) Rohner ve arkadaşları tarafından algılanan ebeveyn kabul ve reddini ölçmek için 1978 yılında geliştirilmiştir. Altmış maddeden oluşan Yetişkin EKRÖ'nün dört alt ölçeği bulunmaktadır:

1. Sıcaklık/Şefkat alt ölçeği (20 madde)
Örnek: “Beni sevdiğini belli ederdi”.
2. Düşmanlık/Saldırganlık alt ölçeği (15 madde)
Örnek: “Hak etmediğim zamanda bile bana vururdu”.
3. İhmal/Kayıtsızlık alt ölçeği (15 madde)
Örnek: “Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranırdı”.
4. Ayırışmamış Red alt ölçeği (10 madde)
Örnek: “Beni gerçekten sevmezdi”.

Bu dört alt ölçeğin toplanması ile elde edilen "toplam puan", bireyin anne veya babası ile ilişkisinde ne kadar kabul-red algıladığının genel bir ölçümünü vermektedir. EKRÖ'de yer alan maddeler “hemen hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiç bir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde dördümlü bir Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır. Dolayısıyla, EKRÖ'den elde edilecek toplam puan 60 ile 240 arasında değişmekte; 60 puan en yüksek düzeyde kabul algısını gösterirken, 240 puan en yüksek düzeyde red algısını göstermektedir.

EKRÖ'nün Çocuk/Ergen EKRÖ ve Yetişkin EKRÖ olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Çocuk/Ergen formu, 9-17 yaşlar arası çocukların halihazırda anne-babalarıyla ilişkilerinde “algıladığı” kabul-reddi, Yetişkin formu ise yetişkinlerin çocuklukta yaşamış oldukları ebeveyn kabul-reddi ile ilgili “anılarını” değerlendirmektedir. Bu iki formda aynı maddeler yer almakta, ancak maddeler zaman kipi açısından farklılaşmaktadır. Çocuk/Ergen EKRÖ'nin maddeleri “şimdiki zaman kipi” ile yazılmışken, Yetişkin EKRÖ'de maddeler “dili geçmiş zaman kipi” ile yazılmıştır. Örneğin, Çocuk/Ergen EKRÖ'de “Beni başkalarına över” biçiminde olan

24 numaralı madde, Yetişkin EKRÖ’de “Beni başkalarına överdi” biçiminde yer almaktadır. Yetişkin EKRÖ, anne ve baba için ayrı ayrı doldurulmakta, baba ile ilişkide algılanmış olan kabul-reddin değerlendirildiği EKRÖ, "Baba EKRÖ", anne ile ilişkide algılanmış olan kabul-reddin değerlendirildiği EKRÖ ise, "Anne EKRÖ" olarak adlandırılmaktadır.

EKRÖ 26’dan fazla dile çevrilmiş ve yaklaşık 60 ülkede, 230’dan fazla çalışmada kullanılmıştır. EKRÖ’nün çeşitli ülkelerde yapılmış olan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, EKRÖ’nün hem ABD’de hem de diğer bir çok ülkede güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğunu göstermiştir (Khaleque ve Rohner, 2001). Yetişkin EKRÖ’nün ülkemizdeki güvenilirlik ve geçerlik çalışması hem “normal” hem de “klinik” örneklemeler üzerinde Varan (2003) tarafından yapılmış ve elde edilen bulgular, Yetişkin EKRÖ’nün ülkemizdeki yetişkinlerin çocuklukta anne ve babaları ile ilişkilerinde yaşamış oldukları kabul ve reddi güvenilir ve geçerli bir biçimde değerlendirdiğini göstermiştir. Yaşları 17 ile 78 arasında değişen yaklaşık 2000 denekle yapılan çalışmada Yetişkin EKRÖ’nün hem Anne hem de Baba formlarına ait alt-ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .86 ile .96 arasında değişmektedir. Her iki form içinde toplam iç-tutarlık katsayısı .97 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, Yetişkin EKRÖ’nün Anne ve Baba formlarının ülkemizdeki geçerliğini desteklemiştir. Uygulanan faktör analizlerinde maddeler öncelikle Rohner’in (1999) çalışmasında olduğu gibi, üç veya dört maddeden oluşan 16 küme haline getirilmiş ve faktör analizi bu 16 kümeye ait alt-puanlara (kümedeki maddelerin toplamı) uygulanmıştır. Uygulanan Oblimin Rotasyonu sonrasında 16 kümenin beklendiği gibi iki ayrı faktöre yüklendiği görülmüştür. Özdeğerleri Anne formu için 10.19 ve 1.85, Baba formu için ise 9.94 ve 2.04 olan bu iki faktöre yüklenen kümeler incelendiğinde, birinci faktör “Red”, ikinci faktör ise “Kabul” olarak isimlendirilmiştir. Bu iki faktörün açıkladığı toplam varyans Anne formu için %75.23, Baba formu için %74.87 olarak belirmiştir. Bu sonuçların ışığında Yetişkin EKRÖ’nün, Türk yetişkinlerin çocuklukta anne-babalarıyla ilişkide algılanmış oldukları kabul ve reddi güvenilir ve geçerli bir biçimde değerlendirdiği sonucuna varılmıştır.

II.2.3. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Yetişkin Formu (Yetişkin KİDÖ)

KİDÖ, ebeveyn kabul-reddinin kişi üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla Rohner, Saaverda ve Granum (1978) tarafından geliştirilmiştir. EKAR Kuramı'na göre, ebeveyn kabul ve reddinin en fazla etkilediği kişilik özellikleri şunlardır: 1. Bağımlılık, 2. Düşmanlık/Saldırganlık, 3. Öz-Saygı, 4. Öz-Yeterlik, 5. Duygusal Duyarlılık, 6. Duygusal Tutarlılık ve 7. Dünya Görüşü. Rohner'e göre (1975, 1980) tüm insanlar, kişilik özelliklerine göre yukarıda tanımlanan yedi farklı boyut üzerinde belirli noktalara yerleştirilebilirler. Bu yedi kişilik özelliği, KİDÖ'nün yedi alt ölçeğini oluşturmaktadır.

KİDÖ'nün Çocuk/Ergen KİDÖ ve Yetişkin KİDÖ olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Çocuk/Ergen formunda 9-17 yaşlar arası çocuk ve ergenlerin yukarıda sözü edilen yedi kişilik özelliği çerçevesinde genel kişilik uyumu değerlendirilirken, Yetişkin KİDÖ'de yetişkinlerin kişilik uyumu değerlendirilmektedir. Çocuk/Ergen KİDÖ'de yedi kişilik özelliğinin her biri 6 madde ile irdelenmekte, dolayısıyla Çocuk/Ergen KİDÖ toplam 42 maddeden oluşmaktadır. Diğer yanda, Yetişkin KİDÖ'de her kişilik özelliği 9 madde ile irdelendiği için, ölçekte 63 madde bulunmaktadır.

KİDÖ'de yer alan maddeler “hemen hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiç bir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde dörtlü bir Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır. Yedi alt ölçeğe ait puanların toplanmasıyla elde edilen Toplam KİDÖ puanı, kişinin bugünkü genel psikolojik uyumunu yansıtmaktadır. Toplam KİDÖ puanı, Çocuk/Ergen formunda 42 ile 168, Yetişkin formunda ise 63 ile 252 puan arasında değişmektedir. KİDÖ'de yüksek puanlar daha sağlıklı bir psikolojik uyuma işaret ederken, düşük puanlar sağlıklı uyum anlamına gelmektedir.

Yetişkin KİDÖ'nün ABD ve diğer çeşitli ülkelerde yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarında ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu bulunmuştur (Rohner, 1999).

Ölçeğin ülkemizdeki güvenirlik ve geçerlik çalışması hem “normal” hem de “klinik” örneklemeler üzerinde Varan (2003) tarafından yapılmış ve elde edilen bulgular Yetişkin KİDÖ’nün ülkemizdeki yetişkinlerin genel psikolojik uyumunu güvenilir ve geçerli bir biçimde değerlendirdiğini göstermiştir. Yaşları 17 ile 78 arasında değişen yaklaşık 2000 denekle yapılan çalışmada Yetişkin KİDÖ’nün alt-ölçeklerine ait Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .68 ile .82 arasında değişmiş, ölçeğin toplam iç-tutarlık katsayısı ise .91 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları, KİDÖ’nün ülkemizdeki geçerliğini desteklemiştir. Uygulanan faktör analizinde maddeler öncelikle Rohner’in (1999) çalışmasında olduğu üçlü kümeler haline getirilmiş ve faktör analizi oluşturulan 21 kümeye ait alt-puanlara uygulanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, KİDÖ’de yedi alt-ölçek bulunmaktadır. Ancak bu yedi alt-ölçekten Öz-Saygı ve Öz-Yeterlik alt-ölçekleri genellikle tek bir faktör oluşturmakta ve KİDÖ’de ortaya altı faktörlü bir yapı çıkmaktadır. Dolayısıyla KİDÖ’nün faktör analizinde altı faktörlü bir yapı araştırılmış ve uygulanan Oblimin Rotasyonu sonucunda bu altı faktörlü yapının net bir biçimde belirlediği görülmüştür. Beklendiği gibi, Öz-Saygı ve Öz-Yeterlik alt-ölçekleri tek bir faktöre yüklenmiş ve bu faktör Öz-Değerlendirme faktörü olarak isimlendirilmiştir. Geriye kalan beş faktöre ait faktör yükleri incelendiğinde, diğer beş alt-ölçeğin (Bağımlılık, Düşmanlık/Saldırganlık, Duygusal Duyarlılık, Duygusal Tutarlılık ve Dünya Görüşü) her birine ait küme puanlarının .78 ile .91 arasında değişen faktör yükleri ile net bir biçimde beş faktörden birine yüklendiği belirlenmiştir. Belirlenen bu toplam altı faktörün açıkladığı toplam varyans %71.52’dir. Bu sonuçların ışığında KİDÖ’nün Türk yetişkinlerin genel psikolojik uyumunu geçerli bir biçimde değerlendirdiği sonucuna varılmıştır.

II.2.4. Eş Kabul-Red Ölçeği (EŞKRÖ)

EŞKRÖ, kişinin eşi veya sevgilisi ile yakın ilişkisinde algıladığı kabul-reddi değerlendiren 63 maddelik bir öz-bildirim ölçeğidir. EŞKRÖ’nün gerek alt ölçekleri, gerekse maddeleri EKRÖ ile hemen hemen aynıdır. Ölçeğin oluşturulmasında sadece birkaç madde üzerinde bazı küçük değişiklikler yapılmış ve orijinal olarak anne-babayla

ilişki için yazılmış olan bu maddeler eşle ilişkiye uyarlanmıştır. Örneğin, ebeveyn-çocuk ilişkisindeki kabul-reddi değerlendiren EKRÖ'deki "Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlardı" maddesi, EŞKRÖ'de "Bana söylenir veya beni azarlar" olarak değiştirilmiştir.

EKRÖ'de olduğu gibi, EŞKRÖ'de de Sıcaklık/Şefkat, Düşmanlık/Saldırganlık, İhmal/Kayıtsızlık ve Ayrışmamış Red alt ölçeklerinin toplanması ile elde edilen "toplam EŞKRÖ puanı", bireyin eşi veya sevgilisi ile ilişkisinde algıladığı kabul-reddin genel bir ölçümünü vermektedir. EŞKRÖ'de yer alan maddeler, EKRÖ'de olduğu gibi, "hemen hemen her zaman doğru" (4 puan), "bazen doğru" (3 puan), "nadiren doğru" (2 puan), "hiç bir zaman doğru değil" (1 puan) biçiminde dördümlü bir Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır. Dolayısıyla, EKRÖ'den elde edilecek toplam puan 60 ile 240 arasında değişmekte; 60 puan en yüksek düzeyde kabul algısını gösterirken, 240 puan en yüksek düzeyde red algısını göstermektedir. EŞKRÖ'de düşük puanlar eş veya sevgili ile ilişkide algılanan "kabul"e, yüksek puanlar ise "red"de işaret etmektedir.

EŞKRÖ'nün ABD'de yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarında ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu bulunmuştur (Rohner, 2001). Ölçeğin ülkemizdeki güvenilirlik ve geçerlik çalışması Varan (2003) tarafından yapılmış ve elde edilen bulgular EŞKRÖ'nün ülkemizdeki yetişkinlerin yakın ilişkide yaşadıkları kabul-reddi güvenilir ve geçerli bir biçimde değerlendirdiğini göstermiştir. EŞKRÖ'nün ülkemizdeki güvenilirlik ve geçerlik çalışması, Yetişkin EKRÖ ile birlikte, hem "normal" hem de "klinik" örneklemeler üzerinde Varan (2003) tarafından yapılmıştır. Elde edilen bulgular EŞKRÖ'nün ülkemizdeki yetişkinlerin evlilik veya romantik ilişkilerinde algıladıkları kabul ve reddi güvenilir ve geçerli bir biçimde değerlendirdiğini göstermiştir. Yaşları 17 ile 78 arasında değişen yaklaşık 2000 denekle yapılan çalışmada EŞKRÖ'nün dört alt-ölçeğinin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .85 ile .96 arasında değişmiştir. Ölçeğin toplam iç-tutarlık katsayısı ise .97 olarak hesaplanmıştır. EŞKRÖ'nün yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, ölçeğin ülkemizdeki geçerliğini desteklemiştir. Uygulanan faktör analizlerinde maddeler Yetişkin EKRÖ'de yapıldığı gibi, üç veya dördümlü kümeler haline getirilmiş ve faktör analizi bu kümelere ait alt-puanlara uygulanmıştır.

Uygulanan Oblimin Rotasyonu sonrasında madde kümelerinin beklendiği gibi iki ayrı faktöre yüklendiği görülmüştür. Özdeğerleri 9.78 ve 1.78 olan bu iki faktöre yüklenen kümeler incelendiğinde, birinci faktör “Red”, ikinci faktör ise “Kabul” olarak isimlendirilmiştir. Bu iki faktörün açıkladığı toplam varyans %72.26 olarak belirmiştir. Bu sonuçların ışığında EŞKRÖ’nin Türk yetişkinlerin romantik ilişkilerinde algıladıkları kabul ve reddi güvenilir ve geçerli bir biçimde değerlendirdiği sonucuna varılmıştır.

II.3. Uygulama

Araştırmada kullanılan tüm veri toplama araçları yönergeleriyle birlikte kitapçık haline getirilerek uygulanmıştır. Verilerin toplanması için iki farklı kitapçık hazırlanmıştır. Bu iki farklı kitapçıkta araştırmada kullanılan ölçekler farklı sırada dizilerek, uygulamalardaki sıra etkisi kontrol edilmiştir. Araştırmada veri toplama, gönüllülük ve gizlilik ilkelerine sadık kalınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yer almayı kabul eden deneklerden kitapçığa isim yazmamaları istenmiş ve deneklere kendileriyle ilgili bilgilerin böylelikle gizli kalacağı ve elde edilecek verilerin sadece araştırmacı tarafından, bilimsel amaçla kullanılacağı açıklanmıştır.

Veriler değişik sosyoekonomik düzeylerden geldiği düşünülen kadın ve erkek yetişkinlerden toplanmıştır. Deneklere işyerlerinde veya okudukları yüksek okullarda ulaşılmıştır. Okullardaki uygulamalar sınıflarda toplu olarak yapılmıştır. İşyerlerinde yapılan uygulamalarda kitapçıklar deneklere bir zarfla birlikte verilmiş ve doldurulan kitapçıklar denekler tarafından kapalı bir zarf içerisinde işyerlerine bırakılan veri toplama kutularına atılmıştır. Çalışmayan ve öğrenci olmayan deneklerin uygulamaları evlerde gerçekleştirilmiş, deneklere kapalı zarflar içerisinde ulaştırılan kitapçıklar yine kapalı zarf içerisinde, ancak elden alınmıştır. Kitapçıkta maddelerin yanıtlanması yaklaşık olarak 30-50 dakika almıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler ve bu verilere uygulanan istatistiksel analizler bir sonraki Bulgular Bölümü’nde sunulmuştur.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada elde edilen temel bulgular ile bu bulgulara ilişkin analiz sonuçları sunulmuştur. Araştırma verilerinin istatistiksel analizi “SPSS 12.0 for Windows” programı ile gerçekleştirilmiş; süreksiz verilerin analizinde Ki-kare, sürekli verilerin analizinde ise t-testi, Pearson Momentler Çarpımı, Varyans Analizi, MANOVA ve Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Bu bölümde önce araştırmanın temel ilgi odağını oluşturan ebeveyn kabul-reddi ile eş kabul-reddine ilişkin bulgular üzerinde durulmuş, ardından, bu iki temel değişkenin genel psikolojik uyum ile ilişkisiyle ilgili analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

III.1. Yetişkin Kişilerin Ebeveyn ve Eş Kabul-Reddi Algıları: Cinsiyet ve Medeni Durum Farklılıklarına İlişkin Bulgular

Çalışmada üzerinde durulan ilk konu cinsiyet ve medeni durum farklılıkları olmuştur. Hatırlanacağı üzere, araştırmada yanıt aranan ilk iki soru, ülkemizdeki yetişkin kişilerin çocukluk döneminde anne-babaları ve bugünkü yakın ilişkilerinde eşleriyle (veya sevgilileriyle) ilişkilerinde algıladıkları “kabul-red”din düzeyinin ne olduğu ve bu üç ölçüm üzerinde cinsiyet (kadın/erkek) ve medeni durum (bekar/evli) açısından bir farklılaşma olup olmadığıdır. Bir önceki Yöntem Bölümü’nde tanıtıldığı gibi, çocuklukta anne ve baba ile ilişkide algılanmış olan kabul-reddi değerlendiren Anne ve Baba EKRÖ ile bugünkü yakın ilişkide algılanmakta olan kabul-reddi değerlendiren EŞKRÖ’nün dörder alt-ölçeği bulunmaktadır. Alt-ölçeklerin analizlere dahil edilmesi, bu üç ölçeğe ait üç toplam puanla birlikte 12 alt-ölçek puanının daha ele alınması anlamına gelmektedir. Hem araştırmanın “genel” kabul-red üzerinde durması, hem de elde edilen bulguların daha rahat izlenmesi ve değerlendirilebilmesi amacıyla bu bölümde sadece toplam puanlara ilişkin veri ve analiz sonuçları üzerinde durulmuş;

ancak, alt-ölçeklere ilişkin bulgular Ek 5’de verilmiştir. Araştırmada yer alan kadın ve erkek denekler ile bekar ve evli deneklere ait Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ toplam puan ortalamaları ile standart sapma değerleri, aşağıda Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Bekar veya Evli Kadın ve Erkek Denek Gruplarının Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bekarlar N=153	Evliler N=145	Tüm Denekler N=298
Anne EKRÖ X (SS)			
Kadınlar N=156	89.35 (25.89)	102.75 (34.28)	96.05 (31.01)
Erkekler N=142	92.97 (26.14)	100.59 (23.36)	96.56 (25.08)
Toplam	91.12 (25.99)	101.75 (29.66)	96.29 (28.29)
Baba EKRÖ X (SS)			
Kadınlar	98.36 (29.05)	101.35 (32.24)	99.85 (30.62)
Erkekler	104.55 (33.52)	105.52 (31.95)	105.01 (32.68)
Toplam	101.39 (31.37)	103.26 (32.06)	102.30 (31.67)
EŞKRÖ X (SS)			
Kadınlar	83.44 (21.84)	104.09 (39.63)	93.70 (33.48)
Erkekler	88.20 (22.85)	92.41 (28.56)	90.18 (25.70)
Toplam	85.77 (22.39)	98.65 (35.29)	92.02 (30.01)

Cinsiyet ve medeni durumun Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ toplam puanları üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi amacıyla cinsiyet (kadın/erkek) ve medeni durumun (bekar/evli) bağımsız değişkenler olarak alındığı İki Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ için ayrı ayrı uygulanan 2 X 2 ANOVA sonuçları aşağıda Tablo 3’de sunulmuştur.

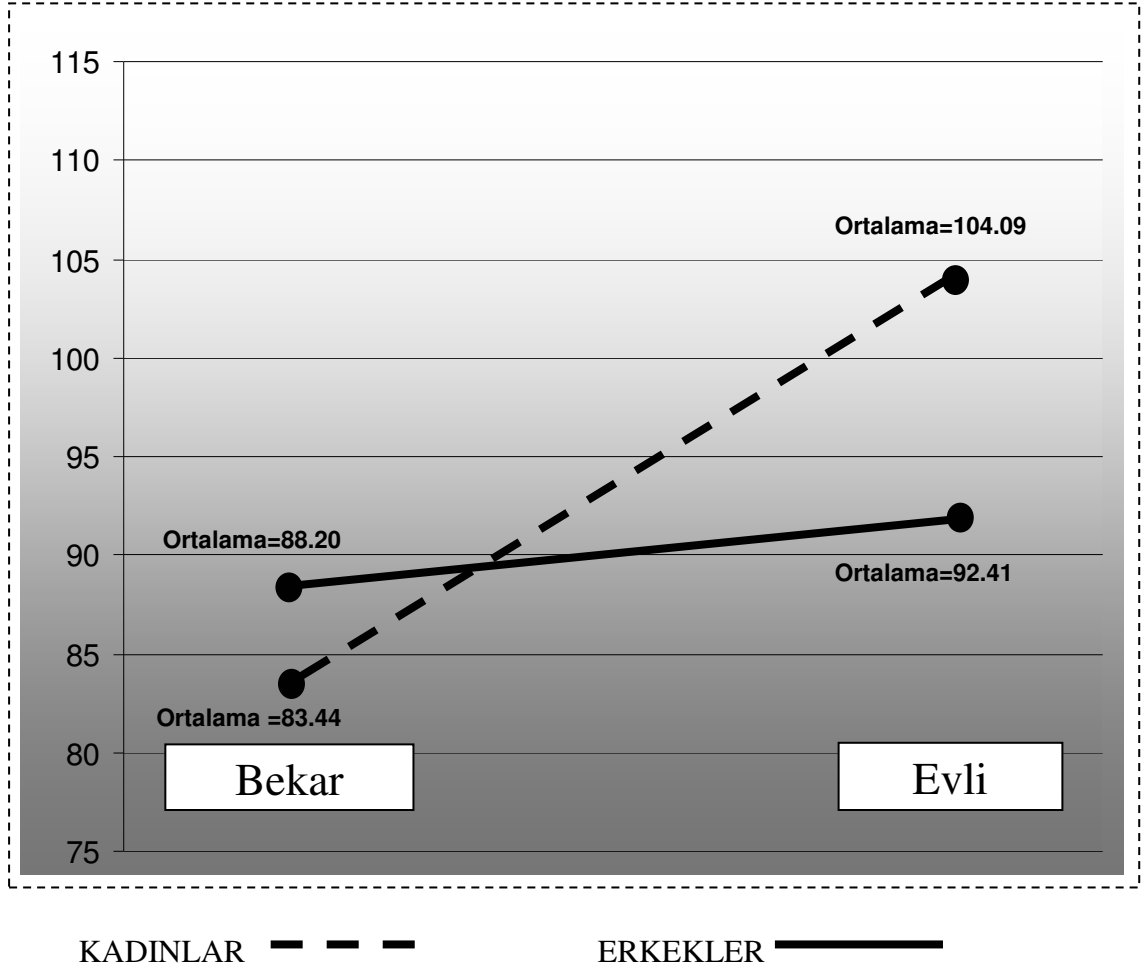
Tablo 3: Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ Toplam Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Anne EKRÖ					
Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Cinsiyet	39.602	1	39.602	.051	.822
Medeni Durum	8197.552	1	8197.552	10.535	.001
Cinsiyet * Medeni Durum	616.464	1	616.464	.792	.374
Hata	228769.693	294	778.128		
Toplam	3001381.834	298			
Düzeltilmiş Toplam	237843.179	297			
Baba EKRÖ					
Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Cinsiyet	1986.120	1	1986.120	1.975	.161
Medeni Durum	289.722	1	289.722	.288	.592
Cinsiyet * Medeni Durum	76.053	1	76.053	.076	.783
Hata	294596.150	293	1005.448		
Toplam	3405373.757	297			
Düzeltilmiş Toplam	296945.374	296			
EŞKRÖ					
Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Cinsiyet	886.703	1	886.703	1.045	.308
Medeni Durum	11423.911	1	11423.911	13.460	.000
Cinsiyet * Medeni Durum	4994.856	1	4994.856	5.885	.016
Hata	248677.940	293	848.730		
Toplam	2781745.750	297			
Düzeltilmiş Toplam	266731.939	296			

Tablo 2’de sunulan Anne EKRÖ toplam puan ortalamalarına bakılacak olursa, kadın (96.05) ve erkek (96.56) deneklerin Anne EKRÖ puanları son derece benzerdir. Ancak, konuya medeni durum açısından bakıldığında, bekar deneklerin Anne EKRÖ ortalama puanının (91.12) evli deneklerin ilgili ortalamasından (101.75) düşük olduğu görülmektedir. Nitekim, Anne EKRÖ toplam puanlarına uygulanan 2 X 2 ANOVA

sonucunda cinsiyetin anlamlı temel etkisi bulunmazken ($F_{1, 294}=.051$), medeni durumun Anne EKRÖ toplam puanları üzerinde $p=.001$ düzeyinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($F_{1, 294}=10.535$). Uygulanan ANOVA’da cinsiyet X medeni durum etkileşim etkisinin anlamlı olmadığı saptanmıştır ($F_{1, 294}=.792$). Diğer yanda, Baba EKRÖ toplam puanlarına bakıldığında, kadın (99.85) ve erkek (105.01) deneklerle, bekar (101.39) ve evli (103.26) deneklerin anlamlı düzeyde farklılaşmadıkları (cinsiyet için $F_{1, 293}=1.975$; medeni durum için $F_{1, 293}=.288$); aynı şekilde cinsiyet X medeni durum etkileşim etkisinin de anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{1, 293}=.076$).

Evli ve bekar kadın ve erkek deneklerin EŞKRÖ toplam puanları incelendiğinde, kadın deneklerle (93.70) erkek deneklerin (90.18) EŞKRÖ ortalamalarının oldukça benzer olduğu görülmüş; uygulanan ANOVA’da da cinsiyetin EŞKRÖ puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır ($F_{1, 293}=1.045$). Ancak, yapılan analiz sonucunda medeni durumun EŞKRÖ toplam puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur ($F_{1, 293}=13.460$). Tablo 2’de sunulan ortalamalarda da görülebileceği gibi, bekar deneklerin EŞKRÖ toplam puan ortalaması (85.77) evli deneklerin ilgili ortalamasından (98.65) oldukça düşüktür. EŞKRÖ puanlarına uygulanan ANOVA sonuçlarında cinsiyet X medeni durum etkileşim etkisi de anlamlı olarak belirtmiştir ($F_{1, 293}=5.885$). Evli ve bekar kadın ve erkek deneklerin EŞKRÖ toplam puan ortalamaları aşağıda Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: EŞKRÖ Toplam Puanları Üzerindeki “Medeni Durum X Cinsiyet” Etkileşim Etkisi

Şekil 1’de görülebileceği gibi, bekar çiftlerde kadınlar erkeklere göre daha yüksek düzeyde kabul algılarına; evlilikte bu durum tersine dönmekte ve evli kadınlar evli erkeklere göre daha az kabul algıladıklarını bildirmektedirler.

Tablo 2’de sunulan tüm deneklere ait ortalamalara bakıldığında, anne, baba ve eş (veya sevgiliye) ilişkin ortalama kabul-red puanları arasında en düşük ortalamanın eş veya sevgiliye ($X=92.02$, $SS=30.01$), en yüksek ortalamanın ise babaya ($X=102.30$, $SS=31.67$) ait olduğu görülmektedir. Araştırmada yer alan deneklerin Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ ortalama toplam puanları arasında bir farklılaşma olup olmadığı eşleştirilmiş örneklem için t-testi uygulanarak irdelenmiştir. Deneklerin

ortalama EŞKRÖ puanı, hem Anne hem de Baba EKRÖ ortalama puanından anlamlı düzeyde düşüktür (anne için: $t=2.334$, $sd=296$, $p<.05$; baba için $t=5.260$, $sd=295$, $p<.001$). Tüm deneklere ilişkin ortalamalar incelendiğinde, dikkati çeken bir başka bulgu ise ortalama Baba EKRÖ puanının anneye ilişkin ortalama puandan anlamlı düzeyde yüksek olduğudur ($t=3.040$, $sd=296$, $p<.005$).

III.2. Yakın İlişkisinden Memnun Olan ve Olmayan Kişilerin Anne-Baba ve Eş Kabul-Reddi Algıları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Çalışmada üzerinde durulan ikinci konu, yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan kişilerin karşılaştırılması olmuştur. Araştırmada yanıt aranan sorulardan üçüncüsü, yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan kişilerin çocuklukta anne-babalarıyla ilişkide algıladıkları kabul-red ile yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinde algıladıkları kabul-red açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır. Yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin karşılaştırılması, bu çalışmanın odak noktalarından birini oluşturduğu için, bu bölümde Anne ve Baba EKRÖ ve EŞKRÖ toplam puanlarının yanısıra bu ölçeklere ait alt ölçek puanları da ele alınarak incelenmiştir.

Yakın ilişkisinden “memnun olan” ve “memnun olmayan” yetişkin deneklerin anneleriyle ilişkide algıladıkları kabul-reddi değerlendiren Anne EKRÖ alt ölçek ve toplam puan ortalamaları aşağıda Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4: Yakın İlişkisinden “Memnun Olan” ve “Memnun Olmayan” Örneklem Gruplarına Ait Anne EKRÖ Ortalama Puan ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları

Anne EKRÖ	Memnun Olanlar N=205 Ortalama (SS)	Memnun Olmayanlar N=93 Ortalama (SS)	F
Sıcaklık	68.81 (10.20)	62.90 (12.67)	18.307*
Saldırganlık	22.83 (7.45)	27.27 (8.71)	20.406*
İhmal	22.13 (6.59)	25.66 (8.16)	15.753*
Ayrışmamış Red	15.01 (4.56)	17.56 (4.84)	19.281*
Toplam puan	91.17 (25.66)	107.60 (30.61)	23.183*

*p<.001

Yakın ilişkisinden memnun olan ve yakın ilişkisinden memnun olmayan deneklerin Tablo 4’de sunulan Anne EKRÖ puanları açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları, “grubun” (memnun olan/memnun olmayan) bağımsız değişken, Anne EKRÖ puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı MANOVA ile irdelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin $p<.005$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{1,293}=6.033$). Tablo 4’de sunulan ikili karşılaştırmalara bakıldığında, yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan grupların tüm Anne EKRÖ alt ölçek ve toplam puanları açısından $p<.001$ düzeyinde farklılaştıkları belirlenmiştir. İki grup arasındaki tüm farklılaşmalar beklenen yöndedir. Sıcaklık alt ölçeğinde yakın ilişkisinden memnun olan deneklerin ortalaması memnun olmayanlardan daha yüksek bulunurken; diğer üç alt ölçek ve toplam puan ortalamaları açısından yakın ilişkisinden memnun olmayan deneklerin elde ettikleri ortalama puanlar, ilişkisinden memnun olan gruba ait ortalamalardan anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan denekler, daha sonra, çocuklukta babalarıyla ilişkide algıladıkları kabul-red açısından karşılaştırılmışlardır. İlişkisinden

“memnun olan” ve “memnun olmayan” grupların Baba EKRÖ alt ölçek ve toplam puan ortalamaları aşağıda Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5: Yakın İlişkisinden “Memnun Olan” ve “Memnun Olmayan” Örneklem Gruplarına Ait Baba EKRÖ Ortalama Puan ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları

Baba EKRÖ	Memnun Olanlar N=205 Ortalama (SS)	Memnun Olmayanlar N=92 Ortalama (SS)	F
Sıcaklık	65.26 (12.52)	56.80 (14.66)	26.022*
Saldırganlık	21.84 (7.33)	25.84 (8.78)	16.637*
İhmal	24.91 (7.54)	30.51 (9.96)	28.360*
Ayrışmamış Red	14.39 (4.47)	17.04 (5.64)	18.786*
Toplam puan	95.89 (28.22)	116.59 (34.33)	29.756*

*p<.001

Yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin Tablo 5’de sunulan Baba EKRÖ puanları açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları, “grubun” (memnun olan/memnun olmayan) bağımsız değişken, Baba EKRÖ puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı MANOVA ile irdelenmiştir. Uygulanan analiz sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin $p<.005$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{1,292}=7.639$). Tablo 5’de sunulan ikili karşılaştırmalara bakıldığında, yakın ilişkisinden memnun olmayan deneklerin tüm Baba EKRÖ alt ölçek ve toplam puanları açısından $p<.001$ düzeyinde farklılaştıkları görülmüştür. İki grup arasındaki bulunan tüm farklılıklar beklenen yöndedir. Sıcaklık alt ölçeğinde yakın ilişkisinden memnun olan deneklerin ortalaması memnun olmayanlardan daha yüksek bulunurken; diğer üç alt ölçek ve toplam puan ortalamaları açısından yakın ilişkisinden memnun olmayan deneklerin elde ettikleri ortalama puanların, ilişkisinden memnun olan gruba ait ortalamalardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan denekler bir sonraki adımda eş veya sevgilileri ile ilişkide algılamakta oldukları kabul-red açısından karşılaştırılmışlardır. İlişkisinden “memnun olan” ve “memnun olmayan” grupların EŞKRÖ alt ölçek ve toplam puan ortalamaları aşağıda Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Yakın İlişkisinden “Memnun Olan” ve “Memnun Olmayan” Örneklem Gruplarına Ait EŞKRÖ Ortalama Puan ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları

EŞKRÖ	Memnun Olanlar N=205 Ortalama (SS)	Memnun Olmayanlar N=92 Ortalama (SS)	F
Sıcaklık	72.90 (7.61)	59.91 (12.94)	117.121*
Saldırganlık	20.36 (6.16)	29.10 (10.20)	83.141*
İhmal	19.66 (4.92)	28.11 (9.26)	105.111*
Ayrışmamış Red	13.52 (3.58)	19.67 (6.59)	108.084*
Toplam puan	80.64 (19.08)	116.98 (34.32)	136.561*

*p<.001

Yakın ilişkisinden memnun olan ve yakın ilişkisinden memnun olmayan yetişkinlerin EŞKRÖ puanları açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları, yine aynı şekilde, “grubun” (ilişkisinden memnun olan/memnun olmayan) bağımsız değişken, EŞKRÖ puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı MANOVA ile irdelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin $p=.005$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{1,292}=35.613$). Tablo 6’da sunulan ikili karşılaştırmalara bakıldığında, yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan grupların tüm EŞKRÖ alt ölçek ve toplam puanları açısından $p<.001$ düzeyinde farklılaştıkları belirlenmiştir. İki grup arasındaki tüm farklılaşmalar kuramsal açıdan beklenen yöndedir. Sıcaklık alt ölçeğinde yakın ilişkisinden memnun olan deneklerin ortalaması memnun olmayanlardan daha yüksek bulunurken; diğer üç alt ölçek ve toplam puan ortalamaları açısından yakın ilişkisinden memnun olmayan deneklerin elde ettikleri ortalama puanlar, ilişkisinden memnun olan gruba ait ortalamalardan anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Yakın ilişkisinden memnun olan ve memnun olmayan deneklerin Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ ortalama puanları açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarının irdelendiği bu bölümde son olarak ilişkisinden memnun olan ve olmayan grupların kendi içerisinde anne, baba ve eş (veya sevgili) kabul-reddi algılarının farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Eşleştirilmiş Örneklemeler için t-testi uygulanarak yapılan incelemede önce yakın ilişkisinden memnun olan denekler incelenmiş ve bu deneklerin ortalama EŞKRÖ toplam puanının hem ortalama Anne EKRÖ ($t=6.006$, $sd=203$, $p<.001$) hem de ortalama Baba EKRÖ ($t=7.595$, $sd=203$, $p<.001$) toplam puanından anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. İlişkisinden memnun olan deneklerin Anne EKRÖ toplam puan ortalamasının da, Baba EKRÖ toplam puan ortalamasından anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir ($t=2.161$, $sd=204$, $p<.05$). Diğer yanda, yakın ilişkisinden memnun olmayan denekler incelendiğinde, bu deneklerin ortalama EŞKRÖ toplam puanının, ortalama Anne EKRÖ toplam puanından anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenirken ($t=2.224$, $sd=92$, $p<.05$), grubun EŞKRÖ ve Baba EKRÖ ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı saptanmıştır ($t=.009$, $sd=91$, $p>.05$). Ayrıca, ilişkisinden memnun olmayan deneklerin Anne EKRÖ ortalamasının Baba EKRÖ ortalamasından anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir ($t=2.152$, $sd=91$, $p<.05$).

III.3. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Eş Kabul-Reddi Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Çalışmada üzerinde durulan üçüncü konu, ebeveyn kabul-reddi ile eş kabul reddi arasındaki ilişkinin araştırılması olmuştur. Araştırmada yanıt aranan sorulardan dördüncüsü, yetişkin kişilerin çocukken anne ve babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları kabul-red ile bugün eş (veya sevgiliyle) yakın ilişkilerinde algıladıkları kabul-red arasında nasıl bir ilişki olduğudur. Bu sorunun cevabı, EŞKRÖ-Anne EKRÖ ve EŞKRÖ-Baba EKRÖ toplam puanları arasında Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayılarının hesaplanması ile irdelenmiştir. Farklı alt-örneklem grupları için ayrı ayrı hesaplanmış olan korelasyon katsayıları aşağıda Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Farklı Alt-Örneklem Gruplarında Hesaplanan EŞKRÖ-Anne EKRÖ ve EŞKRÖ-Baba EKRÖ Korelasyon Katsayıları

		EŞKRÖ- Anne EKRÖ	EŞKRÖ- Baba EKRÖ
Tüm Denekler	298	.39**	.38**
Kadınlar	156	.38**	.35**
Erkekler	142	.42**	.45**
Bekarlar	153	.48**	.32**
Evliler	145	.30*	.43**
Bekar Kadınlar	78	.52**	.26*
Bekar Erkekler	75	.44**	.36**
Evli Kadınlar	78	.15	.32**
Evli Erkekler	67	.30*	.55**
İlişkisinden Memnun Olanlar	205	.39**	.31**
İlişkisinden Memnun Olmayanlar	93	.22*	.22*

*p<.05, **p<.01

Tablo 7’de görüldüğü gibi, tüm denekler için, eş (veya sevgili) kabul-reddi, hem anne hem de baba kabul-reddi ile anlamlı düzeyde ilişkilidir. Elde edilen korelasyon katsayılarına cinsiyet açısından bakıldığında, EŞKRÖ puanlarının hem kadın hem de erkek denekler için Anne ve Baba EKRÖ puanları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ancak, erkek deneklere ait korelasyon katsayılarının kadın deneklere ait katsayılardan göreceli olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek deneklerin arasındaki bu farklılık özellikle EŞKRÖ-Baba EKRÖ puanları arasında daha da belirgindir. İlgili korelasyon katsayısı kadın denekler için $r=.35$ düzeyinde iken, erkek denekler için bu değer $r=.45$ olarak belirlemiştir.

EŞKRÖ-Anne EKRÖ ve EŞKRÖ-Baba EKRÖ puanları arasındaki ilişki medeni durum açısından ele alındığında, bekar ve evli deneklerin EŞKRÖ toplam puanlarının hem Anne EKRÖ hem de Baba EKRÖ toplam puanları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Elde edilen katsayılar incelendiğinde, bekar deneklerde EŞKRÖ puanlarının Anne EKRÖ ile, evli deneklerde ise EŞKRÖ puanlarının Baba EKRÖ ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür.

EŞKRÖ-EKRÖ ilişkisi hakkında daha detaylı bilgi edinmek amacıyla, bekar ve evli denek grupları kendi içlerinde cinsiyet açısından ayrılarak incelenmiştir. Tablo 7’de görüleceği gibi, bekar kadın/bekar erkek ve evli kadın/evli erkek gruplarında EŞKRÖ-Anne EKRÖ ve EŞKRÖ-Baba EKRÖ ilişkisine ait katsayıların tümü (evli kadınlara ait EŞKRÖ-Anne EKRÖ ilişkisi hariç) istatistiksel açıdan anlamlıdır. Elde edilen katsayılar incelendiğinde, bekar deneklerde EŞKRÖ-Anne EKRÖ ilişkisine ait katsayıların, EŞKRÖ-Baba EKRÖ ilişkisine ait katsayılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Oysa, evli deneklerde, bunun tam tersi bir eğilim ortaya çıkmakta, toplam EŞKRÖ puanları Baba EKRÖ puanları ile daha yüksek düzeyde ilişkili gözükmemektedir.

EŞKRÖ-EKRÖ ilişkisi son olarak, yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan denek gruplarında incelenmiş ve bu iki grupta da EŞKRÖ toplam puanlarının hem Anne EKRÖ hem de Baba EKRÖ toplam puanları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır. Ancak elde edilen katsayılar incelendiğinde ilişkisinden memnun olan deneklere ait EŞKRÖ-EKRÖ korelasyon katsayılarının, ilişkisinden memnun olmayan deneklere ait katsayılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

III.4. Çocuklukta Anne-Babası Tarafından Kabul Edilmiş Kişilerle Anne-Babası Tarafından Red Edilmiş Kişilerin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Giriş Bölümü’nde belirtildiği gibi, bu çalışmanın temel amacı çocuklukta yakın ilişkiler ile yetişkinlikteki yakın ilişkiler arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu

temel amaç çerçevesinde araştırmada yanıtlanmaya çalışılan sorulardan beşincisi, çocuklukta bir veya iki ebeveyniyle ilişkisinde “kabul” veya “red” algılamış deneklerin, bugünkü yakın ilişkilerinde algıladıkları eş (veya sevgili) kabul-reddi ve yakın ilişkilerine ilişkin değerlendirmeleri açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıyla ilgilidir. Bir anlamda, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikte algılanan eş kabul-reddi arasındaki ilişkinin farklı bir açıdan irdelenmesini içeren bu incelemede öncelikle çocuklukta anne-babasıyla ilişkide kabul veya red algılamış deneklerin belirlenmesi gerekmiştir.

Sıcaklık boyutunun “kabul” ve “red” uçlarına yakın deneklerin belirlenmesinde, EKRÖ ortalama puanları ile standart sapmaları kullanılmıştır. Anne veya Baba EKRÖ toplam puanı, ortalamanın yarım standart sapma veya daha fazla aşağısında olan denekler “kabul algılamış” denekler, Anne veya Baba EKRÖ toplam puanı, ortalamanın yarım standart sapma veya daha fazla üstünde olan denekler ise “red algılamış” denekler olarak değerlendirilmişlerdir. Bu işlem sonucunda oluşturulan gruplar incelendiğinde, anneleriyle ilişkide “kabul” algılamış deneklerin Anne EKRÖ puanlarının 60 ile 82 arasında, red algılamış deneklerin puanlarının ise 110 ile 227 arasında değiştiği belirlenmiştir. Oluşturulan grupların Baba EKRÖ puanlarına bakıldığında, babalarıyla ilişkide kabul algılamış deneklerin puanlarının 60 ile 86 arasında değişirken, babalarıyla ilişkilerinde red algılamış olan deneklerin puanlarının 118 ile 212 arasında değiştiği görülmüştür.

Anne ve/veya babalarıyla ilişkilerinde “kabul” veya “red” algılamış denekler belirlendikten sonra, denekler: 1. Annesi ile ilişkisinde kabul, babası ile ilişkisinde red algılamış, 2. Annesi ile ilişkisinde red, babası ile ilişkisinde kabul algılamış, 3. Hem annesi ile hem de babası ile ilişkisinde kabul algılamış, ve 4. Hem annesi ile hem de babası ile ilişkisinde red algılamış denekler olmak üzere dört farklı gruba ayrılmışlardır. Bu dört grupta yer alan deneklere ait ortalama Anne ve Baba EKRÖ puanları aşağıda Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Anne ve/veya Babası Tarafından Kabul veya Red Algılamış Grupların Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ Toplam Puan Ortalama ve Standart Sapmaları ile Bu Ortalamalara Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	(1) Anne Kabul- Baba Red n=16	(2) Anne Red- Baba kabul n=10	(3) Anne Kabul- Baba Kabul n=59	(4) Anne Red- Baba Red n=34	F	İzleme Analizi (Tukey) Sonuçları
AnneEKRÖ X (SS)	71.23 (4.63)	149.50 (36.23)	70.86 (5.91)	137.63 (22.13)	170.06*	1<2*** 1<4*** 3<2*** 3<4***
BabaEKRÖ X (SS)	143.61 (21.72)	73.02 (7.71)	71.77 (6.94)	154.84 (24.75)	229.83*	2<1*** 2<4*** 3<1*** 3<4***

*p<.05, ***p<.001

Tablo 8’de sunulan ortalama Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ puanları incelendiğinde, bir veya iki ebeveyniyle ilişkide kabul algılamış deneklerin ortalama Anne ve Baba EKRÖ puanları 70 puan civarında yer alırken, bu ilişkilerde red algılamış olan deneklerin puanları 135 puanın üzerinde yer almıştır. Kabul ve red algılamış grupların hem Anne EKRÖ hem de Baba EKRÖ ortalama puanları arasında ortaya çıkan bu büyük ve istatistiksel açıdan anlamlı farklar ve uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi ve ardından gerçekleştirilen Tukey HSD Testi sonuçları, grupların oluşturulmasında benimsenmiş olan yarım standart sapmalık kesme noktasının geçerliğini desteklemiştir.

Bir sonraki adımda, yukarıda açıklanan şekilde oluşturulan bu dört grubun EŞKRÖ ortalama puanları Tek Yönlü Varyans Analizi ve ardından gerçekleştirilen Tukey HSD Testi ile incelenmiştir (Tablo 9).

Tablo 9: Anne ve/veya Babası Tarafından Kabul veya Red Algılamış Grupların EŞKRÖ Toplam Puan Ortalama ve Standart Sapmaları ile Bu Ortalamalara Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	(1) Anne Kabul- Baba Red n=16	(2) Anne Red- Baba kabul n=10	(3) Anne Kabul- Baba Kabul n=59	(4) Anne Red- Baba Red n=34	F	İzleme Analizi (Tukey) Sonuçları
EŞKRÖ X (SS)	103.81 (42.16)	97.50 (34.83)	71.43 (9.35)	114.67 (28.30)	24.76*	3<1*** 3<2* 3<4***

*p<.05, ***p<.001

Hem anne hem de babası tarafından kabul algılamış deneklerin EŞKRÖ ortalama puanı (X=71.43), hem her iki ebevyini tarafından red algılamış deneklerin EŞKRÖ ortalamasından (114.67) hem de sadece annesi (X=103.81) veya sadece babası (X=97.50) tarafından kabul algılamış deneklerin ortalamalarından anlamlı düzeyde düşüktür. Tablo 9’da sunulan EŞKRÖ ortalama puanları ile ilgili olarak vurgulanması gereken bir diğer nokta da, tek bir ebevyini tarafından red algılamış deneklerin EŞKRÖ puanlarının, her iki ebevyini tarafında da red algılamış deneklerin EŞKRÖ puanından düşük olmasına karşın, bu üç grubun EŞKRÖ puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmadığıdır.

Hatırlanacağı üzere araştırmada sorulan beşinci soru, çocuklukta bir veya iki ebeveniyle ilişkisinde “kabul” veya “red” algılamış deneklerin, bugünkü yakın ilişkilerinde algıladıkları eş (veya sevgili) kabul-reddinin yanısıra yakın ilişkilerine ilişkin değerlendirmeleri açısından da farklılaşıp farklılaşmadıklarını sorgulamaktadır. Dolayısıyla, bir sonraki adımda, oluşturulmuş olan bu dört grupta yer alan deneklerin ilişkilerine ait değerlendirmeleri ele alınmış ve ilgili veriler aşağıda Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: Anne ve/veya Babası Tarafından Kabul veya Red Algılamış Grupların Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri ve İlgili Analiz Sonuçları

		(1) Anne Kabul- Baba Red N=16	(2) Anne Red- Baba kabul n=10	(3) Anne Kabul- Baba Kabul n=59	(4) Anne Red- Baba Red n=34	Toplam f (%)
Yakın İlişkisinden Memnun Olanlar	f %	7 (%9.2) [%43.8]	6 (%7.9) [%60]	50 (%65.8) [%84.7]	13 (%17.1) [%38.2]	76 (%100)
Yakın İlişkisinden Memnun Olmayanlar	f %	9 (%20.9) [%56.2]	4 (%9.3) [%40]	9 (%20.9) [%15.3]	21 (%48.8) [%61.8]	43 (%100)
Toplam	f %	16 [%100]	10 [%100]	59 [%100]	34 [%100]	119

Tablo 10’da sunulan verilere iki farklı biçimde bakmak mümkündür. Verilere önce bugünkü duygusal ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin farklı kabul-red gruplarına dağılımı açısından bakılmıştır. Tablo 10’da sunulan sıra yüzdelere (%) bakıldığında, bugünkü duygusal ilişkisinden memnun olduğunu belirten deneklerin en büyük bölümünün (%65.8) çocukluğunda her iki ebeveyniyle ilişkisinde kabul algılamış gruptan; bugünkü duygusal ilişkisinden memnun olmadığını belirten deneklerin en büyük bölümünün (%48.8) ise çocukluğunda hem anne hem de babasıyla ilişkisinde red algılamış gruptan geldiği görülmüştür. Bir diğer deyişle, bugünkü duygusal ilişkisinden memnun olduğunu belirten deneklerin %82.9’u çocuklukta bir veya her iki ebeveyni tarafından kabul edilmiş kişilerdir. Diğer yanda, bugünkü duygusal ilişkisinden memnun olmadığını belirten deneklerin %79.1’i çocuklukta bir veya her iki ebeveyniyle ilişkisinde red algılamış kişilerdir. Tablo 10’da sunulan kolon yüzdelere [%] bakıldığında ise, çocuklukta bir veya iki ebeveyniyle ilişkisinde kabul veya red algılamış kişilerin bugünkü yakın ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerine ilişkin yüzdelere görülmektedir. Bir ebeveyni tarafından kabul diğeri tarafından red edilmiş kişilerin (1. ve 2. Gruplar) yaklaşık olarak yarısı bugünkü yakın ilişkilerinden memnun olduklarını belirtirken, diğer yarısı memnun olmadıklarını belirtmektedir. Diğer yanda, her iki ebeveyniyle ilişkisinde kabul algılamış deneklerin büyük bir bölümü bugünkü yakın ilişkisinden memnun olduğunu belirtirken; her iki ebeveyniyle ilişkisinde red edildiğini

düşünen deneklerin yaklaşık üçte ikisi (%61.8'i) bugünkü yakın ilişkisinden memnun olmadığını belirtmiştir. Tablo 10'da sunulan yüzdelere uygulanan 2X4 Ki-kare testi sonucunda, bugünkü yakın duygusal ilişkiden memnun olup olmamanın, ebeveyn kabul-reddi ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir ($\chi^2=23.695$; $p<.001$).

Ebeveyn kabul-reddi ile eş kabul-reddi arasındaki ilişkinin araştırılmasında yanıtlanmaya çalışılan bir diğer soruda eşi veya sevgilisiyle ilişkisinde “kabul” veya “red” algılayan deneklerin çocukluklarında anne ve babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları kabul-red açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır. Ebeveyn kabul-reddi ile eş (veya sevgili) kabul-reddi arasındaki ilişkinin farklı açılardan incelenmesi amacıyla, önce bugünkü yakın duygusal ilişkisinde kabul veya red yaşamakta olan denekler EŞKRÖ ortalama puanı ile standart sapması kullanılarak belirlenmiştir. EŞKRÖ toplam puanı, ortalamanın yarım standart sapma veya daha fazla aşağısında olan 127 denek eşi (veya sevgilisi) tarafından “kabul edildiğini algılayan grup”, EŞKRÖ toplam puanı, ortalamanın yarım standart sapma veya daha fazla üstünde olan 68 denek ise eşi tarafından “red edildiğini algılayan grup” olarak belirlenmiştir. Bu iki grubun EŞKRÖ puanları incelendiğinde, yakın ilişkisinde kabul algılayan deneklerin EŞKRÖ puanlarının 60 ile 77, yakın ilişkisinde red algılayan deneklerin EŞKRÖ toplam puanlarının ise 108 ile 214 puanlar arasında değiştiği belirlenmiştir. Bugünkü ilişkisinde kabul algılayan grubun ortalama EŞKRÖ puanı 68.91 (SS=4.95), red algılayan grubun ortalama puanı ise 140.17 (SS=21.59) olarak belirmiştir. Uygulanan t-testi sonucunda, bu iki ortalamanın anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir ($t=35.559$; $sd=193$; $p<.001$). Bu sonuçlar grupların oluşturulmasında benimsenmiş olan yarım standart sapmalık kesme noktasının geçerliğini desteklemiştir.

Eşi veya sevgilisi tarafından yakın ilişkisinde kabul veya reddedildiğini algılayan deneklerin Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ ortalama puanları ve puanlara uygulanan t-testi sonuçları Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11: Eşi veya Sevgilisi Tarafından Kabul veya Red Algılayan Gruplarda Yer Alan Deneklerin Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ Ortalama Puanları ve İlgili Analiz Sonuçları

		Eşi veya Sevgilisiyle İlişkisinde Kabul Algılayan Denekler n=127	Eşi veya Sevgilisiyle İlişkisinde Red Algılayan Denekler n=68	t	sd
Anne EKRÖ	X SS	86.02 (23.81)	117.31 (33.43)	7.560***	193
Baba EKRÖ	X SS	89.94 (25.60)	121.79 (36.43)	7.083***	192

***p<.001

Tablo 11’de görüleceği gibi, eşi veya sevgilisiyle ilişkisinde kabul algılayan deneklerin gerek Anne EKRÖ gerekse Baba EKRÖ ortalama puanları eşi veya sevgilisiyle ilişkisinde red algılayan deneklerin ilgili ortalamalarından yaklaşık 30 puan daha düşüktür. Her iki değerlendirmede de iki grup arasında ortaya çıkan farklılıklar p<.001 düzeyinde anlamlıdır.

III.5. Yetişkin Kişilerin Genel Psikolojik Uyumlarına İlişkin Bulgular

Araştırmada yer alan evli ve bekar yetişkin kişilerin bugünkü genel psikolojik uyumları ve bunun ebeveyn ve eş/sevgili kabul-reddi ile ilişkisine ait bulgular aşağıda farklı başlıklar altında sunulmuştur.

III.5.1. Genel Psikolojik Uyumda Cinsiyet ve Medeni Durum Farklılıklarına İlişkin Bulgular

Araştırmada yer alan deneklerin genel psikolojik uyumlarının incelenmesi amacıyla önce deneklerin bugünkü genel psikolojik uyum düzeyleri belirlenmiş ve ardından kadın/erkek ve bekar/evli deneklerin psikolojik uyum açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları araştırılmıştır. Araştırmada yer alan kadın ve erkek denekler ile bekar

ve evli deneklere ait genel psikolojik uyumu yansıtan KİDÖ toplam puan ortalamaları ile standart sapma değerleri Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12: Kadın/Erkek, Bekar/Evli Alt-Örneklem Gruplarında KİDÖ Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yetişkin KİDÖ	Bekarlar N=153	Evli N=145	Tüm Denekler N=298
Kadınlar N=156	129.03 (23.35)	129.31 (19.92)	129.17 (21.63)
Erkekler N=142	128.53 (23.41)	123.50 (19.29)	126.13 (21.62)
Toplam	128.79 (23.31)	126.63 (19.78)	127.73 (21.64)

Tablo 12’de görülebileceği gibi, araştırmada yer alan tüm deneklerin ortalama KİDÖ puanı 127.73 (SS=21.64) olarak belirlemiştir. Araştırmada yer alan kadın ve erkek denekler ile bekar ve evli deneklerin genel psikolojik uyumu yansıtan KİDÖ toplam puan ortalamalarının oldukça benzer olduğu görülmüştür.

Cinsiyet ve medeni durumun KİDÖ toplam puanları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla Tablo 12’de sunulan KİDÖ toplam puan ortalamalarına cinsiyet (kadın/erkek) ve medeni durumun (bekar/evli) bağımsız değişkenler olarak alındığı İki Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Anne ve Baba EKRÖ için ayrı ayrı uygulanan 2 X 2 ANOVA sonuçları aşağıda Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13: KİDÖ Toplam Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P
Cinsiyet	738.850	1	738.850	1.578	.210
Medeni Durum	417.738	1	417.738	.892	.346
Cinsiyet * Medeni Durum	519.543	1	519.543	1.110	.293
Hata	137155.110	293	468.106		
Toplam	4984479.246	297			
Düzeltilmiş Toplam	138729.120	296			

Tablo 13’de görülebileceği gibi, gerek cinsiyet ve medeni durumun KİDÖ toplam puanları üzerinde temel etkisi, gerekse “cinsiyet X medeni durum” etkileşim etkisi anlamlı değildir.

III.5.2. Yakın İlişkisinden Memnun Olan Ve Olmayan Kişilerin Genel Psikolojik Uyum Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Araştırmada yanıt aranan sorulardan dokuzuncusu, yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan kişilerin bugünkü genel psikolojik uyumları açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır. Yakın ilişkisinden “memnun olan” ve “memnun olmayan” yetişkin deneklerin genel psikolojik uyumlarını yansıtan KİDÖ alt ölçek ve toplam puan ortalamaları aşağıda Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14: Yakın İlişkisinden “Memnun Olan ” ve “Memnun Olmayan” Örneklem Gruplarına Ait KİDÖ Ortalama Puan ve Standart Sapmaları ile İlgili MANOVA Sonuçları

Yetişkin KİDÖ	Memnun Olanlar N=204 Ortalama (SS)	Memnun Olmayanlar N=93 Ortalama (SS)	F
Saldırganlık	17.55 (4.37)	19.92 (4.81)	17.574***
Bağımlılık	24.77 (4.62)	26.15 (4.26)	5.995***
Öz-saygı	14.41 (3.88)	17.32 (4.87)	30.451***
Öz-yeterlik	13.81 (4.12)	16.68 (4.81)	27.793***
Duygusal Tepkisellik	15.62 (4.29)	17.43 (5.05)	10.159***
Duygusal Tutarlılık	20.43 (7.72)	23.76 (4.77)	31.576***
Dünya Görüşü	15.72 (5.12)	18.29 (5.39)	15.506***
Toplam Puan	122.33 (19.39)	139.58 (21.71)	46.831***

***p<.001

Yakın ilişkisinden memnun olan ve yakın ilişkisinden memnun olmayan grupların Tablo 14’de sunulan KİDÖ alt ölçek ve toplam puan ortalamaları açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları, “grubun” (ilişkisinden memnun olan/memnun olmayan) bağımsız değişken, KİDÖ puanlarının ise bağımlı değişkenler olarak alındığı MANOVA ile irdelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, çoklu değişken temel etkisinin $p<.005$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{1,289}=7.118$). Tablo 14’de sunulan ikili karşılaştırmalara ilişkin F değerlerine bakıldığında, yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan grupların tüm ölçümlerde anlamlı düzeyde farklılaştıkları görülmüştür. Yakın ilişkisinden memnun olmayan deneklerin gerek alt ölçek ortalamaları gerekse KİDÖ toplam puan ortalaması, yakın ilişkisinden memnun olan deneklerin ilgili ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir.

III.5.3. Genel Psikolojik Uyumun Ebeveyn ve Eş Kabul-Reddi ile İlişkisine İlişkin Bulgular

Araştırmada yanıtlanmaya çalışılan 10 ve 11. sorular, yetişkinlik dönemindeki genel psikolojik uyum ile ebeveyn ve eş kabul-reddi arasındaki ilişkinin irdelenmesiyle ilgilidir. Psikolojik uyumla kabul-red arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla çalışmada şu sorulara yanıt aranmaktadır: 1. Kişilerin genel psikolojik uyumu, çocuklukta anne-babaları ile ilişkide algılamış oldukları ve halen sürmekte olan yakın ilişkilerinde algılamakta oldukları kabul-red ile ne kadar ilişkilidir? 2. Genel psikolojik uyum ile çocuklukta anne-babayla ilişkide algılanmış olan kabul-red arasındaki ilişki, kadın ve erkeklerde, evli ve bekarlarda, ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerde farklılaşmakta mıdır?

Yukarıdaki ilk iki sorunun yanıtlanması amacıyla çalışmada önce genel psikolojik uyum yansıtan KİDÖ puanları ile ebeveyn kabul-reddini değerlendiren EKRÖ ve eş (veya sevgili) kabul-reddini değerlendiren EŞKRÖ puanları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı korelasyonlar katsayılarının hesaplanmasıyla

irdelenmiştir. Hem tüm denekler hem de çeşitli alt örneklem grupları için ayrı ayrı hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 15’de sunulmuştur.

Tablo 15: Çeşitli alt-örneklem gruplarında KİDÖ-EŞKRÖ, KİDÖ-Anne EKRÖ ve KİDÖ-Baba EKRÖ Korelasyon Katsayıları

	n	KİDÖ- EŞKRÖ	KİDÖ- Anne EKRÖ	KİDÖ- Baba EKRÖ
Tüm Denekler	298	.40**	.35**	.36**
Kadınlar	156	.35**	.31**	.36**
Erkekler	142	.47**	.40**	.37**
Bekarlar	153	.38**	.44**	.34**
Evliler	145	.48**	.29**	.38**
İlişkisinden Memnun Olanlar	205	.48**	.36**	.34**
İlişkisinden Memnun Olmayanlar	93	.00	.15	.17

**p<.01

Tablo 15’de ilk dikkati çeken nokta, “ilişkisinden memnun olmayan” deneklere ait değerler dışındaki tüm KİDÖ-EŞKRÖ ve KİDÖ-EKRÖ korelasyon katsayılarının anlamlı oluşudur. Gerek tüm örneklem grubu, gerekse kadın/erkek ve bekar/evli gruplara ait katsayılar $r=.29$ ile $r=.48$ arasında değişmiş; hesaplanan z değerleri incelendiğinde, kadın/erkek ve bekar/evli gruplara ait katsayılar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı belirlenmiştir. Konuya cinsiyet açısından bakıldığında, KİDÖ-EKRÖ ilişkisine ait katsayıların kadınlar ve erkekler için benzer olduğu; ancak, KİDÖ-EŞKRÖ ilişkisine ait katsayının erkeklerde ($r=.47$) kadınlara göre ($r=.35$) biraz daha yüksek olduğu görülmüştür. Bekar ve evli deneklere ait korelasyon katsayıları karşılaştırıldığında, bekar deneklerin KİDÖ puanlarının en fazla Anne EKRÖ ($r=.44$), evli deneklerin KİDÖ puanlarının ise en fazla EŞKRÖ ($r=.48$) ile ilişkili olduğu görülmüştür. İlişkisinden memnun olan ve olmayan deneklere ait korelasyon katsayılarında da önemli farklılıklar bulunmuştur. İlişkisinden memnun olan deneklerin KİDÖ puanları hem EŞKRÖ, hem de Anne ve Baba EKRÖ puanları ile anlamlı düzeyde ilişkili iken, ilişkisinden memnun olmayan deneklerde KİDÖ puanları hiçbir ölçek puanı ile ilişkili değildir. İlişkisinden memnun olan deneklerin KİDÖ-EŞKRÖ ilişkisine ait korelasyon katsayısı ($r=.48$), ilişkisinden memnun olmayan deneklerin ilgili katsayısından ($r=.00$) anlamlı düzeyde yüksektir ($z=4.112$; $p<.001$).

III.5.4. Genel Psikolojik Uyumu “Düşük” veya “Yüksek” Olan Kişilerin Ebeveyn ve Eş/Sevgili Kabul-Reddi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Araştırmada yanıt aranan 12. soru, bugünkü genel psikolojik uyumları göreceli olarak “iyi” veya “kötü” olan kişilerin, çocukluk ve yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerde algıladıkları kabul-red ve bugünkü yakın ilişkilerinden memnuniyetleri açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır. Genel psikolojik uyum ile kabul-red arasındaki ilişkisinin bu açıdan irdelenmesi amacıyla, öncelikle genel psikolojik uyumu “düşük” ve “yüksek” olan denekler belirlenmiş ve bu iki grup çocuklukta anne-babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları kabul-red ile bugünkü duygusal ilişkilerinde algılamakta oldukları kabul-red açısından karşılaştırılmışlardır.

Düşük ve yüksek uyumlu deneklerin belirlenmesinde yine ortalama puan ve standart sapma kullanılmıştır. KİDÖ toplam puanı, ortalamanın yarım standart sapma veya daha fazla aşağısında olan 96 denek “yüksek uyumlu”, KİDÖ toplam puanı ortalamanın yarım standart sapma veya daha fazla üstünde olan 102 denek ise “düşük uyumlu” denekler olarak değerlendirilmişlerdir. Bu şekilde oluşturulan iki grubun KİDÖ puanları incelendiğinde, “yüksek uyumlu” deneklerin KİDÖ toplam puanlarının 79 ile 116, “düşük uyumlu” deneklerin KİDÖ puanlarının ise 138 ile 195 puanlar arasında değiştiği belirlenmiştir. “Yüksek uyumlu” grubun ortalama KİDÖ puanı 103.54 (SS=9.73) olarak, “düşük uyumlu” grubun ortalama KİDÖ puanı ise 151.33 (SS=12.11) olarak belirmiştir. Uygulanan t-testi sonucunda, bu iki ortalamanın anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir ($t=30.372$; $sd=196$; $p<.001$).

Bugünkü genel psikolojik uyumu yüksek ve düşük olan denekler belirlendikten sonra, bu iki grup, çocuklukta anne-babalarıyla ilişkilerinde algılamış oldukları ebeveyn kabul-reddi (Anne ve Baba EKRÖ) ve bugünkü duygusal ilişkilerinde algılamakta oldukları eş kabul-reddi (EŞKRÖ) açısından karşılaştırılmış, elde edilen bulgular Tablo 16’da sunulmuştur. Tablo 16’da görüleceği gibi, düşük uyumlu deneklerin gerek Anne EKRÖ, gerek Baba EKRÖ gerekse EŞKRÖ ortalamaları, yüksek uyumlu deneklerin

ilgili ortalamalarından yaklaşık 25 puan yüksektir. Her üç ölçümde de bu iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak $p<.001$ düzeyinde anlamlıdır. Bir sonraki adımda

Tablo 16: Yüksek ve Düşük Uyumlu Deneklerin Ortalama Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ Puanları ve İlgili Analiz Sonuçları

		Yüksek Uyumlu Denekler n=96	Düşük Uyumlu Denekler n=102	t	Sd
AnneEKRÖ	X (SS)	85.67 (24.33)	110.29 (30.88)	6.206*	196
BabaEKRÖ	X (SS)	88.14 (20.87)	115.96 (35.73)	6.636*	196
EŞKRÖ	X (SS)	79.55 (24.20)	107.17 (32.67)	6.726*	196

* $p<.001$

çocuklukta anne-babaları tarafından kabul ve/veya red edilen deneklerin bugünkü genel psikolojik uyumları açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları incelenmiş ve daha önce belirlenmiş olan dört gruba ait ortalama KİDÖ puanları ve bu ortalama puanlara uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi ve ardından gerçekleştirilen Tukey HSD Testi sonuçları Tablo 17’de

Tablo 17: Anne ve/veya Babası Tarafından Kabul veya Red Algılamış Gruplarda KİDÖ Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile İlgili Analiz Sonuçları

	(1) Anne Kabul- Baba Red n=16	(2) Anne Red- Baba kabul N=10	(3) Anne Kabul- Baba Kabul n=60	(4) Anne Red- Baba Red n=34	F	İzleme Analizi (Tukey) Sonuçları
KİDÖ X (SS)	125.82 (25.11)	128.05 (30.38)	117.66 (23.92)	145.04 (12.65)	11.290*	3< 1 ($p<.001$) 3< 4 ($p<.05$);

* $p<.001$

sunulmuştur. Tablo 17’de görüleceği gibi, uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi sonucunda grup ortalamalarının $p<.001$ düzeyinde farklılaştığı bulunmuştur. ANOVA ardından uygulanan izleme analizi (Tukey) sonuçlarına göre, bir ebeveyni tarafından kabul, diğeri

tarafından red edilen grupların (1. ve 2. Gruplar) ortalama KİDÖ puanları hemen hemen aynıdır. Ancak, her iki ebeveyni tarafından da red edildiğini algılayan deneklerin KİDÖ puanı iki ebeveyniyle ilişkisinde de kabul algılamış deneklerin KİDÖ puanından yaklaşık 30 puan yüksektir. Bu iki grubun KİDÖ ortalama puanları arasındaki fark $p<.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Anne ve/veya babası tarafından kabul veya red edilen deneklerin yanısıra, eşi (veya sevgilisi) tarafından kabul veya red edilen denekler de genel psikolojik uyumları açısından karşılaştırılmıştır. Bu iki grubun ortalama KİDÖ puanları ve bu puanlara uygulanan t-testi sonucu Tablo 18’de sunulmuştur. Tablo 18’de sunulan ortalamalarda görüleceği gibi, eşi (veya sevgilisi) ile ilişkisinde red algılayan deneklerin ortalama

Tablo-18: Eşi veya Sevgilisiyle İlişkisinde Kabul veya Red Algılayan Grupların Ortalama KİDÖ Puanları ve İlgili Analiz Sonucu

	Eşi veya Sevgilisiyle İlişkisinde Kabul Algılayan Denekler n=128	Eşi veya Sevgilisiyle İlişkisinde Red Algılayan Denekler n=70	t	Sd
KİDÖ X (SS)	117.30 (19.39)	139.84 (18.74)	7.904*	195

* $p<.001$

KİDÖ puanı, yakın ilişkisinde kabul algılayan deneklerin ortalamasından yaklaşık 20 puan yüksektir. İki grubun KİDÖ ortalamaları arasındaki bu fark $p<.001$ düzeyinde anlamlıdır.

III.5.5. Yetişkinlik Dönemindeki Genel Psikolojik Uyumun Yordanmasına İlişkin Bulgular

Çocukluk dönemi yakın ilişkileri ile yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinin genel psikolojik uyum ile ilişkisinin irdelenmesi amacıyla son olarak psikolojik uyumun yordanmasında çocukken anne-babayla ilişkide algılamış olan kabul-red ile kişinin bugünkü yakın ilişkisinde algılamakta olduğu kabul-reddin göreceli katkılarının ne olduğu incelenmiştir. Sorunun yanıtlanması için psikolojik uyumu değerlendiren KİDÖ toplam puanının Anne EKRÖ/K, Baba EKRÖ/K ve EŞKRÖ/K alt-ölçek ve toplam puanları tarafından ne kadar yordandığı belirlenmiştir. Aşağıda sunulan yol analizinin gerçekleştirilmesinde de çoklu regresyon analizi uygulanmış ancak bu analizlerde sadece Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, EŞKRÖ “toplam” puanları kullanılmıştır. Konunun daha detaylı irdelenmesi amacıyla bu kez KİDÖ toplam puanının yordanan değişkeni oluşturduğu Aşamalı Regresyon Analizi’nde, Anne ve Baba EKRÖ/K ile EŞKRÖ/K’ye ait toplam puanlar ile bu üç ölçeğe ait 15 alt-ölçek puanı (toplam 18 değişken) yordayıcı değişkenler olarak alınmıştır. Aşamalı Regresyon Analizi kadın ve erkek denekler için ayrı ayrı uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda Tablo 19’da özetlenmiştir.

Tablo 19: Genel Psikolojik Uyumun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

		R ²	R ² Artış Miktarı	F	Std. β
KADINLAR n=155	1. Aşama Ayırışmamış Red (Baba EKRÖ/K)	.173	.173	31.974***	.416***
	2. Aşama Ayırışmamış Red (Baba EKRÖ/K)	.269	.096	27.994***	.327***
	Kontrol (EŞKRÖ/K)				.323***
	3. Aşama Ayırışmamış Red (Baba EKRÖ/K)	.316	.047	23.245***	.316***
	Kontrol (EŞKRÖ/K)				.292***
	Sıcaklık (Anne EKRÖ/K)				-.219**
	4. Aşama Ayırışmamış Red (Baba EKRÖ/K)	.336	.020	18.993	.543***
	Kontrol (EŞKRÖ/K)				.295***
	Sıcaklık (Anne EKRÖ/K)				-.237**
	Saldırganlık (Baba EKRÖ/K)				-.271*
ERKEKLER n=140	1. Aşama Toplam Puan (EŞKRÖ/K)	.226	.226	40.336***	.476***
	2. Aşama Toplam Puan (EŞKRÖ/K)	.278	.052	26.395***	.391***
	Ayırışmamış Red (Baba EKRÖ/K)				.243**
	3. Aşama Toplam Puan (EŞKRÖ/K)	.299	.021	19.318***	.341***
	Ayırışmamış Red (Baba EKRÖ/K)				.175*
	Toplam Puan (Anne EKRÖ/K)				.174*

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

Tablo 19’da görülebileceği gibi, kadın deneklerin yetişkinlik dönemindeki psikolojik uyumunun yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken Baba EKRÖ/K’nın Ayırışmamış Red alt ölçek puanı olmuştur. Ayırışmamış Red alt ölçek puanı tek başına KİDÖ toplam puanlarındaki toplam varyansın %17’sini açıklamıştır. İkinci aşamada EŞKRÖ/K’nın Kontrol alt-ölçek puanının yordama işlemine katılması ile bu oran %27’ye; üçüncü aşamada Anne EKRÖ/K’nın Sıcaklık alt ölçek puanının katılımıyla %32’ye ve dördüncü aşamada Baba EKRÖ’nin Saldırganlık alt ölçek puanının katılımıyla % 34’e yükselmiştir.

Diğer yanda, erkek deneklerin Aşamalı Regresyon Analizi sonuçlarına bakıldığında, psikolojik uyumun yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken EŞKRÖ/K

toplam puanı olarak belirlemiştir. EŞKRÖ/K toplam puanı erkek deneklerin KİDÖ toplam puanlarındaki toplam varyansın %23'ünü açıklamıştır. İkinci aşamada Baba EKRÖ/K'nın Ayrışmamış Red alt ölçek puanının yordama işlemine katılması ile bu oran %28'e; üçüncü aşamada ise Anne EKRÖ/K toplam puanın katılımıyla %30'a yükselmiştir.

III.6. Eş (Sevgili) Kabul-Reddinin Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırmada yanıt aranan bir diğer soru, yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinde algılanan eş (veya sevgili) kabul-reddinin yordanmasında çocukken anne-babayla ilişkide algılamış olan kabul-red ile kişinin bugünkü genel psikolojik uyumun göreceli katkılarının ne olduğudur. Sorunun yanıtlanması için EŞKRÖ/K toplam puanının, Anne EKRÖ/K, Baba EKRÖ/K ve KİDÖ toplam ve alt-ölçek puanları tarafından ne kadar yordandığı belirlenmiştir. EŞKRÖ/K toplam puanın yordanan değişkeni oluşturduğu Aşamalı Regresyon Analizi'nde, Anne ve Baba EKRÖ/K ile KİDÖ'ye ait toplam puanlar ile bu üç ölçeğe ait 17 alt-ölçek puanı (toplam 20 değişken) yordayıcı değişkenler olarak alınmıştır. Aşamalı Regresyon Analizi kadın ve erkek denekler için ayrı ayrı uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda Tablo 20'de özetlenmiştir.

Tablo 20: Eş veya Sevgiliyle İlişkide Algılanan Kabul-Reddin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

		R ²	R ² Artış Miktarı	F	Std. β
KADINLAR n=155	1. Aşama Öz-Saygı (KİDÖ)	.159	.159	28.957***	.399***
	2. Aşama Öz-Saygı (KİDÖ)	.218	.059	21.222***	.311***
	İhmal (Anne EKRÖ/K)				.259**
	3. Aşama Öz-Saygı (KİDÖ)	.263	.044	17.941***	.224**
	İhmal (Anne EKRÖ/K)				.261**
	Ayrılmamış Red (Baba EKRÖ/K)				.228**
ERKEKLER n=140	1. Aşama Toplam Puan (KİDÖ)	.226	.226	40.366***	.476***
	2. Aşama Toplam Puan (KİDÖ)	.317	.090	31.757***	.378***
	Sıcaklık (Baba EKRÖ/K)				-.316***
	3. Aşama Toplam Puan (KİDÖ)	.356	.039	25.036***	.311***
	Sıcaklık (Baba EKRÖ/K)				-.271***
	Saldırganlık (Anne EKRÖ/K)				.218**

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

Kadın deneklerin eş veya sevgisiyle ilişkide algıladıkları kabul-reddin yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken öz-saygı olmuştur. KİDÖ'nün Öz-Saygı alt-ölçek puanı tek başına EŞKRÖ/K puanlarındaki toplam varyansın %16'sını açıklamıştır. İkinci aşamada Anne EKRÖ/K'nın İhmal alt ölçek puanının yordama işlemine katılması ile bu oran %22'ye; üçüncü aşamada ise Baba EKRÖ/K'nın Ayrılmamış Red alt ölçek puanının katılımıyla %26'ya yükselmiştir.

Diğer yanda, erkek deneklerin Aşamalı Regresyon Analizinde, eş veya sevgiliyle ilişkide algılanan kabul-reddin yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken KİDÖ toplam puanı olarak belirmiştir. KİDÖ toplam puanı tek başına erkek deneklerin EŞKRÖ/K puanlarındaki toplam varyansın %23'ünü açıklamıştır. İkinci ve üçüncü aşamada sırasıyla Baba EKRÖ/K'nın Sıcaklık ve Anne EKRÖ/K'nın Saldırganlık alt ölçek puanlarının yordama işlemine katılması ile bu oran %36'ya yükselmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, kadın deneklere ait Aşamalı Regresyon Analizinde eş veya sevgiliyle ilişkide algılanan kabul-reddin yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken KİDÖ'nün Öz-Saygı alt-ölçek puanı olmuştur. Konunun daha iyi anlaşılması amacıyla, araştırma soruları arasında yer almamasına karşın, kadınların eş veya sevgilileriyle ilişkilerinde algıladıkları kabul-reddin yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken olarak beliren öz-saygının en fazla hangi değişkenler tarafından yordandığı araştırılmış; bu amaçla, KİDÖ Öz-Saygı alt ölçek puanının yordanan değişkeni, Anne EKRÖ/K, Baba EKRÖ/K ve EŞKRÖ/K toplam ve alt ölçek puanlarının ise yordayıcı değişkenleri oluşturduğu Aşamalı Regresyon Analizi uygulanarak elde edilen sonuçlar Tablo 21'de sunulmuştur.

Tablo 21: Kadın Deneklerde KİDÖ Öz-Saygı Alt Ölçeğinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

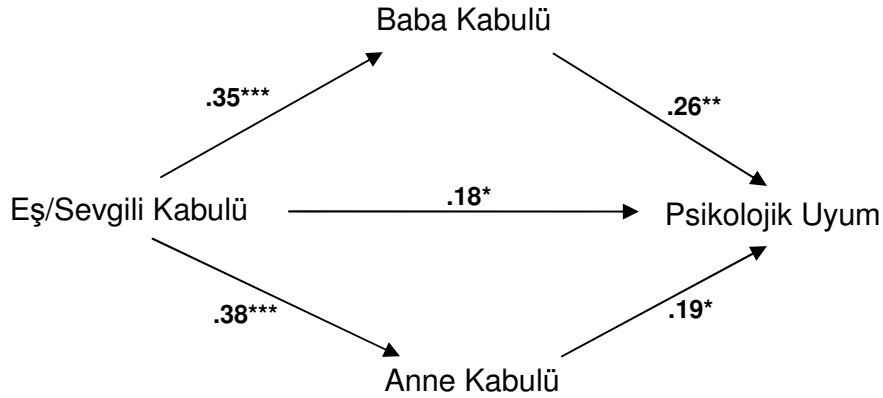
		R ²	R ² Artış Miktarı	F	Std. β
KADINLAR n=155	1. Aşama Saldırganlık (EŞKRÖ/K)	.210	.210	40.601***	.458***
	2. Aşama Saldırganlık (EŞKRÖ/K)	.264	.055	27.329***	.373***
	Sıcaklık (Anne EKRÖ/K)				-.249**
	3. Aşama Saldırganlık (EŞKRÖ/K)	.317	.052	23.332	.273**
	Sıcaklık (Anne EKRÖ/K)				-.261***
	Saldırganlık (Baba EKRÖ/K)				.278**

Tablo 21'de özetlenen bulgulara göre, kadın deneklerin öz-saygılarının yordanmasında en güçlü yordayıcı değişken EŞKRÖ/K'nın Saldırganlık alt ölçek puanı olmuştur. Saldırganlık alt ölçek puanı tek başına KİDÖ Öz-Saygı alt ölçek puanındaki toplam varyansın %21'ini açıklamıştır. İkinci aşamada Anne EKRÖ/K Sıcaklık, üçüncü aşamada ise Baba EKRÖ/K Saldırganlık alt ölçek puanlarının yordama işlemine katılması ile açıklanan toplam varyans oranı %32'ye yükselmiştir.

III.7. Eş/Sevgili Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişki Üzerinde Anne-Baba Kabul-Reddinin Etkilerine İlişkin Bulgular

Hatırlanacağı üzere, bu çalışmada yanıtlanmaya çalışılan son soru çocukluk dönemine ilişkin ebeveyn kabul-reddi anılarının, yetişkinlik döneminde algılanan eş/sevgili kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide nasıl bir ara (mediating) faktör rolü oynadığıdır. Konu kadın ve erkek denekler için ayrı ayrı yapılan bir dizi aşamalı çoklu regresyon (stepwise multiple regression) analizi ile irdelenmiştir. Yol analizi çerçevesinde Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, EŞKRÖ ve KİDÖ toplam puanları ile uygulanan regresyon analizleri önce “kontrol” değişkeni dışarıda bırakılarak, sadece kabul-red puanları ile yapılmış ardından “kontrol” değişkeni de analizlere dahil edilerek tekrarlanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

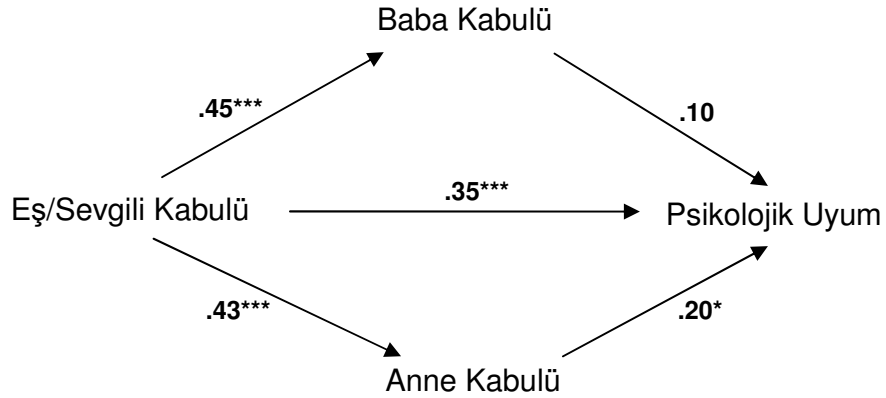
Kadınlarda eş (veya sevgili), anne ve baba kabulünün doğrusal bileşimi (linear combination) kadınların genel psikolojik uyumu ile anlamlı düzeyde ilişkilidir. $R=.47$ düzeyindeki çoklu korelasyon katsayısına göre, kadınların psikolojik uyumundaki varyansın yaklaşık %22’lik bir bölümünün bu üç değişkenle açıklanabilmektedir. Çoklu regresyon analizi sonuçları kadınların psikolojik uyumunda en önemli katkının çocuklukta algılanmış olan baba kabulünün olduğunu ortaya koymuştur ($\beta = .26$, $t(154) = 3.36$, $p = .001$). Kadınların psikolojik uyumunun yordanmasında bugünkü yakın ilişkide algılanmakta olan eş veya sevgili kabulü $\beta = .18$, $t(154) = 2.26$, $p = .025$ ile çocuklukta algılanmış olan anne kabulünün ($\beta = .19$, $t(154) = 2.43$, $p = .016$) katkıları kadın deneklerde hemen hemen aynı olmuştur. Ayrıca, kadın deneklerden elde edilen verilere uygulanan analizlerin sonucunda, çocuklukta algılanmış olan hem anne hem baba kabulünün, eş (sevgili) kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye kısmen aracı (mediating) değişkenler olarak etki ettikleri görülmüştür (Şekil 2).

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Şekil 2: Eş/Sevgili, Baba ve Anne Kabulünün Kadın Deneklerin Psikolojik Uyumuna Üzerindeki Etkilerini Gösteren Yol Modeli. Yol katsayıları standardize edilmiş regresyon katsayılarıdır (Betalar).

Diğer yanda, erkek deneklerde, genel psikolojik uyumla ilgili faktörlerin analizi sonucunda farklı bir tablo ortaya çıkmıştır. Erkeklerde bulunan $R=.53$ düzeyindeki çoklu korelasyon katsayısı, erkek deneklerin psikolojik uyumundaki varyansın yaklaşık %28’lik bir bölümünün, eş (veya sevgili), anne ve baba kabulünün doğrusal bileşimi (linear combination) ile açıklanabilmektedir. Ancak, çoklu regresyon analizi sonuçları, kadın deneklerden farklı olarak, erkek deneklerin psikolojik uyumunda en önemli katkının eş veya sevgili kabulü olduğunu ortaya koymuştur ($\beta = .35$, $t(139) = 4.14$, $p < .001$). Çocuklukta anneye ilişkide algılanmış olan kabul de anlamlı düzeyde bir katkı sağlamışsa da, bu katkının düzeyi eş veya sevgili kabulü kadar güçlü olmamıştır ($\beta = .20$, $t(139) = 2.26$, $p = .025$). Erkek deneklerde baba kabulü, (anne ve eş/sevgili kabulünün etkileri kontrol edildiğinde) psikolojik uyumla anlamlı düzeyde ilişkili bulunmamıştır ($\beta = .10$, $t(139) = 1.05$, $p > .05$). Ayrıca, erkek deneklerin verilerine uygulanan analizlerin sonucunda, çocuklukta algılanmış olan anne kabulünün, eş (sevgili) kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye kısmen aracı (mediating) değişkenler olarak etki ettiği; ancak, baba kabulünün böyle bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir (Şekil 3).

*p< .05, **p <.01, ***p<.001

Şekil 3: Eş/Sevgili, Baba ve Anne Kabulünün Erkek Deneklerin Psikolojik Uyumuna Üzerindeki Etkilerini Gösteren Yol Modeli. Yol katsayıları standardize edilmiş regresyon katsayılarıdır (Betalar).

Yukarıda sunulan sonuçlara ait çoklu regresyon analizlerine “eş/sevgili kontrolü” dahil edilmemiştir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için analizler “eş/sevgili kontrolü”nün de dahil edilmesiyle tekrarlanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

“Eş/sevgili kontrolü” de analizlere dahil edildiğinde kadın deneklerde yukarıda değinilen tablodan biraz daha farklı bir tablo ortaya çıkmıştır. Anne, baba ve eş/sevgili kabulü kadınların psikolojik uyumu ile güçlü bir şekilde ilişkili olmasına karşın, “eş/sevgili kontrolü”nün regresyon denkleminde dahil edilmesiyle birlikte, eş kabulünün kadınların psikolojik uyumuna katkısı anlamsız bir düzeye gerilemiştir. Diğer bir deyişle, kadın deneklerde, eş/sevgili kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişki aslında eş/sevgili kabulü ile eş/sevgili kontrolü arasındaki ilişkiye bağlı olarak ortaya çıkmıştır ($r = .47, p < .001$).

Diğer yanda, erkek deneklerde de, anne, baba ve eş/sevgili kabulünün psikolojik uyum ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuş; ancak, eş/sevgili kontrolünün regresyon denkleminde kontrol edilmiş olmasına rağmen, erkek deneklerde eş/sevgili

kabulü, psikolojik uyum varyansına yine de en güçlü katkıyı yapan değişken olarak belirmiştir. Erkek deneklerde eş/sevgili kontrolü, eş/sevgili kabulü ile yüksek düzeyde ilişkili bulunsa da ($r = .43$, $p < .001$) psikolojik uyum varyansına anlamlı bir katkısı olmamıştır. Erkek deneklerde dikkati çeken bir nokta da, anne ve eş/sevgili kabulü ve eş/sevgili kontrolünün etkileri kontrol edildiğinde, baba kabulünün psikolojik uyum üzerinde anlamlı bir katkısının görülmeiştir. Hatırlanacağı üzere, eş/sevgili kontrolü analizlere dahil edilmediğinde de aynı bulgu ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu bölümde bir önceki bölümde sunulmuş olan araştırma bulguları sırasıyla ele alınarak tartışılmıştır.

IV.1. Yetişkin Kişilerin Anne-Baba Ve Eş Kabul-Reddi Algıları: Cinsiyet ve Medeni Durum Farklılıklarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bulgular Bölümü'nde Tablo 2'de sunulmuş olan çocuklukta anne-babayla (Anne-Baba EKRÖ) ve yetişkinlikte eş veya sevgiliyle (EŞKRÖ) yaşanan yakın duygusal ilişkilerde algılanan kabul-redde ilişkin ortalamalara bakıldığında bu üç ortalamanın da sıcaklık boyutunun “kabul” ucuna yakın olduğu görülmektedir. Araştırmada elde edilen bu ortalamalara göre, Türkiye'deki bekar veya evli kadın ve erkeklerin karşı cinsle yakın duygusal ilişkilerinde daha çok kabul algıladıkları söylenebilir. Ortalamalar açısından, anne, baba ve eş (veya sevgili) ile yaşanan yakın ilişkilerde, göreceli olarak en fazla kabul, eş (veya sevgili) ile yaşanan ilişkilerde, en az kabul ise çocuklukta babayla yaşanan ilişkide algılanmaktadır. Bu durum hem kadın/erkek hem de bekar/evli gruplar için aynı şekilde ortaya çıkmakta; diğer bir deyişle, kişilerin cinsiyeti veya medeni durumu ne olursa olsun, en fazla kabul eş (veya sevgili) ile ilişkide en az kabul ise çocuklukta babayla ilişkide algılanmaktadır.

Bu bulgular, Varan'ın (2005) yine yetişkin Türk deneklerle yapmış olduğu çalışmada elde etmiş olduğu sonuçlara benzerdir. Varan'ın (2005) çalışmasında hem kadın hem de erkek deneklerde en fazla kabulün eş (veya sevgili) ile ilişkide, en az kabul ise babayla olan ilişkide algılandığı bulunmuştur. En az “kabul”ün babalarla ilişkide algılanması, geleneksel olarak ataerkil bir yapıya sahip olan Türk ailelerinde babaların annelere göre daha “otoriter” ve çocuklara daha “uzak” konumuyla ilişkili olabilir.

Araştırmada elde edilen bir başka önemli bulgu, bekar deneklerin sevgilileriyle ilişkilerinde evli deneklerin eşleriyle olan ilişkilerinde algıladıklarından daha fazla kabul algıladıklarıdır. Diğer bir deyişle, “flört” ilişkisinde algılanan kabul evlilikte azalmaktadır. Varan’ın (2005) çalışmasında da rapor edilen bu bulgu, evlilik öncesinde yaşanan ilişkilerde eşlerin birbirlerine karşı daha kabul edici olduklarını, ancak daha uzun süreli bir evlilik ilişkisinde kabul ve toleransın, muhtemelen ortaya çıkmaya başlayan sorun ve çatışmalarla birlikte azaldığını ortaya koymaktadır. Ancak, bekar deneklerin bugünkü yakın ilişkilerinde evli deneklere göre daha fazla kabul algılamaları, bu (bekar) deneklerin çocuklukta anneleriyle ilişkilerinde evli grupta yer alan deneklere göre daha fazla kabul yaşamış olmalarından kaynaklanmış olabilir.

IV.2. Yakın İlişkisinden Memnun Olan ve Olmayan Kişilerin Anne-Baba ve Eş Kabul-Reddi Algıları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin Tablo 4-6’da sunulmuş olan Anne EKRÖ, Baba EKRÖ ve EŞKRÖ toplam puan ortalamalarında en dikkati çeken bulgu, bu iki grubun her üç ölçümde de birbirlerinden anlamlı düzeyde farklılaştıklarıdır. Elde edilen ortalamalara göre, bugünkü yakın ilişkisinden memnun olan denekler, ilişkisinden memnun olmayan deneklere göre, hem çocuklukta anne ve babaları hem de bugünkü ilişkide eş (veya sevgilileri) ile ilişkilerinde çok daha fazla kabul algılamaktadırlar.

Hatırlanacağı üzere, bu araştırmada deneklerin “ilişkisinden memnun olan” ve “ilişkisinden memnun olmayan” denekler olmak üzere iki farklı gruba ayrılımları, Bireysel Bilgi Toplama Formu’nda yer alan bir madde üzerinde yaptıkları değerlendirmeye göre yapılmıştır. Araştırmada ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin EŞKRÖ puan ortalamaları arasında bulunan 36 puanlık büyük fark, grupların

oluşturulmasında uygulanan bu yöntemin geçerliği hakkında önemli bir kanıt sağlamıştır.

Araştırmada elde edilen Anne/Baba EKRÖ ve EŞKRÖ ortalamaları, bugünkü yakın ilişkisinden memnun olan deneklerin, olmayan deneklere göre, çocuklukta hem anneleri hem de babalarıyla ilişkilerinde daha fazla kabul algılamış olduklarını göstermektedir. Diğer bir deyişle, çocuklukta anne-babasıyla daha fazla kabul yaşayan kişiler bugünkü ilişkisinde eşi veya sevgiliyle de daha fazla kabul yaşamaktadır. EKAR Kuramı'nın görüşlerini doğrultusunda olan bu bulgu, çocuklukla yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri arasında bir sürekliliğe işaret etmektedir.

IV.3. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Eş Kabul-Reddi Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması

Çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasındaki sürekliliğin belki de en net göstergesi çocuklukta algılanmış olan ebeveyn kabul-reddi (EKRÖ) ile yetişkinlikte algılanmakata olan eş (veya sevgili) kabul reddi (EŞKRÖ) arasındaki ilişki olacaktır. Araştırmada, çocuklukla yetişkinlik dönemi yaşantıları arasındaki bu ilişki EKRÖ-EŞKRÖ toplam puanları arasında korelasyon katsayılarının hesaplanması ile irdelenmiştir.

Bulgular Bölümü'nde Tablo 7'de sunulmuş olan korelasyon katsayılarına göre, yetişkinlik döneminde eş veya sevgili ile ilişkide algılanan kabul-red, çocuklukta anne-baba ile ilişkide algılanmış olan kabul-red ile anlamlı düzeyde (anne ile $r=.39$, baba ile $r=.38$) ilişkilidir. Elde edilen bu katsayılar EKAR Kuramı ile yapılmış benzer çalışmalarda elde edilmiş olan katsayılarla tutarlıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Khaleque (2001) tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmada bu katsayılar anne ve baba için sırasıyla .20 ($p<.05$) ve .23 ($p<.05$); Varan (2005) tarafından ülkemizde yapılmış olan çalışmada ise .36 ($p<.01$) ve .33 ($p<.01$) olarak bulunmuştur. Ancak burada vurgulanması gereken önemli bir nokta vardır. Furukawa ve

arkadaşlarının da (2002) altını çizdiği gibi, çocukluk ile yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri arasında literatürde genel olarak .30 civarında rapor edilen korelasyon katsayılarına göre çocukluk dönemindeki yaşantılar yetişkinlik dönemindeki yaşantılarıdaki varyansın sadece yaklaşık %10'unu açıklamaktadır. Yine de, en azından istatistiksel açıdan, yetişkin bir kişinin yakın duygusal ilişkisinde ne kadar kabul veya red algılayacağı, çocuklukta anne ve babası ile ilişkide ne kadar kabul veya red algılamış olduğuna bağlı görülmektedir.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, yetişkinlerin bugünkü yakın ilişkilerinde özellikle çocuklukta anneleriyle ilişkilerinin rolü olduğu görülmektedir. Örneğin, Carnelley ve ark. (1994) çalışmasında, çocukluklarında anneleriyle ilişkilerini sıcak ve olumlu olarak niteleyen deneklerin bugünkü evlilik uyumlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada çocuklukta babayla yaşanan ilişkinin etkisiz olduğu gösterilmiştir. Benzer biçimde, Furukowa ve ark.'nın (2002) çalışmasında, kadınların çocukluklarında anneleriyle ilişkilerinin bugün eşleriyle ilişkileriyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ($r=.29$, $p<.05$), ancak kadınların babalarıyla ilişkilerinin bugünkü eş ilişkisiyle ilişkili olmadığı bulunmuştur.

Konuya cinsiyet açısından bakıldığında, çocuklukla yetişkinlik dönemi yakın ilişkiler arasında, erkek deneklerde kadın deneklere göre daha yüksek bir süreklilik görülmektedir. Bu durum özellikle baba ile ilişkide algılanmış kabul-red ile eş (veya sevgili) ile ilişkide yaşanmakta olan kabul-red arasındaki ilişkide daha da belirgindir. Eş veya sevgili ile ilişkide algılanan kabul-reddin babayla ilişkide algılanmış kabul-redle ilişkisi erkek deneklerde kadın deneklere göre daha belirgindir. Erkek deneklere ait korelasyon katsayılarının kadın deneklere ait korelasyon katsayılarından göreceli olarak yüksek oluşu, erkeklerin bugünkü duygusal ilişkilerinde, geçmiş yakın ilişkilerinde yaşadıklarını daha yüksek düzeyde tekrarladığını göstermektedir. Varan'ın (2005) yapmış olduğu çalışmada da çocuklukta ebeveynlerle ilişkide algılanan kabul-reddin yetişkinlik dönemindeki duygusal ilişkilerde algılanan kabul-redle ilişkisi erkek deneklerde kadın deneklere göre daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Sözü edilen bu çalışmada Anne EKRÖ-EŞKRÖ ve Baba EKRÖ-EŞKRÖ korelasyon katsayıları kadın

denekler için sırasıyla $r=.30$ ($p<.01$) ve $r=.27$ ($p<.01$) iken, erkek deneklerde bu katsayılar $.56$ ($p<.01$) ve $.48$ ($p<.01$) olarak belirlemiştir.

Varan'ın (2005) çalışmasında olduğu kadar belirgin olmamakla beraber, bu çalışmada da çocukluk ve yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri arasındaki ilişki erkek deneklerde daha güçlü olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de, annelerin erkek çocuklarıyla yaşam boyu süren yakın ilişkiler kurdukları aile kültürümüzdeki önemli olgulardan biridir. Fişek'e (1982) göre, Türkiye'de eşler çoğunlukla kendi ayrı dünyalarında yaşarlar. Yakınlık ihtiyacını eşleri ile gideremeyen anneler, bu ihtiyaçlarını karşılamak için çocuklarına yönelirler. Bu durumdaki annelerin yöneldiği çocuk ise genellikle ailenin güç yapısı içerisinde babadan sonra en fazla güce sahip olan büyük erkek çocuk olur. Annelerin çocuklar üzerindeki bu belirleyici rolü ve gerek bağlanma kuramı gerekse EKAR kuramı tarafından iddia edildiği gibi annelerin "zihinsel tasarımlar" aracılığıyla çocuklarının yetişkinlikteki yakın ilişkilerini daha fazla şekillendirdiği kabul edilecek olursa, annelerin bu şekillendirici rollerinin kızlardan çok erkek çocuklar üzerinde etkili olacağı düşünülebilir. Bu durumda, anneleriyle daha yakın ilişkiler kuran ve onların şekillendirici etkilerine daha açık olan Türk erkek çocuklarının, çocuklukta oluşan dinamikleri kızlara göre yetişkinlikteki yakın ilişkilerine daha fazla taşımaları beklenebilir. Ne var ki, erkek deneklerin yetişkinlik yaşamındaki duygusal ilişkilerinde sadece çocuklukta anneyle yaşanmış olanlar değil, babayla yaşanmış olanlar da kadın deneklere göre daha fazla tekrar etmektedir. İlgili korelasyon katsayısı (Baba EKRÖ-EŞKRÖ) kadın deneklerde $r=.35$ iken, erkek deneklerde $r=.45$ olarak belirlemiştir. Bu bulguya göre, erkek deneklerin çocuklukta algılamış oldukları baba kabul-reddi, yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkide kadın deneklere göre daha fazla tekrar etmektedir.

Araştırmada elde edilen korelasyon katsayılarına bakılacak olursa, Türk erkeklerin yaşamında baba ($r=.45$; $p<.001$) anne ($r=.42$; $p<.001$) kadar ön plana çıkmaktadır. Son yıllarda, gerek yurtdışında gerekse ülkemizde yapılmış bazı çalışmalar annelerin çocukların yaşamında babalara göre daha belirleyici oldukları görüşünü sorgulamakta ve bu görüşe ters bulgular rapor etmektedirler (Yalçınkaya 1997; Rohner,

1998; Rohner ve Veneziano, 2001; Parmar ve Rohner, 2005; Varan, 2005, Varan ve Eryüksel, 2004). Yalçınkaya (1997) sadece kadın deneklerle yapmış olduğu çalışmada, baba kabul-reddinin kız çocukların yetişkinlikteki duygusal ilişkileri için özellikle önemli olduğunu bulmuş; Varan (2005) ise, hem erkek hem kadın deneklerle yaptığı çalışmasında, babaların çocuklarının yaşamında hemen hemen anneleri kadar önemli olduğu sonucuna varmıştır. Varan'ın (2005) çalışmasında EKRÖ-EŞKRÖ puanları arasında korelasyon katsayısı anneler için $r=.56$ ($p<.01$) olarak bulunurken, babalar için $r=.48$ ($p<.01$) olarak belirlemiştir. Bu katsayıların ışığında Varan (2005) ülkemizde babaların çocukların yaşamında en az anneler kadar önemli bir rol oynadıklarını ileri sürmüştür. Anneanneler, anneler ve kız çocuklarla yapılan ve ülkemizde üç kuşakta ebeveyn kabul-reddini inceleyen çalışmada ise, Varan ve Eryüksel (2004) kız çocuklar için babaların öneminin son üç kuşakta giderek arttığını ve babaların çocuklarının yaşamında en az anneler kadar belirleyici bir rol oynamaya başladıklarını bulmuşlardır. Hindistan'da üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada da, Parmar ve Rohner (2005) yetişkinlikte eş veya sevgiliyle yaşanan ilişkide algılanan kabul-reddin çocuklukta anne ile değil baba ile ilişkide algılanan kabul-red ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Daha önce belirtildiği gibi, Amerika Birleşik Devletleri'nde Khaleque (2001) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada da EKRÖ-EŞKRÖ puanları arasında korelasyon katsayısı anneler için $r=.20$ ($p<.05$) olarak bulunurken, babalar için $r=.23$ ($p<.05$) olarak bulunmuş ve eş kabul-reddinin hem anne hem de baba kabul-reddi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Özetlenecek olursa, bu araştırmadan elde edilen bulgular yetişkinlikteki yakın duygusal ilişkilerde algılanan kabul-reddin, çocuklukta hem anne hem de babayla yaşanmış ilişkilerde algılanmış kabul-red ile ilişkili olduğunu ve bu ilişkinin erkek deneklerde daha güçlü bir biçimde ortaya çıktığını göstermektedir.

Bulgular Bölümü'nde Tablo 7'de sunulan EKRÖ-EŞKRÖ korelasyon katsayılarına medeni durum açısından bakıldığında dikkat çeken bir başka bulgu ortaya çıkmaktadır. Bekar deneklerin sevgilileriyle ilişkide algıladıkları kabul-red, çocuklukta babalarından çok anneleriyle ilişkide algıladıkları kabul-redle benzeşirken (baba için $r=.32$; anne için $r=.48$), evli deneklerin eşleriyle ilişkide algıladıkları kabul-red,

çocuklukta annelerinden çok babalarıyla ilişkide algıladıkları kabul-redle daha fazla benzeşmektedir (baba için $r=.43$; anne için $r=.30$). Konuya, cinsiyet değişkeni de hesaba alınarak bakıldığında, bu örüntünün hem kadın hem de erkek deneklerde ortaya çıktığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, hem erkek hem kadın bekar deneklerin sevgilileriyle ilişkilerinde algıladıkları kabul-red, çocuklukta daha çok anneyle ilişkide algılamış oldukları kabul-red ile benzerlik göstermekteyken, evlilikte bu tablo değişmekte ve hem kadın hem de erkek deneklerin eşleriyle ilişkide algılamakta oldukları kabul-red, çocuklukta babalarıyla ilişkide algılamış oldukları kabul-red ile daha çok benzerlik göstermektedir.

Bekar ve evli denekler arasında görülen bu farklılığa dinamik açıdan bakıldığında bazı olası açıklamalar üzerinde durulabilir. Dinamik açıdan bakıldığında, erkekler için belki de en önemli dinamiklerden birisi “yeterlilik”tir. Aynı şekilde kadınlara bakıldığında, kadınların yaşamında “beğenilme ve sevilme”nin ön plana çıktığı görülmektedir. Erkekler yaşamları boyunca (konu ister cinsellik, ister kariyer, ister başka birşey olsun), bilinçte veya bilinç altında “yeterli” olmakla “uğraşırken”; kadınların yaşamında “beğenilme ve sevilme” onların sadece duygusal ilişkilerinde gündeme gelen bir dinamik olmanın ötesinde, tüm yaşamlarını doğrudan veya dolaylı etkileyen belki de en kritik dinamiklerden biri olarak belirlemektedir. Bekarlık dönemindeki flört sürecinde bu iki önemli dinamik de geri plandadır. Bekarlık dönemindeki flört döneminde daha çok yakınlık, paylaşma, ilgi, sıcaklık gibi dinamikler gündemdedir. Erkekten istediği yakınlığı, ilgiyi ve sevgiyi bulan kadın yaşamından memnun, kendisine hayran gözlerle bakılan, meydan okunmayan erkek ise rahattır. Bu durumda flört ilişkisinde algılanan kabul-red daha çok çocuklukta anne ile ilişkide yaşanan ve algılanan kabul-redde benzer olacaktır.

Evlilikle birlikte pek çok şeyin değiştiği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Flört döneminin geride kalmasıyla birlikte, erkeğin evlilik süreci içerisinde kadına giderek daha az zaman ayırması, beğenisini ve ilgisini daha az göstermesi kadında kökleri çocukluk döneminde babayla yaşanmış ilişkiye uzanan “beğenilme ve sevilme” dinamiğinin aktifleşmesine neden olur. Kadın için tehdit edici olan bu durum, birlikte

yaşamının getirdiği diğer gerginliklerle birlikte karı-koca arasında çeşitli çatışmaların gündeme gelmesine neden olur. Evlilikteki çatışmalarla birlikte eşler arasında ortaya çıkan güç savaşı, erkekte “yeterlik” dinamiğinin aktifleşmesine yol açarak çatışmaların daha da şiddetlenmesine neden olacaktır. Böylelikle, kadın kocasının kendisini ne kadar sevip sevmediği ile “uğraşırken”, kadın tarafından evlilik ilişkisinde giderek daha fazla eleştirilen, meydan okunan erkek için “yeterlilik” dinamiği daha ön plana çıkacaktır. Psikodinamik açıdan bakılacak olursa, hem kadınların “beğenilme ve sevilme” hem de erkeklerin “yeterlilik” dinamiğinin kökleri çocukluk dönemindeki Oedipal karmaşadadır ve her ikisinde de konu doğrudan babayla ilişkilidir. Ülkemizdeki ailelere bakılacak olursa, babalar annelere göre evde daha az zaman geçirmekte, çocuklarıyla anneye nazaran daha az ilgilenmekte, annelere göre çocuklarına biraz daha uzak durmakta ve yakınlık ve sevgi duygularını daha az ifade etmektedirler. Oedipal dönemde kız çocuklarının gözü kulağı babada, babasının kendisini ne kadar beğendiği ve sevdiğindedir. Oedipal dönemde kız çocuk için babası tarafından “beğenilme ve sevilme” son derece önemliyken, erkek çocuklar için “yeterli olup olmama” yine Oedipal dönemde babalarıyla ilişkide gündeme gelen bir dinamiktir. Konuya bu açıdan bakıldığında, flört dönemine göre evlilikte çok daha fazla gündeme gelen bu iki dinamik de doğrudan babayla ilgilidir. Dolayısıyla, evlilikteki yakın ilişkilerde yaşanan ve algılanan kabul-red, çocuklukta anneden çok babayla ilişkide yaşanan ve algılanan kabul-red ile örtüşecektir.

Çocukluktaki yakın ilişkiler ile yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerde algılanan kabul-red arasındaki ilişki bir sonraki adımda ilişkisinden memnun olan ve olmayan gruplarda incelenmiş ve elde edilen korelasyon katsayıları her iki grupta da çocukluk ile yetişkinlik dönemleri arasında bir sürekliliğe işaret etmiştir. Ancak, elde edilen korelasyon katsayılarına göre, çocuklukla yetişkinlik dönemleri yakın ilişkileri arasındaki ilişki ilişkisinden memnun olan grupta daha güçlüdür. Elde edilen korelasyon katsayıları incelendiğinde, bugünkü ilişkisinden memnun olan deneklerin yakın ilişkilerinde algıladıkları kabul-reddin, çocuklukta babalarından çok anneleriyle ilişkide algılamış oldukları kabul-redde benzediği görülmüştür. Diğer yanda, ilişkisinden memnun olmayan deneklerde çocuklukla yetişkinlik arasındaki süreklilik istatistiksel

olarak anlamlı olmakla birlikte daha az belirgindir ve çocuklukta hem anne hem de babayla ilişkide algılanan kabul-red ile eşit düzeyde ilişkilidir. Hatırlanacağı üzere, bu çalışmadan elde edilen veriler ülkemizdeki yetişkinlerin büyük bir bölümünün çocuklukta anne-babayla ilişkilerinde kabul algıladıklarını ortaya koymuştur. Bu nedenle, yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkide kabul algılandığı (ilişkisinden memnun olduğu) durumda, yetişkinlik ile çocukluk arasında daha yüksek düzeyde bir benzerlik (süreklilik) olacaktır. Ancak, bugünkü ilişkilerinden memnun olmayan (daha az kabul veya red algılayan) deneklerin durumunda çocuklukla yetişkinlik dönemi arasındaki korelasyon katsayıları (süreklilik) doğal olarak daha düşük olacaktır.

Bugünkü yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan grupların çocukluk ve yetişkinlik dönemlerine ait kabul-red algıları arasındaki ilişkiye cinsiyet ve medeni durum açısından, alt gruplar düzeyinde bakıldığında bazı ilginç ve oldukça yüksek katsayılara rastlanmıştır. Alt gruplarda çocuklukla yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinde algılanan kabul-red arasındaki en yüksek katsayılar ilişkisinden memnun olan bekar kadınlar ile evli erkeklere aittir. İlişkisinden memnun olan bekar kadınların bugünkü yakın ilişkilerinde algıladıkları kabul-red, çocuklukta anneleri ile ilişkide algılamış oldukları kabul red ile $r=.60$ ($p<.001$) düzeyinde ilişkilirken, babalarıyla ilişkide algılamış oldukları kabul red ile $r=.26$ ($p<.05$) düzeyinde ilişkilidir. Diğer yanda, ilişkisinden memnun olan evli erkeklerin eşleriyle ilişkilerinde algıladıkları kabul-red, çocuklukta anneleri ile ilişkide algılamış oldukları kabul red ile ilişkili bulunmazken, ($r=.36$; $p>.05$), babalarıyla ilişkide algılamış oldukları kabul red ile yüksek düzeyde ($r=.52$; $p<.001$) ilişkilidir.

İlişkisinden memnun olan bekar kadınlar ile evli erkekler alt gruplarında, çocukluk ve yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinde algılanan kabul-red arasında bulunan bu ilginç ve güçlü ilişkiler psikodinamik açıdan değerlendirildiğinde yine Oedipal karmaşanın duygusal ilişkilerdeki etkilerine işaret etmektedir. Flört döneminde ilişkisinden memnun olan bekar kadınlar düşünülecek olursa, bu kişilerin ilişkilerinde aradıkları sevgi, yakınlık ve ilgiliyi bulmuş kişiler olduğu söylenebilir. Yukarıda da vurgulandığı gibi, babaların çocuklarına hem fiziksel hem de ruhsal açıdan annelere

göre daha uzak olduğu, yakınlık ve sevgi duygularını daha az gösterdikleri düşünülecek olursa, sevgi, ilgi ve yakınlık gibi özellikler babadan çok anneyle yaşanan ilişkiye ait özellikler olarak belirlemektedir. Bu anlamda, flört döneminde sevgilisi ile yakın, sıcak ve şefkatli bir ilişki yaşayan bekar kadınların bu ilişkide algılayacakları kabul çocuklukta babalarından çok anneleriyle ilişkide algılamış oldukları kabule benzeyecektir. Diğer yanda, evliliğinden memnun olan erkeklere bakılacak olursa, bu kişiler bugünkü yakın ilişkilerinde daha çok kabul algılayan kişilerdir. Bu durumdaki bir erkek, evliliğinde kendisini “güçlü” ve “yeterli” hissedecektir. Ülkemizdeki bir çok geleneksel evlilikte görülebilecek olan bu “erkeksi” rolün kökleri analitik kuram açısından babayla özdeşime dayanmaktadır. Analitik kurama göre, erkek çocuk için Oedipal karmaşanın çözümü erkek çocuğun babasıyla özdeşim kurarak, “erkek” rolünü benimsemesiyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, bugün evliliğinden memnun olan erkeklerin ilişkilerinde yaşayacakları kabul, çocuklukta annelerinden çok babalarıyla ilişkide algılamış oldukları kabul ile ilgili olacaktır.

IV.4. Çocuklukta Anne-Babası Tarafından Kabul Edilmiş Kişilerle Anne-Babası Tarafından Red Edilmiş Kişilerin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı üzere, bu çalışmada üzerinde önemle durulan konulardan biri, çocuklukta anne ve/veya babasıyla ilişkisinde “kabul” veya “red” algılamış deneklerin, bugünkü yakın ilişkilerinde algıladıkları kabul-red açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları olmuştur. Araştırmada konunun incelenmesi amacıyla denekler: 1. Annesi ile ilişkisinde kabul, babası ile ilişkisinde red algılamış, 2. Annesi ile ilişkisinde red, babası ile ilişkisinde kabul algılamış, 3. Hem annesi ile hem de babası ile ilişkisinde kabul algılamış, ve 4. Hem annesi ile hem de babası ile ilişkisinde red algılamış denekler olmak üzere dört farklı gruba ayrılmışlardır. Bu dört grubun bugünkü yakın ilişkilerde algıladıkları eş (veya sevgili) kabul-reddine bakılacak olursa ortaya bazı önemli belirlemeler çıkmaktadır (Tablo 8). Çocukluğunda her iki ebeveyniyle ilişkisinde de kabul algılamış kişiler, bugünkü algıladıkları eş kabul-reddi açısından

diğer üç gruptan anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Bu kişiler bugünkü yakın ilişkilerinde diğer üç grupta yer alan deneklere göre çok daha fazla kabul algılamaktadırlar. Bu bulguya göre, çocuklukta ebeveyle ilişkide algılanan kabul yetişkinlik döneminde eş veya sevgiliyle ilişkide tekrar etmektedir. Bu sonuç hem EKAR hem de Bağlanma kuramının görüşleriyle tutarlıdır. Bağlanma Kuramı, çocukluk döneminde anne ile çocuk arasında kurulan olumlu ilişkinin (güvenli bağlanmanın) yetişkinlik dönemi ilişkilerinde de tekrarlandığını ileri sürmekte (Cassidy, 2000); konuyla ilgili araştırmalardan elde edilen veriler, çocukluk döneminde oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinde de ortaya çıktığına işaret etmektedir (Hazan ve Shaver, 1987; Rothbard ve Shaver, 1994).

Anne ve/veya babası tarafından kabul veya red edilen deneklerin bugünkü eş kabul-reddine ilişkin algılarına bakıldığında, yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinde en fazla red algılayanların çocukken hem annesi hem de babası tarafından reddedilmiş kişiler oldukları görülmektedir. Bu bulgu da hem EKAR Kuramı hem de bağlanma kuramının ileri sürmüş olduğu görüşlerle tutarlıdır. Bağlanma kuramı çerçevesinde yapılmış birçok araştırmada, çocuklukta anne-babasıyla ilişkide sıcaklık ve kabul algılamış kişilerin yetişkinliklerinde güvenli bağlanma stiline, çocukluklarında ebeveynleriyle ilişkisinde red algılamış deneklerin ise güvensiz bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir (Bringle ve Bagby, 1992; Gittleman ve ark., 1998; Perris ve Andersson, 2000 ve Furukawa, 2002). EKAR Kuramı çerçevesinde Türk kadınlarıyla yürüttüğü çalışmasında Yalçınkaya (1997) da ebeveyn kabulünün güvenli bağlanma stili, ebeveyn reddinin ise güvensiz bağlanma stiliyle ilişkili olduğunu göstermiştir.

Bulgular Bölümünde Tablo 8’de sunulan veriler bir başka ilginç noktaya daha işaret etmektedir. Çocuklukta tek bir ebeveyni (anne veya baba) tarafından reddedilmiş kişiler ile her iki ebeveyni tarafından da reddedilmiş kişiler arasında yetişkinlik döneminde yaşanan yakın ilişkide algılanan kabul-red açısından anlamlı bir fark yoktur. Bir ebeveynin kabul edici, diğerinin ise reddedici olarak algılandığı durumlarda, kabul edici ebeveynle ilişkinin reddedici ebeveynin açtığı yaralar üzerinde onarıcı bir etkisi olacağı ve bunun kişinin ilerideki yaşamına da yansıtacağı düşünülebilir. Gerçekten de

çocuklukta sadece annesi (97.50) veya sadece babası (103.81) tarafından red edilmiş olan kişiler hem anne hem de babası tarafından red edilmiş kişilere göre (114.67) beklendiği gibi eş veya sevgilileriyle ilişkide daha fazla kabul algılamaktadırlar. Ancak, bu üç grup arasındaki farkların istatistiksel açıdan anlamlı olmayışı kabul edici ebeveynin reddedici ebeveynin olumsuz etkilerini hafifleteceği görüşünü desteklememektedir. Grupları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmayışı iki farklı nedenden kaynaklanmış olabilir. Bunlardan ilki, özellikle 1. ve 2. gruplardaki düşük denek sayısıdır. Bilindiği gibi, gruplardaki denek sayısının düşük olduğu durumlarda istatistiksel anlamlılık için büyük puan farklılıkları gerekmekte; gruplardaki denek sayısı yüksek olduğunda gruplar arasındaki en küçük puan farklılıkları bile (istatistiksel açıdan) anlamlı farklılıklar olarak belirmektedir. Elde edilen bulgunun denek sayısından kaynaklanıp kaynaklanmadığının irdelenebilmesi amacıyla, anneyle ilişkide kabul, babayla ilişkide red algılamış 16 kişi (Grup 1) ile anneyle ilişkide red, babayla ilişkide kabul algılamış 10 kişi (Grup 2) tek bir grup olarak birleştirilerek analiz tekrarlanmıştır. Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analiz ve Tukey testi sonucunda bir ebeveyniyle ilişkisinde kabul, diğeriyle ilişkisinde red algılamış olan grubun eş kabul-red puanı (101.39; SS=38.90) ile her iki ebeveyniyle ilişkisinde red algılamış grubun ortalaması (114.67; SS=28.30) arasında yine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Gruplar arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmayışının ikinci nedeni kabul edici ebeveynle ilişkinin reddedici ebeveynin yol açtığı örselenmeler üzerinde gerçekten de onarıcı bir etkisinin olmadığıdır. Şayet bu görüş doğru ise, sağlıklı bir gelişim için tek bir ebeveynin kabulü yetersiz kalacak; diğer bir deyişle, ebeveynlerden birinin reddi bile çocuğun ruhsal gelişimini olumsuz etkilenmesine neden olacaktır. Bulgular Bölümünde Tablo 10'da sunulan bulgular konuya biraz daha açıklık getirmektedir. Tabloda görülebileceği gibi, çocukluğunda hem annesi hem de babasıyla ilişkisinde kabul algılamış deneklerin büyük bir bölümü (yaklaşık %85) yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkisinden memnun olduğunu belirtmiştir. Diğer yanda, çocukluğunda hem annesi hem de babasıyla ilişkisinde red algılamış deneklerin yaklaşık %40'ı bugünkü yakın ilişkisinden memnun olduğunu belirtirken, yaklaşık

%60'ı memnun olmadığını bildirmiştir. Bu bilgilerin ışığında, çocuklukta bir ebeveyniyle ilişkisinde kabul, diğeriyle ilişkisinde red algılamış 1. ve 2. gruplara bakıldığında bu kişilerin yarısının (toplam 26 kişinin 13'ü) yetişkinlik döneminde olumlu ilişkiler kurduğu, yarısının ise kuramadığı anlaşılmaktadır. Bu oranlara göre, 1 ve 2. gruplar, her iki ebeveyniyle ilişkisinde kabul algılamış kişilerden çok, her iki ebeveyniyle ilişkisinde de red algılamış olan kişilere benzemektedirler. Diğer bir deyişle, Tablo 8'de sunulan sürekli verilerde ortaya çıkan tek bir ebeveyn tarafından kabulünün sağlıklı bir gelişim için yetersiz kaldığı bulgusu, Tablo 10'da sunulan süreksiz verilerle de desteklenmiştir.

Çocuklukla yetişkinlik dönemi arasındaki ilişki Bulgular Bölümünde Tablo 11'de sunulan bulgularla da açıkça ortaya konmuştur. Yetişkinlik dönemi yakın ilişkisinde kabul algılayan kişilerle red algılayan kişiler, çocuklukta anne ve babalarıyla ilişkide algılamış oldukları kabul-red açısından karşılaştırıldıklarında aralarında büyük farklılıklar görülmüştür. Bugünkü yakın ilişkisinde kabul algılayan kişilerin çocukluk dönemine bakıldığında, bu kişilerin çocuklukta da yüksek oranda kabul algılamış oldukları; diğer yanda, bugünkü yakın ilişkisinde red algılayan kişilerin çocuklukta da hem anne hem de babasıyla ilişkide çok daha az kabul yaşadıkları görülmüştür.

IV.5. Genel Psikolojik Uyuma İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada yer alan tüm deneklerin genel psikolojik uyumu değerlendiren KİDÖ toplam puan ortalaması (127.73) Varan'ın (2003) ülkemizde 1500'ün üzerinde yetişkin denekle yaptığı çalışmada elde edilen KİDÖ ortalama puanına (128.70) oldukça yakındır (Tablo 12). Beklendiği gibi, deneklerin genel psikolojik uyumlarında cinsiyet ve medeni durum açısından bir farklılaşma yoktur (Tablo 13). Araştırmada yer alan kadın ve erkek deneklerle, evli ve bekar deneklerin genel psikolojik uyumları son derece benzerdir. Ancak, ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin genel psikolojik uyumlarına bakıldığında, bu iki grubun psikolojik uyumu değerlendiren KİDÖ'de yer alan her boyutta anlamlı düzeyde farklılaştıkları görülmüştür (Tablo 14). Yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkisinden memnun olmayan denekler, ilişkisinden

memnun olan deneklere göre daha saldırgan, daha bağımlı, kendilerine güvenleri daha düşük, günlük yaşamın getirdiği sorunlarla başetmede daha yetersiz, duygusal açıdan daha tutarsız ve duyarsız, dünyaya ve yaşama daha olumsuz bakan kişiler olarak belirmişlerdir.

Genel psikolojik uyum ile ebeveyn ve eş kabul-reddi arasındaki ilişki Bulgular Bölümü'nde Tablo 15'de sunulan bulgularda açık bir şekilde ortaya konmuştur. Elde edilen katsayılara göre, ülkemizdeki yetişkin kişilerin genel psikolojik uyumu hem anne hem çocukluklarında anne ($r=.35$) ve babalarıyla ($r=.35$) ilişkide algılamış oldukları kabul-red hem de bugünkü yakın ilişkilerinde algılamakta oldukları eş/sevgili ($r=.40$) kabul-reddi ile anlamlı düzeyde ilişkilidir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde yetişkin deneklerle yapılmış olan çalışmalarda yetişkinlik dönemi psikolojik uyumu ile ebeveyn kabul-reddi arasındaki ilişkinin .41 ile .64 arasında değiştiği (Rohner ve Britner, 2002) görülmektedir. Ancak, .60'lık bir katsayının bile psikolojik uyum puanlarındaki varyansın sadece yaklaşık üçte birini açıklayabildiği gözden kaçırılmamalıdır. Diğer bir deyişle, yetişkinlik dönemi psikolojik uyumunun eş/sevgili ve ebeveyn kabul-reddinin dışında daha başka faktörlere bağlı olduğu görülmektedir.

Tablo 15'de sunulan katsayılara göre, ülkemizdeki yetişkin erkeklerin psikolojik uyumu eş/sevgilisi tarafından ne kadar kabul ya da reddedildiklerine kadınlarda olduğundan daha fazla bağlıdır. Diğer bir deyişle, bir erkeğin kendisini ne kadar iyi hissedeceği, en fazla eş tarafından ne kadar sevildiğine bağlı görülmektedir. Oysa, kadınlarda eş/sevgili kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişki erkeklere göre daha zayıftır ($r=.47$ 'ye karşın $r=.35$). Ülkemizdeki kadınların çocuklukta babalarıyla ilişkide algılamış oldukları kabul, bugünkü psikolojik uyumlarıyla eş/sevgili kabulü kadar ilişkililidir. Konuya, medeni durum açısından bakıldığında, bekar deneklerin psikolojik uyumlarının en fazla anne kabulü, evli deneklerin psikolojik uyumlarının ise en fazla eş/sevgili kabulü ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulguya göre, evlilikle birlikte eş/sevgili kabulünün kişilerin psikolojik uyumu üzerinde daha belirleyici bir rol oynamaya başladığı düşünülebilir.

Tablo 15’de sunulan katsayılar da belki de dikkati en fazla çeken ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklere ait korelasyon katsayılarındaki farklılıklar olmuştur. İlişkisinden memnun olan deneklerin psikolojik uyumları hem bugünkü yakın ilişkilerinde algıladıkları eş/sevgili kabul-reddi hem de çocuklukta anne-babalarıyla ilişkide algılamış oldukları ebeveyn kabul-reddi ile anlamlı düzeyde ilişkiliyken, ilişkisinden memnun olmayan deneklerde psikolojik uyum ne eş ne de ebeveyn kabul-reddi ile ilişkili bulunmamıştır.

Genel psikolojik uyumu göreceli olarak sağlıklı olan kişilerin çocuklukta anne-babasıyla ilişkide algılamış oldukları kabul-reddi bakıldığında, bu kişilerin psikolojik uyumu göreceli olarak sağlıklı olan kişilere göre çok daha fazla kabul algıladıkları görülmüştür (Tablo 16). Aynı durum yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri için de geçerlidir. Psikolojik açıdan sağlıklı olan kişiler bugünkü yakın ilişkilerinde de psikolojik uyumu sağlıklı olan kişilere göre çok daha fazla kabul algılamaktadırlar. Araştırmadan elde edilen bulgular, bugün genel psikolojik uyumu en bozuk olan grubun, çocuklukta hem anne hem de babası tarafından red edilmiş kişiler olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 17). Buna karşın en sağlıklı uyum, çocuklukta hem anne hem de babasıyla ilişkide kabul algılamış olan kişilerde görülmektedir.

Bulgular Bölümü’nde Tablo 17’de sunulan veriler, çocuklukta bir ebeveyni tarafından kabul, diğer ebeveyni tarafından reddedilmiş kişilerin yetişkinlik dönemindeki psikolojik uyumlarının her iki ebeveyni tarafından reddedilmiş olan kişilerin psikolojik uyumundan daha iyi olmasına karşın aradaki farkın istatistiksel açıdan farklı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durumun Grup 1 ve Grup 2’deki denek sayısının düşüklüğünden kaynaklanıp kaynaklanmadığının anlaşılabilmesi için anneyle ilişkide kabul, babayla ilişkide red algılamış 16 kişi (Grup 1) ile anneyle ilişkide red, babayla ilişkide kabul algılamış 10 kişi (Grup 2) tek bir grup olarak birleştirilerek analiz tekrarlanmıştır. Uygulanan Tek Yönlü Varyans Analiz ve Tukey testi sonucunda bir ebeveyniyle ilişkisinde kabul, diğeriyle ilişkisinde red algılamış olan grubun psikolojik uyum (KİDÖ) puanı (126.68; SS=26.68) ile her iki ebeveyniyle ilişkisinde red algılamış grubun ortalaması (145.04; SS=12.65) arasında istatistiksel açıdan ($p=.005$)

anlamalı bir fark bulunmuştur ($F_{2,116}=16.516$). Konuya bu şekilde bakılacak olursa, yetişkinlik dönemindeki psikolojik uyum açısından çocuklukta en olumsuz koşulun beklendiği gibi her iki ebeveyn tarafından red edilmek (KİDÖ ortalama puanı: 145.04), en olumlu durumun ise her iki ebeveyn tarafından kabul edilmek (KİDÖ ortalama puanı: 117.66) olduğu; bir ebeveyn tarafından kabul diğeri tarafından ise reddedilmenin bu iki uç arasında, daha çok olumlu uca yakın olduğu (KİDÖ ortalama puanı: 126.68) söylenebilir. Bu bulguya göre, çocuklukta tek bir ebeveynin bile kabulü kişinin yetişkinlik dönemindeki psikolojik uyumu açısından, kritik bir rol oynamakta; reddeden ebeveynin psikolojik uyum üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaktadır.

Psikolojik uyumun bugünkü yakın ilişkilerde oynadığı önemli rol Bulgular Bölümü'nde Tablo 18'de sunulan verilerde açıkça görülmektedir. Bu verilere göre, yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinde eşi (veya sevgilisi) tarafından kabul algılayan denekler, red algılayan deneklere göre psikolojik açıdan çok daha iyi bir uyuma sahiptirler. Diğer bir deyişle, anne-baba kabul-reddi ile başlayan süreçte, algılanan kabul, kişileri hem daha sağlıklı bir psikolojik uyuma hem de kabulün yaşandığı yakın duygusal ilişkilere taşımaktadır.

Araştırmada kadın ve erkekler için ayrı ayrı uygulanmış olan regresyon analizleri sonuçları konuya daha da açıklık getirmektedir (Tablo 19). Ülkemizdeki yetişkin kadınların genel psikolojik uyumlarının yordanmasında en güçlü değişkenler sırasıyla, çocuklukta babayla ilişkide algılanmış olan ayrışmamış red, eş veya sevgilinin kontrolü, çocuklukta anneye ilişkide algılanmış olan soğukluk ve yine çocuklukta babayla ilişkide algılanmış olan saldırganlıktır. Bu bulgulara göre, kadınların yetişkinlik dönemindeki psikolojik uyumuna en fazla damga vuran, çocukluk döneminde babalarıyla ilişkilerinde belirgin bir soğukluk, saldırganlık ya da ihmal yaşamamalarına rağmen hissetmiş oldukları sevilmemeye, değer verilmeme duygularıdır. Dikkat edilecek olursa, yetişkinlik dönemindeki psikolojik uyumu anlamlı düzeyde yordayan dört faktör arasında sadece birisi (eş kontrolü) bugünkü duygusal ilişki ile ilgilidir. Erkeğin kadın üzerindeki baskıcı ve kısıtlayıcı rolü özellikle yakın ilişkilerde daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizdeki ataerkil sosyal yapıya bağlı olarak batılı ülkelere göre

daha da abartılı bir şekilde ortaya çıkan erkeğin kadının bağımsızlığını sınırlaması olgusu bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre kadının psikolojik uyumu üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Ancak, yukarıda da vurgulandığı gibi, yetişkinlik dönemindeki psikolojik uyumu yordayan dört faktör arasında sadece birisi bugünkü yakın ilişki ile ilgilidir. Buna göre, psikolojik uyum “bugün”den çok “dün” yaşananlarla ilişkili gözükmektedir. Kadınlara ait regresyon analizi sonuçlarında dikkati çeken bir diğer nokta ise ortaya çıkan dört faktörün ikisinin (ayrışmamış red ve saldırganlık) babayla ilişkili oluşudur. Bu bulgu kadınların psikolojik uyumunda babaları annelerin bir adım önüne çıkarmaktadır.

Diğer yanda, erkek deneklere ait regresyon analizinde genel psikolojik uyumu anlamlı düzeyde yordayan değişkenlerin sırasıyla, eş ya da sevgiliyle ilişkide algılanan kabul-red, çocuklukta babayla ilişkide algılanmış olan ayrışmamış red ve anneyle ilişkide algılanmış kabul-red olarak belirmiştir. Bu bulguda ilk dikkati çeken erkek deneklerin psikolojik uyumunun öncelikle bugünkü yakın ilişkilerinde ne kadar kabul ya da red algıladıklarına bağlı oluşudur. Kadınlarla karşılaştırıldığında, erkeğin nasıl bir psikoloji içerisinde olacağı öncelikle bugünkü yakın ilişkisinde ne olduğuna (kabul-red) bağlı gözükmektedir. Erkeklerin psikolojik uyumunun yordanmasında beliren faktörler arasında üçüncüsünün çocuklukta anneyle ilişkide algılanmış kabul-red olduğu dikkate alınacak olursa, erkeklerin psikolojik uyumu açısından bir kadın tarafından kabul edilmek (çocuklukta anne, yetişkinlikte ise eş veya sevgili) kritik bir faktör olarak belirmektedir. Erkeklerin regresyon analizi sonuçlarında da not edilmesi gereken bir başka nokta çocuklukta babayla ilişkide algılanmış olan ayrışmamış reddir. Tıpkı kadınlarda olduğu gibi, erkeklerde de çocuklukta babayla ilişkide algılanmış ayrışmamış red, yetişkinlikteki psikolojik uyuma damga vuran bir faktör olarak belirmiştir. Babayla ilişkide algılanmış olan ayrışmamış red hem kadınların hem de erkeklerin regresyon analizinde beliren tek ortak faktör olmuştur. Bu bulgu kişilerin psikolojik gelişiminde babaların da en az anneler kadar önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir.

IV.6. Eş (Sevgili) Kabul-Reddinin Yordanasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Eş veya sevgiliyle ilişkide algılanan kabul-reddi yordayan değişkenler yine kadın ve erkek denekler için ayrı ayrı yapılan regresyon analizleri ile belirlenmiştir (Tablo 20). Kadın deneklerle yapılan analizde, eş kabul-reddini en iyi yordayan değişkenler sırasıyla öz-saygı, çocuklukta anneyle ilişkide algılanmış olan ihmal ve babayla ilişkide algılanmış olan ayrışmamış red olarak belirlenmiştir. Bu bulguya göre, ülkemizdeki yetişkin bir kadının eşi veya sevgiliyle ilişkide ne kadar kabul veya red algılayacağı herşeyden önce öz-saygısına, yani kendisine olan güvenine, saygısına bağlıdır. Ancak, yapılan analizler, öz-saygı ile eş kabul-reddi arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurulabilmesine olanak tanımamaktadır. Eşi tarafından sevilmediğini, beğenilmediğini, istenmediğini (reddedildiğini) düşünen bir kadının öz-saygısında bir düşüş olabileceği gibi, kişinin öz-saygısının düşük oluşu onu kendisine kötü davranan (reddeden) birine de götürmüş olabilir. Büyük bir olasılıkla bu iki değişken arasında döngüsel bir nedensellik gündemde olacaktır. Diğer bir deyişle, düşük öz-saygı kadını incitici ilişkilere götürecektir; maruz kaldığı incitici davranışlar ise kadının öz-saygısında yeni örselenmelere neden olabilecektir.

Kadınların bugünkü yakın ilişkilerinde ne kadar kabul ya da red algılayacakları öz-saygının yanı sıra çocuklukta anne ihmali ve baba ayrışmamış reddi ile ilişkilidir. İlk sevgi ilişkisinin anne ile kurulduğu düşünülecek olursa, anne tarafından ihmal edilme çocuğun “değeri” ve “sevilebilirliği” hakkında şüpheye düşmesine neden olacaktır. Aynı şekilde baba ayrışmamış reddi de belirgin bir red davranışı olmamasına rağmen çocuğun babayla ilişkisinde “değeri”, “önemi” ve “sevilebilirliği” hakkında şüpheye düşmesi anlamına gelmektedir. Analitik kuram çerçevesinde düşünülecek olursa, babaları tarafından sevilme ve beğenilmek özellikle kız çocukların psikolojik gelişimi için son derece önemlidir. Çocuklukta anne ve babayla ilişkide yaşanmış bu iki şüphe regresyon analizi sonuçlarına göre, kadının yetişkinlik döneminde yaşayacağı duygusal ilişkilere damgasını vurmakta ve bir anlamda eş veya sevgiliyle ilişkide yeniden gündeme gelerek, çocukluğun yetişkinlik döneminde bir anlamda tekrarlanmasına neden olmaktadır.

Yukarıda da vurgulandığı gibi, ülkemizdeki kadınların yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerinde ne kadar kabul ya da red algılayacakları en fazla öz-saygılarına bağlı görülmektedir. Bu konuya biraz daha açıklık getirmek amacıyla, kadın deneklerde öz-saygıyı yordayan değişkenlerin neler olduğu araştırıldığında, bu değişkenler sırasıyla eş/sevgilinin saldırganlığı, çocuklukta anneye ilişkide algılanan soğukluk ve babanın saldırganlığı olarak belirlenmiştir (Tablo 21). Bu bulgulara göre, ülkemizdeki yakın ilişki yaşayan kadınların öz-saygılarını en fazla örseleyen faktör eşlerinin saldırganlığına maruz kalmaktır. Konuya döngüsel nedensellik çerçevesinde bakılacak olursa, öz-saygıları düşük olan kadınların saldırgan erkeklerle biraraya geldikleri veya kendilerini erkeklerin saldırgan davranışlarına karşı yeterince koruyamadıkları; eş veya sevgililerinin kendilerine saldırmaları sonucunda kendilerine olan saygılarının daha da azaldığı düşünülebilir. Regresyon analizinde beliren faktörlere bakılacak olursa, kadınların öz-saygısı çocuklukta annenin soğukluğu ve babanın saldırganlığı ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, bu kadınların çocukluğunda da saldırgan bir erkek (baba) vardır. Bu anlamda çocuklukta maruz kalınan saldırganlık yetişkinlikte tekrar gündeme gelmektedir. Gerek annenin soğukluğu gerekse babanın saldırganlığının son derece zedeleyici ve incitici anne-baba tutumları olduğu düşünülecek olursa, öz-saygının örselenmesi kaçınılmaz olacaktır.

Diğer yanda, erkek deneklerle yapılan regresyon analizinde, eş kabul-reddini en iyi yordayan değişkenler sırasıyla psikolojik uyum, çocuklukta babayla ilişkide algılanmış olan sıcaklık ve anneye ilişkide algılanmış olan saldırganlık olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, ülkemizdeki erkeklerin eşi veya sevgilisiyle ilişkide ne kadar kabul ya da red algılayacağı, herşeyden önce psikolojik açıdan ne kadar sağlıklı bir uyuma sahip olduğuna bağlıdır. Ancak, erkek deneklerin regresyon analizinde de çocukluk dönemine ait algılar yine belirleyici faktörler olarak ortaya çıkmışlardır. Bulgulara göre, erkeklerin yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerine en fazla damga vuran çocukluk değişkenleri babaların soğukluğu ile annelerin saldırganlığıdır. Kadınlara ait regresyon analizinde beliren anne ihmali ve baba ayrışmamış reddi ile karşılaştırılacak olursa, erkek deneklerin analizinde ortaya çıkan baba soğukluğu ve anne saldırganlığı reddin daha belirgin bir şekilde ortaya konduğu

durumlardır. Ne var ki, bu araştırmanın deseni ve sorulan sorular, regresyon analizlerinde beliren değişkenlerle yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkide algılanan kabul-red arasında ne tür dinamiksel ilişkiler olduğuna açıklık getirememektedir. Analitik kuram açısından, spekülative bir düzeyde düşünülecek olursa, babanın aşırı soğuk olduğu durumlarda erkek çocuğun daha çok anneye yakın olacağı ve kendisine soğuk davranan babayla özdeşim yapmakta zorlanacağı; bu durumun çocuğun toplumdaki erkek rolünü benimsemesinde sorunlara yol açabileceği ve erkeğin yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkisinde kadın tarafından reddedilmesine zemin hazırlayabileceği söylenebilir. Yine spekülative bir düzeyde, çocuklukta saldırgan anneye karşı duyulan öfkenin ya da içselleştirilmiş saldırgan annenin yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkide eşe veya sevgiliye karşı ortaya çıkabileceği ve bu durumda, erkeğin saldırganlığa maruz kalan kadın tarafından red edilmesine yol açabileceği söylenebilir. Nitekim, yapılan bir ek regresyon analizinde erkelerin saldırganlığını en fazla yordayan iki değişkenin eşin kontrolü ile çocuklukta anne saldırganlığı olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, bu tür açıklamalar bilinçdışı süreçleri içerdiği için, bu araştırma gibi ampirik bir çalışmada sadece spekülative açıklamalar olarak kalmak zorundadır.

IV.7. Eş/Sevgili Kabul-Reddi İle Psikolojik Uyum Arasındaki İlişki Üzerinde Anne-Baba Kabul-Reddinin Etkilerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada son olarak çocukluk dönemine ilişkin ebeveyn kabul-reddi anılarının, yetişkinlik döneminde algılanan eş/sevgili kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide ara (mediating) faktör rolü oynayıp oynamadığı incelenmiştir. Kadın deneklerden elde edilen verilere uygulanan analizlerin sonucunda, çocuklukta algılanmış olan hem anne hem baba kabulünün, eş/sevgili kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye kısmen aracı (mediating) değişkenler olarak etki ettikleri görülmüştür. Diğer yanda, erkek deneklerde farklı bir tablo ortaya çıkmıştır. Uygulanan analizlerin sonucunda, çocuklukta algılanmış olan anne kabulünün, eş/sevgili kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye kısmen aracı (mediating) değişkenler olarak etki ettiği; ancak, baba kabulünün böyle bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Parmar ve

Rohner (2005) tarafından 79 Hintli Üniversite öğrencisiyle yapılmış olan bir çalışmada uygulanan yol analizi sonucunda hem kadın hem de erkek deneklerde baba kabulü ara faktör olarak belirirken, anne kabulünün etkisi (baba ve eş/sevgili kabulünün etkileri kontrol edildikten sonra) anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, Türkiye’deki kadın yetişkinlerde, psikolojik uyumun en fazla baba kabulü; erkek deneklerde ise eş/sevgili kabulü ile ilgili olduğuna işaret etmektedir.

IV. 8. Sonuç ve Öneriler

Yüz kırkbeş evli, 153 bekar yetişkin denekle yapılan bu çalışmada, çocukluk dönemindeki yakın ilişkiler ile yetişkinlik döneminde yaşanan yakın ilişkiler arasındaki ilişki, Rohner (1975, 1986) tarafından ortaya atılmış olan Ebevyn Kabul-Red (EKAR) Kuramı çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmada, çocukluktaki kabul-red ile yetişkinlik dönemindeki yakın duygusal ilişkide algılanan kabul-red arasındaki ilişki irdelenerek, bu algıların kişilerin genel psikolojik uyumları ile ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular Rohner tarafından ortaya atılmış olan Ebevyn Kabul-Red Kuramı’nın görüşlerini desteklemiştir.

Üzerinde durulması gereken ilk önemli nokta, ülkemizdeki yetişkinlerin çocuklukta anne-babalarıyla ilişkide daha çok “kabul” algılamış olduklarıdır. Ancak, birbirleriyle karşılaştırıldığında, ülkemizdeki babalar, muhtemelen aile içindeki “otoriter” ve “mesafeli” konumlarından dolayı, annelere göre daha az kabul edici olarak algılanmışlardır. Araştırmada yer alan deneklerin yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerdeki algıları da yine aynı şekilde sıcaklık boyutunun “kabul” ucuna yakındır. EKAR Kuramı’nın temel görüşleri ile uyumlu olan bu bulgular çocukluk ile yetişkinlik dönemleri arasında belirli bir sürekliliğe işaret etmektedir.

Çalışmada elde edilen bir başka önemli bulgu, en fazla kabulün eş/sevgiliyle yaşanan ilişkide algılanmış oluşudur. Araştırmada en yüksek kabul bekar denekler tarafından rapor edilmiştir. Ancak evlilikle birlikte bu durum özellikle kadınlar için

dramatik olarak değişmektedir. En fazla kabul rapor eden bekar kadınlar, evlilikle birlikte hemen hemen en az kabul algılayan grup haline dönüşmektedir. Bu bulgu evliliğin, kadınların eş kabulü algısında ciddi bir erezyona neden olduğunu; erkeklerde ise bu erozyonun çok daha az olduğunu ortaya koymaktadır. Erkekler, evlendikten sonra eşlerini hemen hemen bekarlık dönemindeki gibi kabul edici olarak algıarken, kadınlar evlendikten sonra eşlerinin bekarlık dönemine göre çok daha az kabul edici olduklarını belirtmektedirler. Diğer bir deyişle, “flört” ilişkisinde algılanan kabul evlilikte azalmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, yakın ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin kabul-red algılarında önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen ortalamalara göre, bugünkü yakın ilişkisinden memnun olan denekler, ilişkisinden memnun olmayan deneklere göre, hem çocuklukta anne-babaları hem de bugünkü ilişkide eş veya sevgilileriyle ilişkilerinde çok daha fazla kabul algılamaktadırlar. Çocuklukla yetişkinlik dönemleri arasındaki ilişki daha belirgin olarak ebeveyn kabulü ile eş/sevgili kabulü arasında hesaplanan korelasyon katsayılarında ortaya çıkmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, bugün bir yetişkin kişinin eş veya sevgiliyle ilişkide ne kadar kabul-red algılayacağı geçmişte anne ve babasıyla ilişkide ne kadar kabul-red algılamış olduğuyla ilişkilidir. Konuya cinsiyet açısından bakıldığında, çocuklukla yetişkinlik dönemi yakın ilişkiler arasında, erkek deneklerde kadın deneklere göre daha yüksek bir süreklilik görülmektedir. Diğer yanda medeni durum açısından dikkati çeken nokta, bekar deneklerin sevgilileriyle ilişkide algıladıkları kabulün daha çok “anne kabulü”, evli deneklerin eşleriyle ilişkide algıladıkları kabulün ise daha çok “baba kabulü” ile ilişkili oluşudur. Bu bulgu bekarlıkla evlilik dönemlerinde farklı dinamiklerin gündeme geldiğine işaret etmekte ve babaların etkisinin özellikle evlilik ilişkisinde daha da ön plana çıktığını göstermektedir. Araştırmada elde edilen korelasyon katsayıları ülkemizde babaların çocukların yaşamında en az anneler kadar önemli bir rol oynadıklarını ortaya koymaktadır.

Yetişkinlik dönemi yakın ilişkisinde kabul algılayan kişilerle red algılayan kişiler, çocuklukta anne-babalarıyla ilişkide algılamış oldukları kabul-red açısından

karşılaştırıldıklarında aralarında büyük farklılıklar belirlenmiştir. Bugünkü yakın ilişkisinde kabul algılayan kişilerin çocukluk dönemine bakıldığında, bu kişilerin çocuklukta da yüksek oranda kabul algılamış oldukları; diğer yanda, bugünkü yakın ilişkisinde red algılayan kişilerin çocuklukta da hem anne hem de babasıyla ilişkide çok daha az kabul yaşadıkları görülmüştür.

Çalışmada belirlenen başka bir önemli nokta çocuklukta tek bir ebeveyni (anne veya baba) tarafından reddedilmiş kişiler ile her iki ebeveyni tarafından da reddedilmiş kişiler arasında yetişkinlik döneminde yaşanan yakın ilişkide algılanan kabul-red açısından anlamlı bir fark olmayışıdır. Diğer bir deyişle, bir ebeveynin kabul edici, diğerinin ise reddedici olarak algılandığı durumlarda, kabul edici ebeveyn, reddedici ebeveynin olumsuz etkilerini anlamlı düzeyde hafifletmemektedir. Buna göre, tek bir ebeveyn tarafından kabul sağlıklı bir yakın ilişki için yetersiz kalmaktadır.

Araştırmada yer alan deneklerin genel psikolojik uyumunda cinsiyet ve medeni durum açısından bir farklılaşma bulunmamıştır. Ancak, ilişkisinden memnun olan ve olmayan deneklerin genel psikolojik uyumlarına bakıldığında, ilişkisinden memnun olmayan deneklerin, ilişkisinden memnun olan deneklere göre daha saldırgan, daha bağımlı, kendilerine güvenleri daha düşük, günlük yaşamın getirdiği sorunlarla başetmede daha yetersiz, duygusal açıdan daha tutarsız ve duyarsız, dünyaya ve yaşama daha olumsuz bakan kişiler oldukları görülmüştür.

Bu çalışmanın bulgularına göre, ülkemizdeki yetişkin kişilerin genel psikolojik uyumu, hem çocukluklarında anne-babalarıyla ilişkide algılamış oldukları ebeveyn kabulü hem de bugünkü yakın ilişkilerinde algılamakta oldukları eş/sevgili kabulü ile anlamlı düzeyde ilişkilidir. Ülkemizdeki yetişkin erkeklerin psikolojik uyumu eşi/sevgilisi tarafından ne kadar sevildiğine bağlı görülmektedir. Oysa, kadınlarda eş/sevgili kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişki erkeklere göre daha zayıftır.

Genel psikolojik uyumu en bozuk olan grup çocuklukta hem anne hem de babası tarafından red edilmiş kişilerken; en sağlıklı uyum, çocuklukta hem anne hem de

babasıyla ilişkide kabul algılamış olan kişilerde görülmüştür. Genel psikolojik uyumu göreceli olarak sağlıklı olan kişiler çocuklukta anne-babalarıyla ilişkide çok daha fazla kabul algılamışlardır. Anne-baba kabulü ile başlayan süreçte, algılanan kabul, kişileri hem daha sağlıklı bir psikolojik uyuma hem de kabulün yaşandığı yakın duygusal ilişkilere taşımaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre, kadınların yetişkinlik dönemindeki psikolojik uyumuna en fazla damga vuran, çocukluk döneminde babalarıyla ilişkilerinde belirgin bir soğukluk, saldırganlık ya da ihmal yaşamamalarına rağmen hissetmiş oldukları sevilmemeye, değer verilmeme duygularıdır. Kadınlarda psikolojik uyum “bugün”den çok “dün” yaşananlarla ilişkili gözükmemekte ve baba kabulünün kadınların psikolojik uyumunda önemli bir rol oynadığını düşündürmektedir. Diğer yanda, erkek deneklerin psikolojik uyumu öncelikle bugünkü yakın ilişkilerinde ne kadar kabul ya da red algıladıklarına bağlıdır. Kadınlara karşılaştırıldığında, erkeğin nasıl bir psikoloji içerisinde olacağı öncelikle bugünkü yakın ilişkisinde ne olduğuna (kabul-red) bağlı gözükmemektedir. Babayla ilişkide algılanmış olan ayrışmamış red hem kadınların hem de erkeklerin regresyon analizinde beliren tek ortak faktör olmuştur. Bu bulgu hem kişilerin psikolojik gelişiminde babaların da en az anneler kadar önemli bir rol oynadığına işaret etmekte hem de kabul-red algısının kişinin bir içsel algısı olduğunu, dolayısıyla, anne-babanın yapacağı değerlendirmeler ya da dış gözlemlerle değil, doğrudan kişinin duygu ve düşüncelerinin araştırılmasıyla çalışılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizdeki yetişkin bir kadının eşi veya sevgilisiyle ilişkide ne kadar kabul veya red algılayacağı herşeyden önce öz-saygısına, yani kendisine olan güvenine, saygısına bağlı görünmektedir. Bunu çocuklukta anne ihmali ile baba ayrışmamış reddi takip etmiştir. Bu iki faktör de kız çocuğunun “değeri” ve “sevilebilirliği” hakkında şüpheye düşmesine neden olacaktır. Çalışmada yapılan analizler, kadınların öz-saygısını en fazla örseleyen faktörlerin eş saldırganlığı ile çocuklukta annenin soğukluğu ve babanın saldırganlığı olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle, bu kadınların çocukluğunda da saldırgan bir erkek (baba) vardır. Bu anlamda çocuklukta maruz

kalınan saldırganlık yetişkinlikte tekrar gündeme gelmektedir. Gerek annenin soğukluğu gerekse babanın saldırganlığının son derece zedeleyici ve incitici anne-baba tutumları olduğu düşünülecek olursa, öz-saygının örselenmesi kaçınılmaz olacaktır. Diğer yanda, ülkemizdeki erkeklerin eşi veya sevgilisiyle ilişkide ne kadar kabul ya da red algılayacağı, herşeyden önce psikolojik açıdan ne kadar sağlıklı bir uyuma sahip olduğuna bağlıdır. Erkeklerin yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerine en fazla damga vuran çocukluk değişkenleri ise babanın soğukluğu ile annenin saldırganlığı olarak belirmiştir.

Araştırmada uygulanan yol analizi sonuçlarına göre, kadın deneklerde çocuklukta algılanmış olan hem anne hem baba kabulünün, eş/sevgili kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye kısmen aracı (mediating) değişkenler olarak etki ettikleri; ancak, erkek deneklerde anne kabulünün, eş/sevgili kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye kısmen aracı (mediating) değişkenler olarak etki ederken baba kabulünün böyle bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Bu çalışma, çocukluk yaşantıları, yakın ilişkiler ve psikolojik uyum arasındaki bağlantıları göstermesi açısından önemlidir. Elde edilen bulgular, klinisyenlerin yakın ilişkilerde görülen sorunları anlamasında önemli katkılar sağlayabilir. Yakın ilişkide yetişkinlerin yaşadıkları reddin değerlendirilmesinde çocukluk çağı reddinin de gözönüne alınması biçiminde bir bakış açısı getirebilir. Genel olarak tüm ruh sağlığı çalışanları ve toplum için, çocuklukta örselenmenin yetişkinlikteki psikolojik uyumsuzluk ve yakın ilişkilerde yaşanan güçlüklerle yansıyan uzun süreli etkileri hakkında eğitici olmuştur.

Her araştırmada olduğu gibi, bu araştırmanın da sonuçlarının değerlendirilmesinde göz önüne alınması gereken bazı sınırlılıkları vardır. Üzerinde durulması gereken ilk sınırlılık, araştırma örnekleminin 298 kişiden oluşmasıdır. Bu toplamın içinde yaşadığı yakından memnun olmayan deneklerin sayısının daha az olması sonuçları özellikle bu grup için genellemeyi güçleştirmektedir. Diğer bir kısıtlılık ise, retrospektif çalışmaların güvenilirliğiyle ilgilidir. Literatürde, deneklerin

geçmişı değerlendirmelerinde, “hatırlama” faktörüyle ilgili eleştirilere yer verilmektedir (Rohner ve Brothers, 1999)

Tüm sınırlılıklarına karşın bu çalışmanın, ülkemizdeki çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında süreklilik konusunda az sayıdaki araştırmaya önemli katkılar yapacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M.D.S. (1969). Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development*, 40, 969-1025.
- Ainsworth, M.D.S. (1991). Attachments and other affectional bonds across the life cycle. In C.M. Parkes, S. Hinde, P. Marris (Eds.) *Attachment Across The Life Cycle*. Routledge, London.
- Ainsworth, M.D.S. ve Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46 (4), 333-341.
- Alperin, R. (2001). Barriers to intimacy: An object relations perspective. *Psychoanalytic Psychology*, 18 (1), 137-156.
- Amato, P.R. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 1031-1042.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7, 147-178.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-241.
- Bartholomew, K. ve Shaver, P.R. (1998). Methods of assessing adult attachment: Do they converge? In J.A. Simpson, W.S. Rholes (Eds.), *Attachment Theory and Close Relationships*. New York: The Guilford Press.

- Belt, W. ve Abidin, R.R. (1996). The relation of childhood abuse and early parenting experiences to current marital quality in a nonclinical sample. *Child Abuse & Neglect*, 20, 1019-1030.
- Berne, E. (1972). *What Do You Say After You Say Hello*. New York: Grove Press.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal Care and Mental Health*. World Health Organisation: Geneva.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol. 2 Separation: Anxiety and Anger*. New York: Basic Books.
- Brennan K.A., Clark C.L., Shaver P.R. (1998). Self-report measurment of adult attachment: An integrative overview. In J.A. Simpson, W.S. Rholes (Eds.), *Attachment Theory and Close Relationships*. New York: The Guilford Press.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28 (5), 759-775.
- Bringle, R.G. ve Bagby, G.J. (1992). Self-esteem and perceived quality of romantic and family relationships in young adults. *Journal of Research in Personality*, 26, 340-356.
- Bylsma, W.H., Cozzarelli, C. ve Sümer, N. (1997). Relation between adult attachment styles and global self-esteem. *Basic and Applied Social Psychology*, 19, 1-16.
- Carnelley, K.B., Pietromonaco, P.R. ve Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 (1), 127-140.

- Cassidy, J. (2000). Adult romantic attachments: A developmental perspective on individual differences. *Review of General Psychology*, 4 (2), 111-131.
- Collins, N.L. ve Read, S.J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 4, 644-663.
- Collins, N.L. ve Read, S J. (1994). Cognitive representations of attachment: The structure and function of working models. *Advances in Personal Relationships*, 5, 53-90.
- Collins N.L., Cooper M.L., Albino, A. ve Allard, L. (2002). Pschosocial vulnerability from adolescence to adulthood: A prospective study of attachment style differences in relationship functioning and partner choice. *Journal of Personality*, 70, 6, 965-975.
- Cournoyer, D.E. (2000). Universalist research: Examples drawing from the methods and findings of parental acceptance-rejection theory. In A.L. Comunian & U. Gielen (Eds.), *International Perspective On Human Development*. Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Diamond, D. ve Blatt, S.J. (1994). Internal working models and the representational world in attachment and psychoanalytic theories. In M.B. Sperling & W.H. Berman (Eds.), *Attachment in Adults, Clinical and Developmental Perspectives*. New York: The Guilford Press.
- Diehl M., Elnick A.B., Bourbeau, L.S. ve Labouvie-Vief G. (1998). Adult attachment styles: Their relations to family context and personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (6), 1656-1669.

- Erdoğan, A. (2004). Çocuğun psikososyal gelişiminde babanın rolü. *Yeni Symposium*, 42 (4), 147-153.
- Erikson, E.H. (1963). *Childhood And Society*. New York: W.W. Norton.
- Erkman, F. (1992). Support for Rohner's parental acceptance-rejection theory as a psychological abuse theory in Turkey. In S. Iwawaki, Y. Kashima, K. Leung (Eds.), *Innovations in Cross-Cultural Psychology*. Swets & Zeitlinger B.V. Amsterdam.
- Feeney, J.A. (1994). Attachment style, communication patterns and satisfaction across the life cycle of marriage. *Personal Relationships*, 1, 333-348.
- Feeney, J.A. ve Noller, P. (1990). Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 2, 281-291.
- Feeney, J.A., Noller, P. ve Callan, V.J.(1994). Attachment style, communication and satisfaction in the early years of marriage. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Advances in Personal Relationships, Vol. 5: Attachment processes in adulthood*. London: Jessica Kingsley.
- Fişek, G.O. (1982). Psychopathology and the Turkish family: a family sysstem theory analysis. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Sex Roles, Family and Community in Turkey*, Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Fraley, C.R. ve Waller, N.G. (1998). Adult attachment patterns: A test of the typological model. In J.A. Simpson, W.S. Rholes (Eds.), *Attachment Theory and Close Relationships*. New York: The Guilford Press.
- Freud, A. ve Burlingham, D. (1944). *Infants Without Families: The Case For and Against Residential Nurseries*. New York: International University Press.

- Freud, S. (1949). *An Outline of Psychoanalysis*. London: Hogarth Press.
- Freud, S. (1979). *Introductory Lectures on Psychoanalysis*. London: Penguin Books.
- Fonagy, P. (1999). *Transgenerational consistencies of attachment: A new theory*. Paper to the Developmental and Pschoanalytic Discussion Group, American Pschoanalytic Association Meeting, Washington DC 13 May.
- Fox, H. (1996). Projective Identification. <http://www.object-relations.com>
- Furukawa, T.A. ve ark. (2002). Parents, personality or partner? Correlates of marital relationships. *Social Psychiatry and Epidemiology*, 37, 164-168.
- Gerlsma, C. (2000). Recollections of parental care and quality of intimate relationships: The role of re-evaluating past attachment experiences. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 7, 289-295.
- Gittleman, M.G., Klein M.H., Smider, N.A. ve Essex, M.J. (1998). Recollections of parental behaviour, adult attachment and mental health: mediating and moderating effects. *Psychological Medicine*, 28, 1443-1455.
- Goodwin, I. (2003). The relevance of attachment theory to the philosophy, organization, and practice of adult mental health care. *Clinical Psychology Review*, 23, 35-56.
- Hazan, C. ve Shaver, P.R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Hazan, C. ve Diamond L.M. (2000). The place of attachment in human mating. *Review of General Psychology*, 4 (2), 186-204.

- Hendrix, H. (1990). *Getting The Love You Want, A Guide for Couples*. New York: Harper Perennial.
- Hoffman, N.H. (1994). *The father-daughter bond and intimate relationship outcomes in women*. Yayınlanmamış doktora tezi. University of Pittsburg.
- Holmes, J. (1993). *John Bowlby & Attachment Theory*. London: Routledge.
- Jouriles, E.N., Murphy, C.M., Farris, A.M., Smith, D.A., Richters, J.E. ve Waters. E. (1991). Marital adjustment, parental disagreements about child rearing, and behavior problems in boys: increasing the specificity of the marital assessment. *Child Development*, 62 (6),1424-33.
- Kaplan, H.I. ve Sadock, B. J. (1998). *The Synopsis of Psychiatry*. Middle east edition. Mass Publishing Co.
- Khaleque, A. (2001). *Parental-acceptance-rejection, psychological adjustment and intimate adult relationships*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, University of Connecticut.
- Khaleque, A. ve Rohner, P.R. (2001). Reliability of the perceived parental control scale: A meta-analysis across ethnic groups. *Center of Parental Acceptance and Rejection, School of Family Studies*, University of Connecticut.
- Khaleque, A. ve Rohner, P.R. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and the Family*, 64, 54-64.
- Kirkpatrick, L.A. ve Davis K.E. (1994). Attachment style, gender and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 (3), 502-512.

- Lamb, M.E. (2000). The history of research on father involvement: an overview. *Marriage and Family Review*, 29, 23-42.
- Mahler, M.S. (1971). A study of seperation-individuation process and its application to borderline phenomena in the psychoanalytic situation. *Psychoanal. Study Child*, 26, 403-424.
- Mikulincer, M. ve Florian, V. (1998). The relationship between adult attachment styles and emotional and cognitive reactions to stressful events. In J.A. Simpson, W.S. Rholes (Eds.), *Attachment Theory and Close Relationships*. New York: The Guilford Press.
- Odağ, C. (1999). *Nevrozlar-1*. İzmir: Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları No:1
- Öztürk, O. (1995). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. 6. Baskı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Parker, G., Barrett, E.A. ve Hickie I.B. (1992). From nurture to network: examining links between perception of parenting received in childhood and social bonds in adulthood. *American Journal of Psychiatry*, 149, 877-885.
- Parmar, P. ve Rohner R.P. (2005). Relations among perceived intimate partner acceptance, perceived parental acceptance, and psychological adjustment among young adults in India. *Ethos*, 33, 3, 402-413.
- Perris, C. ve Andersson, P. (2000). Experiences of parental rearing and patterns of attachment in adulthood. *Journal of Clinical Psychology and Psychotherapy*, 7, 279-288.

- Pettingill, S.M. ve Rohner, R.P. (1985). Korean-American adolescents' perceptions of control, parental acceptance-rejection, and parent-adolescent conflict. In I. R. Lagunes, & Y. H. Poortinga (Eds.), *From a different perspective: Studies of behavior across cultures*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Rohner, R.P. (1975). *They Love Me, They Love Me Not: A Worldwide Study of the Effects of Parental Acceptance and Recetion*. New Haven, CT: HRAF Press.
- Rohner, R.P. (1980). Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview. *Behavior Science Research*, 15, 1, 1-20.
- Rohner, R.P. (1984/1999) *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*. Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection, University of Connecticut at Storrs.
- Rohner, R.P. (1986). *The Warmth dimension: Foundations of parental acceptance-rejection theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Rohner, R.P. (1994). Patterns of parenting: The warmth dimension in worldwide perspective. In W.J. Lonner & R.S. Malpass (Eds.), *Readings in Psychology and Culture*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, Inc.
- Rohner, R.P. (1998). Father love and child development: history and current evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7, 157-161.
- Rohner, R.P. (1999). Acceptance and rejection. In D. Levinson, J. Ponzetti & P. Jorgensen (Eds.), *Encyclopedia of Human Emotions*. New York: Macmillan Publishing.
- Rohner R.P. (2000). *Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory*. (Online at Babylon.com)

- Rohner, R.P. (2001). *Reliability and validity of the Intimate Partner Acceptance-Rejection Questionnaire*. Manuscript in preparation, Rohner Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection, School of Family Studies, University of Connecticut.
- Rohner R.P. ve Britner, P.A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36 (1), 16-47.
- Rohner, R.P. ve Brothers, S.A. (1999). Perceived parental rejection, psychological maladjustment, and borderline personality disorder. *Journal of Emotional Abuse*, 1, 4, 81-95.
- Rohner, R.P. ve Rohner E.C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: cross-cultural codes. *Ethnology*, 20, 3, 245-260.
- Rohner, R.P. ve Veneziano R.A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5 (4), 382-405.
- Rothbard, J.C. ve Shaver, P.R. (1994). Continuity of attachment across the life span. In M.B. Sperling & N.H. Berman (Eds.), *Attachment in Adults: Clinical and Developmental Perspectives*. New York: Guilford Press.
- Sager, C.J. (1994). *Marriage Contracts and Couple Therapy – Hidden Forces in Intimate Relationships*. Jason Aronson Inc. London.
- Simpson, J.A. ve Rholes, W.S. (1998). Attachment in adulthood. In J.A. Simpson & W.S. Rholes (Eds.) *Attachment Theory and Close Relations*. New York: The Guilford Press.

- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 35-58.
- Varan, A. (2003). *EKAR kuramı değerlendirme araçlarının Türkiye güvenirlik ve geçerlik çalışması*. Ege Üniversitesi, Psikiyatri Anabilim Dalı (yayınlanmamış çalışma).
- Varan, A. (2005). Relation between parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: Does history repeat itself? *Ethos*, 33, 3, 414-426.
- Varan, A. ve Eryüksel, G.N. (2004). *Daughters, mothers and grandmothers: Three generations of maternal acceptance and rejection in Turkey*. XIV. International Family Therapy Association (IFTA) World Family Therapy Congress, Istanbul, Turkey, April 4-7, 2004.
- Yalçinkaya, A.F. (1997). *Turkish daughters' attachment styles, romantic relationships, and recollections of parental acceptance and control*. Yayınlanmamış doktora tezi. Boston University.

EKLER

EK 1

BİREYSEL BİLGİ TOPLAMA FORMU

1. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek 2. Yaşınız : ____ 3. Oturduğunuz Şehir:

4. Öğrenci misiniz? () Hayır () Evet

5. Şayet öğrenciyseniz, devam etmekte olduğunuz Üniversite:

Bölüm: _____ Sınıf: _____

6. Şayet öğrenci değilseniz, eğitim durumunuz: () İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() Üniversite mezunu
() Yüksek Lisans veya Doktora

7. Evinizde siz de dahil olmak üzere kaç kişi yaşıyor? _____ kişi.

8. Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır? () 500 Milyon TL'nin altında
() 500 Milyon - 1 Milyar TL. arası
() 1 Milyar TL'nin üstü

9. Oturduğunuz ev kira mı? () Evet () Hayır 10. Arabanız var mı? () Var () Yok

11. Bir işte çalışıyor musunuz?() Evet () Hayır 12. Emekli misiniz? () Evet () Hayır

13. Şayet çalışıyorsanız, göreviniz nedir? (çalışmıyorsanız boş bırakın.)

14. Öz anneniz sağ mı? () Evet
() Hayır. Ben _____ yaşındayken vefat etti.

15. Öz babanız sağ mı? () Evet
() Hayır. Ben _____ yaşındayken vefat etti.

16. Medeni Durumunuz: () Bekar () Evli () Boşanmış veya Dul

17. Şayet evliyseniz, kaç yıldır evlisiniz? _____ 18. Bu sizin kaçınıcı evliliğiniz ?

19. Çocuğunuz var mı? () Var, _____ tane () Yok
20. Şayet evliyseniz, evliliğinizden ne kadar memnunsunuz? (Evli değilseniz, boş bırakın)
() Çok memnunum () Memnunum () Memnun değilim () Hiç memnun değilim
21. İnsanlara ne kadar güvenirsiniz? () Çok güvenirim () Biraz güvenirim () Hiç güvenmem
22. Genelde mutlu biri misiniz? () Evet () Hayır
23. Sizce, bugüne kadar olan hayatınız nasıl geçti? () Çok iyi geçti
() Ne iyi, ne de kötüydü
() Kötü geçti
24. Günlük yaşam içerisinde, diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsınız?
() Çok ihtiyaç duyarım
() Biraz ihtiyaç duyarım
() Hiç ihtiyaç duymam
25. Kaç kardeşiniz? _____ 26. Siz kaçınıcı çocuksunuz? _____
27. Şayet yaşıyorlarsa, anne ve babanızla ilişkiniz nasıl?
Annemle ilişkim: () Çok iyi () İyi () İyi değil () Hiç iyi değil
Babamla ilişkim: () Çok iyi () İyi () İyi değil () Hiç iyi değil
28. Hangisine daha yakınsınızdır? () Anneme () Babama () İkisine de yakın değilim
29. Sizce, çocukluğunuz nasıl geçti? () Çok iyi geçti () Ne iyi, ne de kötüydü () Kötü geçti
30. Kendinizi yalnız hisseder misiniz? () Her zaman () Bazen () Hiçbir zaman
31. Eşinizle veya sevgilinizle olan duygusal ilişkinizden ne kadar memnunsunuz?
(Evli değilseniz veya bir ilişkiniz yoksa lütfen boş bırakın)
() Çok memnunum
() Memnunum
() Memnun değilim
() Hiç memnun değilim
32. Bugünkü hayatınızdan genel olarak memnun musunuz? () Memnunum
() Memnun değilim

33. Çocukken kendinizi en çok kime yakın hissederdiniz?

☐ Anneme

☐ Babama

☐ Diğer (lütfen belirtiniz) _____

34. Çocukken mutlu bir çocuk muydunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

35. İnsanlarla ilişkinizde, aşağıdakilerden hangisi sizi daha iyi anlatıyor?

☐ İnsanlardan uzak duran biriyim

☐ İnsanlara pek sokulmam ama onların bana yakınlık göstermesi hoşuma gider

☐ İnsanlara karşı sıcak ve sokulgan biriyim

36. Gelecekte ne kadar umutlusunuz? ☐ Çok umutluyum

☐ Biraz umutluyum

☐ Hiç umutlu değilim

EK 2
YETİŞKİN EKRÖ/K
Anne ve Baba Formları

1. Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.
2. Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlardı.
3. Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranırdı.
4. Beni gerçekten sevmezdi.
5. Neleri yapıp, neleri yapamayacağımı kesin olarak anladığımdan emin olmak isterdi.
6. Planlarımız hakkında benimle konuşur ve benim söyleyeceklerimi de dinlerdi.
7. Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet ederdi.
8. Benimle yakından ilgilenirdi.
9. Dışarıya çıkacağım zaman, eve kesin olarak saat kaçta dönmem gerektiğini bana söylerdi.
10. Arkadaşlarımı eve çağırmanın için beni cesaretlendirir ve onların güzel vakit geçirmesi için elinden geleni yapardı.
11. Benimle alay eder ve dalga geçerdi.
12. Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmezdi.
13. Kızdığı zaman bana bağırdı.
14. Bana sürekli olarak nasıl davranmam gerektiğini söylerdi.
15. Benim için önemli olan şeyleri ona anlatabilmemi kolaylaştırırdı.
16. Bana karşı sert davranırdı.
17. Onun etrafında olmamdan hoşlanırdı.
18. Bir çok kuralın olması ve kurallara uyulması gerektiğine inanırdı.
19. Bir şeyi iyi yaptığımda, kendimle gurur duymamı sağlardı.
20. Hakketmediğim zaman bile bana vururdu.
21. Benim için yapması gereken şeyleri unutturdu.
22. Beni büyük bir başbelası olarak görürdü.
23. Bana dilediğim kadar özgürlük tanırdı.
24. Beni başkalarına överdi.
25. Kızdığı zaman beni çok kötü cezalandırırdı.

26. Sağlıklı ve doğru şeyleri yememe çok dikkat ederdi.
27. Bir şeyi nasıl yapmam gerektiğini bana en ince ayrıntısına kadar söylerdi.
28. Benimle sıcak ve sevgi dolu bir şekilde konuşurdu.
29. Bana hemen kızardı.
30. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldü.
31. Benden hoşlanmıyor gibiydi.
32. İstedğim her yere, ona sormadan gitmeme izin verirdi.
33. Hak ettiğim zaman bana güzel şeyler söylerdi.
34. Çabuk parlar ve öfkesini benden çıkarırdı.
35. Arkadaşlarımın kim olduğuyla yakından ilgilenirdi.
36. Bana ne söylendiyse, aynen öyle davranmamda ısrar ederdi.
37. Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenirdi.
38. Bana bir sürü kırıncı şey söylerdi.
39. Ondan yardım istediğimde benimle ilgilenmezdi.
40. Başım derde girdiğinde, hatanın bende olduğunu düşünürdü.
41. Dilediğim her akşam dışarı çıkmama izin verirdi.
42. Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirirdi.
43. Onun sinirine dokunduğumu söylerdi.
44. Bana çok ilgi gösterirdi.
45. Yaptığım her şeye karışmak isterdi.
46. İyi davrandığım zaman benimle ne kadar gurur duyduğunu söylerdi.
47. Beni kırmak için elinden geleni yapardı.
48. Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unutturdu.
49. Şayet kötü davranırsam, beni artık sevmediğini hissettirirdi.
50. Bana yapmam için bazı işler verir ve o işler bitene kadar başka hiçbir şey yapmama izin vermezdi.
51. Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirirdi.
52. Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit ederdi.
53. Benimle zaman geçirmekten hoşlanırdı.
54. Canım ne isterse yapmama izin verirdi.
55. Korktuğumda ya da birşeye canım sıkıldığında, bana yardım etmeye çalışırdı.

56. Kötü davrandığım zaman beni arkadaşlarımın önünde utandırırđı.
57. Benden uzak durmaya çalışırđı.
58. Benden şikayet ederdi.
59. Yaptığım herşeyi kontrol etmek isterdi.
60. Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanırdı.
61. Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu düşünürdü.
62. Bir plan yaparken benim de ne istediğıme önem verirdi.
63. Benim için önemli olan şeyleri, kendisine zorluk çıkarsa da, yapmama izin verirdi.
64. Diğer çocukların benden daha akıllı ve uslu olduğunu düşünürdü.
65. Bakmaları için beni hep başkalarına bırakırdı.
66. Bana istenmediğimi belli ederdi.
67. Yaptığım şeylerle ilgilenirdi.
68. Canım yandığında veya hasta olduğumda kendimi daha iyi hissetmem için elinden geleni yapardı.
69. Kötü davrandığım zaman benden ne kadar utandığını söylerdi.
70. Beni sevdiğini belli ederdi.
71. Bana karşı yumuşak ve iyi kalpliydi.
72. Kötü davrandığım zaman beni utandırır veya suçlu hissettirirdi.
73. Beni mutlu etmeye çalışırdı.

EK 3

YETİŞKİN KİDÖ

1. İnsanlara karşı kızgınlım.
2. Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim.
3. Kendimden bıktım.
4. Başarısız biri olduğumu düşünüyorum.
5. Yakın dostluklar kurmak ve bu dostlukları sürdürmekte zorlandığımı hissediyorum.
6. Zor sorunlarla karşılaştığımda, hemen canım sıkılır.
7. Evreni ürkütücü, tehlikeli bir yer olarak görürüm.
8. Öfkemi kontrol etmekte zorlanıyorum.
9. Hasta olduğum zaman, insanların benim için üzülmeleri hoşuma gider.
10. İyi bir insan olduğumu ve başkalarının saygısını hak ettiğimi düşünüyorum.
11. İstedğim şeyler için başarılı bir şekilde mücadele edebilirim.
12. Başkalarının yanında duygusal açıdan içimden geldiği gibi davranmak benim için zordur.
13. İşler ters gittiğinde canım sıkılır.
14. Benim için yaşam, yani evrenin doğası, genelde iyi, güvenli ve dostçadır.
15. Kızdığım zaman suratımı asar, somurturum.
16. Anlayış veya teselli aramaktansa, sorunlarımı kendime saklamayı tercih ederim.
17. Kendimi gerçekten değersiz hissediyorum.
18. Yetersizlik duyguları bir çok şeyimi engelliyor.
19. İnsanlarla ilişkilerim doğal ve sıcaktır.
20. Gün boyunca ruh halim fazla değişmez.
21. Yaşamı doğasından dolayı güvensiz ve ürkütücü buluyorum.
22. Aptalca şeyler yapan insanlarla dalga geçerim.
23. Canım yandığında ya da hastalandığımda, arkadaşlarımdan üzerime düşmeleri hoşuma gider.
24. Kendimden oldukça memnunum.
25. Yaptığım işlerde başarılı olduğumu düşünüyorum.
26. Kendimi çoğu insandan uzak ve kopuk hissediyorum.

27. Önemli bir neden olmamasına rağmen sinirli ve aksiyim.
28. Yaşam benim için güzel bir şeydir.
29. Alaycı olmak hoşuma gider.
30. Üzgün olduğum zamanlar arkadaşlarımdan bana anlayış gösterip, beni neşelendirmelerini isterim.
31. Yeni biriyle tanıştığımda, onun benden daha iyi olduğunu düşünürüm.
32. Çeşitli durumlarla baş etmekteki yetersizliğim beni üzüyor.
33. Sevdiğim insanlara yakınlık ve sevgi göstermek benim için kolaydır.
34. Önemsiz olduğunu bilmeme rağmen, bazı şeyler beni dayanılmaz kadar sinir eder.
35. Dünyayı insana endişe veren, güvensiz bir yer olarak görüyorum.
36. Öyle sinirlenirim ki, bir şeyleri fırlatır ya da kırarım.
37. Başarısız olduğumda birilerinin bana moral vermesini isterim.
38. Kendimi beğenirim.
39. Günlük yaşamın getirdiği sorunlarla yeterince başa çıkabiliyorum.
40. Gerçek duygularımı göstermekte zorlanırım.
41. Bir çok aksiliği sinirlenmeden veya canımı sıkmadan göğüsleyebilirim.
42. Benim görüşüme göre, dünya temelde iyi ve mutlu bir yerdir.
43. Biri bana hakaret ettiğinde veya duygularımı incittiğinde ondan intikam alırım.
44. Başkalarından destek veya cesaretlendirme beklemek yerine, sorunlarımı kendi başıma çözmeyi tercih ederim.
45. Bir işe yaramadığımı ve hiçbir zaman da yaramayacağımı düşünüyorum.
46. Kendimi tanıdığım insanlar kadar yetenekli bulmadığım için kendimden memnun değilim.
47. Hoşlandığım birine gerçek duygularımı göstermeye çalıştığımda, kendimi rahatsız ve beceriksiz hissedirim.
48. Küçük aksilikler canımı çok sıkar.
49. Yaşamı tehlikelerle dolu görüyorum.
50. İçimden birşeye veya birisine vurmak geliyor.
51. Sorunlarım olduğunda insanların bana karşı anlayışlı olmalarını isterim.
52. Kendimi bir çok açıdan başkalarının aşağısında hissediyorum.
53. Etrafımdaki birçok insan kadar yetenekli olduğumu düşünüyorum.

54. Gerçekten hoşlandığım insanlara karşı sıcak ve sevecenimdir.
55. Bir an neşeli ve mutlu oluyorum, bir sonraki an keyifsiz veya mutsuz.
56. Yaşamın hoş olduğunu düşünürüm.
57. İçimden kavga etmek veya birine bir kötülük yapmak geliyor.
58. Arkadaşlarımla bana karşı çok sevecen olmalarını isterim.
59. Kendime olan saygımın daha fazla olmasını isterdim.
60. Yapmaya çalıştığım bir çok şeyde kendimi beceriksiz buluyorum.
61. İnsanlarla yakın ilişkilerden kaçınırım.
62. Küçük duygusal stresler karşısında soğukkanlılığımı koruyabiliyorum.
63. Dünyayı temelde güvenli ve yaşaması hoş bir yer olarak görürüm.

EK 4
YETİŞKİNLER İÇİN
EŞKRÖ/K

EŞİM yada BİRLİKTE OLDUĞUM KİŞİ

1. Benim hakkımda güzel şeyler söyler.
2. Bana söylenir veya beni azarlar.
3. Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranır.
4. Beni gerçekten sevmez.
5. Yaptığım her şeyi kontrol etmeye çalışır.
6. Benimle planlarımız hakkında konuşur ve benim fikirlerimi de dinler.
7. Beni başkalarına şikayet eder.
8. Benimle yakından ilgilenir.
9. Dışarı çıkacağım zaman, nereye gideceğimi tam olarak bilmek ister.
10. Arkadaşlarımı çağırmam için beni cesaretlendirir ve onların güzel vakit geçirmesi için elinden geleni yapar.
11. Benimle alay eder ve beni küçümser.
12. Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez.
13. Kızdığı zaman bana bağırır.
14. Bana nasıl davranmam gerektiğini söyler.
15. Benim için önemli olan şeyleri ona anlatabilmemi kolaylaştırır.
16. Bana karşı sert davranır.
17. Onun etrafında olmamdan hoşlanır.
18. Bir çok kuralı vardır ve beni o kurallara uymaya zorlar.
19. Bir şeyi iyi yaptığımda, kendimle gurur duymamı sağlar.
20. Bana vurur.
21. Benim için yapması gereken şeyleri unuttur.
22. Beni büyük bir bela olarak görür.
23. Bana dilediğim kadar özgürlük tanır.

24. Beni başkalarına över.
25. Kızdığı zaman bana çok kötü davranır.
26. Yiyecek konusunda, benim isteklerimi de dikkate alır.
27. Bir şeyi nasıl yapmam gerektiğini bana en ince ayrıntısına kadar söyler.
28. Benimle sıcak ve sevgi dolu bir şekilde konuşur.
29. Bana hemen kızar.
30. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldür.
31. Benden hoşlanmıyor gibi.
32. İstedğim her yere, ona söylemeden gitmeme izin verir.
33. Hak ettiğim zaman bana güzel şeyler söyler.
34. Çabuk parlar ve öfkesini benden çıkarır.
35. Arkadaşlarımın kim olduğunu bilmek ister.
36. Bana söylediklerini aynen yapmam için ısrar eder.
37. Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenir.
38. Bana bir sürü kırıcı şey söyler.
39. Ondan yardım istediğimde benimle ilgilenmez.
40. Başım derde girdiğinde, hatanın bende olduğunu düşünür.
41. İstedğim her yere gitmeme izin verir.
42. Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir.
43. Onun sinirine dokunduğumu söyler.
44. Bana çok ilgi gösterir.
45. Yaptığım her şeye karışmak ister.
46. Bir şeyi iyi yaptığımda, benimle ne kadar gurur duyduğunu söyler.
47. Beni kırmak için elinden geleni yapar.
48. Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unuttur.
49. Bana kendimi artık sevilmiyormuşum gibi hissettirir.
50. Bana yapmam için bazı işler verir ve onlar bitene kadar başka hiçbir şey yapmamı istemez.
51. Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirir.
52. Onaylamadığı bir şey yaptığımda, beni korkutur veya tehdit eder.
53. Benimle zaman geçirmekten hoşlanır.

54. Canım ne isterse yapmama izin verir.
55. Korktuğumda ya da bir şeye canım sıkıldığında bana yardım etmeye çalışır.
56. Beni arkadaşlarımın önünde utandırır.
57. Benden uzak durmaya çalışır.
58. Benden şikayet eder.
59. Yaptığım herşeyi kontrol etmek ister.
60. Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanır.
61. Ne yaparsam yapayım, diğer kadınların/erkeklerin benden daha iyi olduğunu düşünür.
62. Bir plan yaparken benim de ne istediğıme önem verir.
63. Benim için önemli olan şeyleri, kendisine zorluk çıkarsa da, yapmama izin verir.
64. Diğer insanların benden daha iyi davrandıklarını düşünür.
65. Beni başkalarına yollayıp, başından atar.
66. Bana istenmediğimi belli eder.
67. Yaptığım şeylerle ilgilenir.
68. Canım yandığında veya hasta olduğumda, kendimi daha iyi hissetmem için elinden geleni yapar.
69. Yanlış bir şey yaptığımda benden ne kadar utandığını söyler.
70. Beni sevdiğini belli eder.
71. Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir.
72. Onun hoşuna gitmeyen bir şey yaptığımda, beni utandırır veya suçlu hissettirir.
73. Beni mutlu etmeye çalışır.

EK 5

Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, EŞKRÖ ve KİDÖ'nün alt ölçekleri ortalama ve standart sapmaları

		Tüm denekler N=298	Kadınlar n=156	Erkekler n=142	t	İlişkisinden memnun olanlar n=205	İlişkisinden memnun olmayanlar n=93	t
		X (SS)	X (SS)	X (SS)		X (SS)	X (SS)	
Anne EKRÖ	Sıcaklık / Şefkat alt ölçeği	66.96 11.34	67.29 12.39	66.61 10.10	.513	68.81 10.20	62.90 12.67	4.279***
	Düşmanlık / Saldırganlık alt ölçeği	24.22 8.11	24.54 8.78	23.86 7.33	.714	22.83 7.45	27.27 8.71	4.517***
	İhmal / Kayıtsızlık alt ölçeği	23.23 7.29	23.04 7.73	23.44 6.80	.478	22.13 6.59	25.66 8.16	3.969***
	Ayrışmamış Red alt ölçeği	15.80 4.79	15.75 5.10	15.86 4.44	.192	15.01 4.56	17.56 4.84	4.391***
Baba EKRÖ	Sıcaklık / Şefkat alt ölçeği	62.64 13.76	63.75 13.71	61.42 13.76	1.459	65.26 12.52	56.80 14.66	5.101***
	Düşmanlık / Saldırganlık alt ölçeği	23.08 8.01	22.69 7.46	23.51 8.58	.878	21.84 7.33	25.84 8.78	4.079***
	İhmal / Kayıtsızlık alt ölçeği	26.65 8.74	26.15 8.71	27.19 8.7794	1.019	24.91 7.54	30.51 9.96	5.325***
	Ayrışmamış Red alt ölçeği	15.21 5.01	14.75 4.61	15.72 5.38	1.672	14.39 4.47	17.04 5.64	4.334***
EŞKRÖ	Sıcaklık alt ölçeği	68.83 11.32	68.40 12.36	69.31 10.09	.690	72.90 7.61	59.91 12.94	10.822***
	Düşmanlık / Saldırganlık alt ölçeği	23.10 8.65	23.14 9.42	23.05 7.76	.087	20.36 6.16	29.10 10.20	9.118***
	İhmal / Kayıtsızlık alt ölçeği	22.31 7.66	23.40 8.74	21.11 6.08	2.600*	19.66 4.92	28.11 9.26	10.252***
	Ayrışmamış Red alt ölçeği	15.44 5.52	15.55 6.04	15.33 4.90	.350	13.52 3.58	19.67 6.59	10.396***

KİDÖ	Düşmanlık / Saldırganlık alt ölçeği	18.26 4.66	17.94 4.24	18.61 5.07	1.253	17.51 4.40	19.92 4.81	4.251***
	Bağımlılık alt ölçeği	25.20 4.55	25.94 4.88	24.39 4.03	2.960**	24.77 4.62	26.15 4.26	2.449*
	Öz-Saygı alt ölçeği	15.32 4.42	15.56 4.65	15.05 4.15	.983	14.41 3.88	17.32 4.87	5.518***
	Öz-Yeterlik alt ölçeği	14.70 4.54	14.87 4.54	14.52 4.55	.678	13.81 4.12	16.68 4.81	5.272***
	Duygusal Duyarlılık alt ölçeği	16.19 4.61	15.70 4.68	16.73 4.48	1.934	15.62 4.29	17.43 5.05	3.187**
	Duygusal Tutarlılık alt ölçeği	21.47 4.98	22.30 4.91	20.56 4.90	3.041**	20.43 4.72	23.76 4.77	5.619***
	Dünya Görüşü alt ölçeği	16.52 5.33	16.84 5.12	16.17 5.56	1.074	15.72 5.12	18.29 5.39	3.938***

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

ÖZGEÇMİŞ

1972, Ankara doğumluyum. İlkokul, ortaokul ve liseyi T.E.D Ankara Koleji'nde tamamlayıp 1989 yılında mezun oldum. Lisans eğitimimi 1994 yılında Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünde tamamladım. 1996 yılında Ege Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı'nda psikolog olarak göreve başladım. Yüksek lisansımı Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Psikoloji Bilim Dalı'nda 1998 yılında tamamladım.

YÜKSEKÖĞRENİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ			
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU			
YAZARIN Soyadı: Eryavuz Adı: I. Ayşe		Merkezimizde Doldurulacaktır	
		Kayıt No:	
TEZİN ADI Türkçe : Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Üzerindeki Etkileri			
Yabancı Dil : The Effects of Perceived Parental Acceptance-Rejection on Intimate Relationships in Adulthood			
TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans		Doktora	Doçentlik
☐		☒	☐
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ :		Tıpta Uzmanlık	☐
Üniversite : EGE ÜNİVERSİTESİ			
Fakülte : Edebiyat Fakültesi			
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ			
Diğer Kuruluşlar :			
Tarih:			
TEZ YAYINLANMIŞSA :			
Yayınlayan :			
Basım Yeri:			
Basım Tarihi:			
ISBN:			
TEZ YÖNETİCİSİNİN Soyadı, Adı : Varan, Azmi Ünvanı : Doçent Dr.			

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe	TEZİN SAYFA SAYISI :
TEZİN KONUSU (KONULARI) : EKAR Kuramı çerçevesinde Türk örnekleminde çocukluk ve yetişkinlik yaşantıları arasında bir sürekliliğin olup olmadığının incelenmesi.	
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER : 1- Ebeveyn kabul-reddi 2- Yakın ilişkiler 3- Psikolojik uyum 4- EKAR Kuramı 5- Bağlanma Kuramı Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.	
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:(Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.) 1- Parental acceptance-rejection 2- Intimate relations 3- Psychological adjustment 4- PARTheory 5- Attachment Theory Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.	
1-Tezimden Fotokopi Yapılmasına izin veriyorum [] 2-Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir [x] 3-Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir [] Yazarın İmzası Tarih :	

ÖZET

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR Kuramı) üzerine temellendirilmiş olan bu araştırmada çocuklukta yaşanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikte yaşanan eş kabul-reddi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma örneklemi 153 bekar, 145 evli toplam 298 kadın ve erkekten oluşmuştur. Deneklere Rohner'in (1986/1999) geliştirdiği Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Anne ve Baba formları, Kişilik Değerlendirme Ölçeği ve Eş Kabul-Red Ölçeği uygulanmıştır. Yakın ilişkisinden memnun olmayan denekler, ilişkisinden memnun olanlara göre, hem çocuklukta ebeveynleri tarafından hem de bugünkü yaşamlarında eşleri (veya sevgilileri) tarafından daha fazla red algılamaktadırlar. Çocuklukta ebeveynleri tarafından kabul edilen denekler bugün eşleri tarafından daha çok kabul algılamaktadırlar. Ebeveyn ve eş kabul-reddi ölçümleri arasındaki korelasyonlar, çocukluk ve yetişkinlikteki kabul-red açısından orta derecede bir sürekliliğin olduğunu göstermektedir. Ayrıca ebeveyn kabul-reddi, eş kabul-reddi ve kişilik uyumu ölçümleri arasında saptanan korelasyonlar da EKAR Kuramı görüşleriyle uyumludur. Çocuklukta ebeveynleri tarafından red algılayan deneklerin psikolojik uyumsuzluğu daha yüksek düzeydedir. Psikolojik uyumu etkileyen en önemli faktörler erkeklerde eş kabulü, kadınlarda ise ebeveyn kabulü olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, EKAR Kuramı ile yapılan çalışmalarla uyumludur ve çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasındaki süreklilik konusunda Türkiye'deki yetişkinler açısından ampirik veriler sağlamıştır.

ABSTRACT

Drawing from the theoretical framework of Parental Acceptance-Rejection Theory (PARTheory), the main aim of the study was to investigate the link between perceived parental acceptance-rejection in childhood and perceived partner acceptance-rejection in adulthood. The sample consisted of 153 dating and 145 married (a total of 298) participants. Subjects were administered Parental Acceptance-Rejection Questionnaire, Personality Assessment Questionnaire, and Partner Acceptance-Rejection Questionnaire developed by Rohner (1986/1999). Compared to the satisfied respondents, dissatisfied respondents reported significantly higher levels of rejection both in their current intimate relationships and in their childhood relationships with their parents. Respondents who had been accepted by their parents in childhood were also most likely to feel accepted by their intimate partners. Correlations between childhood and adulthood measures of acceptance revealed that both maternal and paternal acceptance-rejection were moderately related to intimate partner acceptance-rejection. These modest correlations and correlations between measures of parent/partner acceptance-rejection and psychological adjustment were concordant with PARTheory assumptions. Psychological adjustment was poor in subjects who perceived rejection in childhood. Partner acceptance in males and parental acceptance in females appeared as the most important factors affecting psychological adjustment. Overall, the findings of the study were in line with the previous findings and provided empirical support for the continuity of perceived acceptance-rejection from childhood to adulthood.